

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**XVII. YÜZYIL BAŞLARINDA
OSMANLI DEVLETİ'NDE SARAY SANATKÂRLARI
(TSMİ d. 1435 VE MAD 7443 NUMARALI
DEFTERLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ)**

NESLİHAN SÜLEYMAN

**TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

EKİM 2015

**XVII. YÜZYIL BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE SARAY
SANATKÂRLARI**

**(TSMA d. 1435 ve MAD 7443 NUMARALI DEFTERLERİN
DEĞERLENDİRİLMESİ)**

Neslihan SÜLEYMAN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

EKİM 2015

Neslihan SÜLEYMAN tarafından hazırlanan “XVII. YÜZYIL BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE SARAY SANATKÂRLARI (TSMA d. 1435 ve MAD 7443 NUMARALI DEFTERLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ)” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Gazi Üniversitesi Tarih Anabilim Dalında Yeniçağ Tarihi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Tufan Gündüz

Türkiyat Araştırmaları ABD, Hacettepe Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

T. G. r. e.

Başkan: Doç. Dr. Emine Erdoğan Özneli

Yeniçağ Tarihi, Hacettepe Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Emine

Üye: Doç. Dr. Mustafa Altan

Yeniçağ Tarihi, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Mustafa

Tez Savunma Tarihi: 02.10.2015

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Suna BAŞAK
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Neslihan SÜLEYMAN

02.10.2015

XVII. YÜZYIL BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ'NDE SARAY SANATKÂRLARI
(TSMA d. 1435 ve MAD 7443 NUMARALI DEFTERLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ)

(Yüksek Lisans Tezi)

Neslihan SÜLEYMAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ekim 2015

ÖZET

Osmanlı Devleti, siyasî olduğu kadar, sahip olduğu kültürel değerler sayesinde Dünya uygarlığı içerisinde önemli bir yere gelmiştir. Osmanlı saraylarında bulunan atölyeler ve bu atölyelerde yetişen sanatçılar bu durumun en önemli göstergesidir. Cemaat adı altında toplanan ve pek çok sanatı icra eden bu topluluğa Ehl-i Hiref Cemaati deniyordu. Bu cemaatle ilgili bilgiler Ehl-i Hiref defterleri adı verilen defterlerde yer almaktaydı. Bu çalışmada, Ehl-i Hiref defterlerinde yer alan sanat ve sanatçı grupları incelenerek, Osmanlı saray sanatları kültürünün ortaya konması amaçlanmıştır. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nden 1435 numaralı ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi Maliyeden Müdevver defterlerden 7443 numaralı iki defter seçilmiştir. H.1005/M.1596, H.1030/M.1621 tarihli bu iki defter arasında 24 sene vardır. Geçen zaman sırasındaki değişimlerin gözlemlenmesi için özellikle bu iki defter seçilmiştir. Bu hususta; defterlerin transkripsiyonu ve değerlendirmesi yapılarak, sanat gruplarını hangi cemaatlerin oluşturduğu, bu grupların ne kadar maaş aldıkları, yetiştirdikleri çırak sayıları, milliyetleri ve defterlerin bu hususlarda yıllara göre ne gibi değişiklikler arz ettikleri incelenerek kıyaslanmıştır.

Bilim Kodu : 1175, 2292
Anahtar Kelimeler : Osmanlı, XVII. Yüzyıl, Ehl-i Hiref, Sanatkâr
Sayfa Adedi : 172
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Tufan GÜNDÜZ

PALACE ARTİSTS OF OTTOMAN EMPIRE IN THE EARLY 17th CENTURY
(EVALUATION OF DOCUMENTS WITH NUMBER TSMA d. 1435 ve MAD 7443)

(M.Sc. Thesis)

Neslihan SÜLEYMAN

GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

October 2015

ABSTRACT

Ottoman Empire is an important government as in political spectrum also became important part of world civilization. Most important indicator of this argue is workshops in th Ottoman Palace and artisans who grown up there. This group of men who gather in the name of “Community” and practice on art is called as “Ehl-i Hiref Cemaati”.The informations about this community take place in the documents which are given name “Ahl-i Hiraf”. In this study, it is aimed to reveal the culture of the arts in Ottoman Palace by looking at the groups of the arts and craftsman taking place in the documents of “Ahl-i Hiraf”. Two registers are chosen, one of them is numbered 1453 in Topkapı Palace Archives and the other one is 7443 of “Maliyeden Müdevver” clasification at Prime Ministry Ottoman Archives. In conclusion of evaluations and transcriptions, it is handled and compared by observing which communities constitute these art groups, how much these groups take the salary, the numbers and nationalities of the apprentices grown up, how this rate changes according to the years.

Science Code :1175, 2292
Key Words : Ottoman, XVII. Century, Ahl-i Hiref, Craftsman
Page Number : 172
Supervisor : Prof. Dr. Tufan GÜNDÜZ

TEŞEKKÜR

Bu tezi yazmamda her türlü deneyimini benimle paylaşan değerli hocam Prof. Dr. Tufan GÜNDÜZ'e, hiçbir zaman desteğini esirgemeyerek yanımda olan aileme ve sevgili eşim Caner SÜLEYMAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR.....	xi
KAYNAKLARA VE ARAŞTIRMALARA DAİR.....	1
GİRİŞ	5

1. BÖLÜM

EHL-İ HİREF TEŞKİLATI VE 1597-1621 YILLARI ARASINDAKİ SANAT ORTAMI

1.1. Ehl-i Hiref Teşkilâtı	9
1.1.1. Ehl-i Hiref Teşkilâtı'na Sanatkâr Temini	11
1.1.2. Ehl-i Hiref Teşkilâtı'nın Ücretlendirilmesi	12
1.1.3. Ehl-i Hiref Teşkilâtı'nın Çalışma Mekânları	13
1.2. 1597-1621 Yılları Arasındaki Sanat Ortamı	13

2.BÖLÜM

DEFTERLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. H.1005/M.1597 Tarihli Defterin Değerlendirilmesi	17
2.2. H.1030/M.1621 Tarihli Defterin Değerlendirilmesi	17
2.3. Defterlerde Yer Alan Cemaatler ve Defterlerin Karşılaştırılması.....	18
2.3.1. Cemaat-i Kâtibân-ı Kütûb-i Hassa	18
2.3.2. Cemaat-i Mücellidân-ı Hassa	19
2.3.3. Cemaat-i Külâhdûzân-ı Hassa	20
2.3.4. Cemaat-i Zerdûzân-ı Hassa	20

Sayfa

2.3.5. Cemaat-i Nakkaşân-1 Hassa	21
2.3.6. Cemaat-i Gazzazân-1 Hassa	23
2.3.7. Cemaat-i Zergerân-1 Hassa	24
2.3.8. Cemaat-i Sorgucîyân-1 Hassa	26
2.3.9. Cemaat-i Hakkakân- 1 Hassa	26
2.3.10. Cemaat-i Sikkekân-1 Hassa.....	27
2.3.11. Cemaat-i Zernişânyân-1 Hassa.....	28
2.3.12. Cemaat-i Kündekârân-1 Hassa	28
2.3.13. Cemaat-i Postindûzân-1 Hassa	29
2.3.14. Cemaat-i Şemşirgerân-1 Hassa.....	30
2.3.15. Cemaat-i Kardgerân-1 Hassa.....	30
2.3.16. Cemaat-i Bozdoğaniyân-1 Hassa	31
2.3.17. Cemaat-i Niyamgerân-1 Hassa.....	31
2.3.18. Cemaat-i Kemangerân-1 Hassa	32
2.3.19. Cemaat-i Tirgerân-1 Hassa.....	33
2.3.20. Cemaat-i Siperdûzân-1 Hassa.....	33
2.3.21. Cemaat-i Kazganyân-1 Hassa.....	34
2.3.22. Cemaat-i Çilingirân-1 Hassa	34
2.3.23. Cemaat-i Dımışkîgerân-1 Hassa.....	35
2.3.24. Cemaat-i Saztırâşân-1 Hassa	35
2.3.25. Cemaat-i Neccarân-1 Hassa	36
2.3.26. Cemaat-i Camgerân-1 Hassa	36
2.3.27. Cemaat-i Hırratîn-i Hassa	37
2.3.28. Cemaat-i Mûzedûzân-1 Hassa	37
2.3.29. Cemaat-i Debbagîn-i Hassa	38
2.3.30. Cemaat-i Kemhabâfân-1 Hassa	39

Sayfa

2.3.31. Cemaat-i Kadifebâfân-ı Hassa.....	39
2.3.32. Cemaat-i Nakş-ı Bendân-ı Hassa.....	40
2.3.33. Cemaat-i Simkeşân-ı Hassa	41
2.3.34. Cemaat-i Zerkûbân- ı Hassa	42
2.3.35. Cemaat-i Abây-ı Bâfân- ı Hassa	42
2.3.36. Cemaat-i Kalicebâfân ve Sorgucîyân-ı Hassa	43
2.3.37. Cemaat-i Câmeşûyân-ı Hassa	44
2.3.38. Cemaat-i Buhûrcîyân-ı Hassa	45
2.3.39. Cemaat-i Kâşigerân-ı Hassa	45
2.3.40. Cemaat-i Cerrahîn-i Hassa.....	46
2.3.41. Cemaat-i Çırakcîyân-ı Hassa	47
2.3.42. Cemaat-i Bûriyâbâfân-ı Hassa.....	47
2.3.43. Cemaat-i Keştigerân-ı Hassa	48
2.3.44. Cemaat-i Müteferrikâ-i Ehl-i Hiref.....	48
2.3.45. Cemaat-i Müteferrik	49
2.3.46. Cemaat-i Müteferrika-i Atîk.....	49
2.3.47. Cemaat-i Müteferrika-i Cedîd	49

3. BÖLÜM

DEFTERLERİN TRANSKRİPSİYONU

3.1. Defterlerin Transkripsiyonunda Takip Edilen Yöntem.....	51
SONUÇ	149
KAYNAKLAR	151
EKLER.....	157
Ek-1. Sanatkârların Yıllara Göre Sayıları	158
Ek-2. Yabancı Sanatkârların Memleket ve Milliyetleri (1597).....	159

Sayfa

Ek-3. Yabancı Sanatkârların Memleket ve Milliyetleri (1621).....	161
Ek-4. TSMA d. 1435 numaralı defter	162
Ek-5. MAD 7443 numaralı defter	167
ÖZGEÇMİŞ	172

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
H.	Hicrî
LEZEZ	Şevval, Zilka'de, Zilhicce
MAD.	Maliyeden Müdevver
M.	Miladî
MASAR	Muharrem, Safer, Rebû'l- evvel
RECEC	Rebû'l-âhir, Cemaziye'l-evvel, Cemaziye'l-âhir
REŞEN	Receb, Şaban, Ramazan
TSMA.	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
T.T.K.	Türk Tarih Kurumu
V	Varak
Y.K.Y.	Yapı Kredi Yayınları

KAYNAKLARA VE ARAŞTIRMALARA DAİR

Osmanlı saray sanatkârları ile ilgili başvurulacak en temel kaynak şüphesiz Ehl-i Hiref defterleridir. Ehl-i Hiref defterlerinde, nakkaşhâne de hangi sanatçı gruplarının olduğu, bu grupların kaç kişiden oluştukları, sanatkârların nerelerden geldikleri, kaç tane çırakları olduğu, hangi aylarda ve ne kadar maaş aldıkları gibi bilgiler mevcuttur.

Ehli Hiref defterleri, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Bulgaristan Devlet Arşivi gibi arşivlere dağılmış durumdadır. Bununla birlikte en fazla defter, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunmaktadır¹. Ne var ki burada da doğrudan Ehl-i Hiref adıyla tasnif edilmemiş, Maliyeden Müdevver Defterler, Kamil Kepeci Tasnifi, Mevacib Defterleri, Ruus Defterleri içerisindeki Piyade Ruusları, Piyade Mukâbelesi Kalemi Belgeleri gibi defterler kataloglarının arasına serpilmiştir².

Bu çalışmada Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde yer alan 1435 numaralı, H.1005/M.1597 tarihli Ehl-i Hiref defteri ile Maliyeden Müdevver Defterler tasnifinde yer alan 7443 numaralı, H.1030/M.1621 tarihli defterler esas alınmıştır. Bu defterler birer maaş defteri (mevâcib) niteliğinde olup, pek çok Ehl-i Hiref defterinde olduğu gibi siyakat yazısı ile yazılmışlardır. 1435 numaralı defter 14 varak; 7443 numaralı defter ise 13 varaktan oluşmaktadır. İki defterde de eksik veya yırtık sayfa bulunmamaktadır. Defterler, bir sıraya beş kişi gelecek şekilde ve bilgileri alt alta verilerek birer kutucuk şeklinde yazılmıştır. İlk sırada sanatkârın adı, ikinci sırada babasının adı, üçüncü sırada nereden geldiği veya unvanı ve son sırada da aldığı maaş gösterilmiştir. Sanatkârın babası ve memleketi gibi bilgilere yer verilmemişse, o kişinin isminden sonra sadece aldığı maaş gösterilmiştir. Maaşlar üçer aylık dönemlerde verilmiştir. Bu dönemler; MASAR, RECEC, REŞEN ve LEZEZ'dir. İlk defterin ikinci deftere göre daha okunaklı bir siyakat yazısı ile yazıldığı söylenebilir.

Ehl-i Hiref defterleri ile ilgili bugüne kadar bir takım çalışmaların yapılmasına karşın, gün yüzüne çıkarılmamış Ehl-i Hiref defterleri bulunmaktadır.

¹ Yaman, B.(2008). *Osmanlı Saray Sanatkârları 18. Yüzyılda Ehl-i Hiref*. İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 11

² *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, (2000) (İkinci Baskı). İstanbul, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu:42. s.120, 337

Ehl-i Hiref defterleri ile ilgili yapılan en önemli çalışmaların başında İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın bir makale olarak yayınladığı 1526 tarihli Ehl-i Hiref defteri gelmektedir³. En eski tarihli Ehl-i Hiref defteri olması bu defteri oldukça özel kılmaktadır. Uzunçarşılı bu defteri yeni harflere aktarmakla kalmamış, Ehl-i Hiref Teşkilâtı ve sanat grupları hakkında da bilgi vermiştir. Ehl-i Hiref Cemaatleri'nin padişaha hediye ettikleri sanat eserleri ile ilgili üç adet belgeden birini de yine yeni harflere aktararak neşretmiştir. Ayrıca yine bir ilk olarak altı ciltlik “*Büyük Osmanlı Tarihi*”⁴ adlı çalışmasında ve “*Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı*”⁵ adlı eserinde de Ehl-i Hiref Teşkilâtı'ndan bahsetmektedir.

Filiz Çağman'ın “*Kanunî Dönemi Osmanlı Saray Sanatçıları Örgütü Ehl-i Hiref*”⁶ adlı makalesi, saraya hizmet veren sanatçıların en aktif yıllarına ışık tutması bakımından oldukça önemli bir çalışmadır. Çağman'a göre, Kanunî döneminin en önemli sanatçı grubu nakkaşlardır. Dönemin önemli nakkaşlarından Kara Memi ve Şah Kulu'ndan bahseden Çağman, Ehl-i Hiref Teşkilâtı'nda yer alan sanatçı gruplarının da adını vermiş, bu grupların Kanunî dönemindeki sayılarından bahsetmiştir.

Ehl-i Hiref defterleri ile ilgili çalışma yapan bir diğer isim Bahattin Yaman'dır. Yaman, Ehl-i Hiref Teşkilâtı'nın daha çok son dönemlerini ele almış, çalışmalarını “*Osmanlı Saray Sanatkârları 18. Yüzyılda Ehl-i Hiref*”⁷ adlı kitabında bir araya getirmiştir. Sadık Akdemir ile birlikte kaleme aldıkları “*1796 Tarihli Ehl-i Hiref Defterine Göre Osmanlı Saray Sanatkârları*”⁸ adlı makalesi de bu alana katkı sağlayan çalışmalardandır.

Ehl-i Hiref teşkilâtı ile ilgili bir diğer çalışma, Hilal Kazan'ın hazırladığı doktora tezidir⁹. Oldukça kapsamlı olan bu çalışma, Osmanlı Devleti'nin saray bünyesinde sanatkârları nasıl himaye ettiğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Saray

³ Uzunçarşılı, İ. H. (1986) Osmanlı Sarayı'nda Ehl-i Hiref (Sanatkârlar) Defterleri, *Belgeler*, (11), Sayı 15 Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 23-76

⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, 6 Cilt, (Basım Yılı ve Yeri Yok) T.T.K. Yayınları

⁵ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, (1984) *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, (2.Baskı) Ankara: T.T.K. Basımevi

⁶ Çağman, F. (1988), Kanunî Dönemi Osmanlı Saray Sanatçıları Örgütü Ehl-i Hiref, *Türkiyemiz*, Sayı 54, s.11-14

⁷ Yaman, B. a.g.e.

⁸ Yaman, B., Akdemir, S. (2004), 1796 Tarihli Ehl-i Hiref Defterine Göre Osmanlı Saray Sanatkârları, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 13, s.85-110

⁹ Kazan, H. (2007) *XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Sarayının Sanatı Himayesi*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul

sanatkârlarını tek tek açıklayan Kazan, dönemin edebiyat, sanat gibi önemli kültür unsurları hakkında da bilgi verilmiştir.

İslam Ansiklopedisi'nde Ahmet Kal'a'nın yazdığı "esnaf" maddesinde de Osmanlı sanatkârları ile geniş bir özet yapılmıştır¹⁰.

Rıfkı Melûl Meriç; Osmanlı saray sanatkârları ile ilgili çalışma yapmış bir diğer önemli isimdir. Saray sanatkârları ihtiyaca göre eser verdikleri gibi, zaman zaman da yaptıkları eserleri padişaha hediye olarak sunmuşlardır. Meriç de "*Bayramlarda Padişahlara Hediye Edilen San'at Eserleri ve Karşılıkları*" adlı, sanatkârların padişaha hediye ettiği hediyeler üzerine bir makale yazmıştır¹¹. Meriç'in yayınladığı makalede dört adet vesika bulunmakta, sanatkârların adı, padişaha hediye olarak gönderdikleri ve karşılığında aldıkları inâmlar gösterilmiştir. Hediyeler arasında kılıç, yay, bıçak, işlemeli tabak gibi eserler bulunmaktadır.

Halil İncılık ve Günsel Renda'nın birlikte hazırladıkları iki ciltlik "*Osmanlı Uygarlığı*"¹² adlı eser, Osmanlı kültür tarihi açısından önemli bir kaynak niteliğindedir. Eserde Doğan Kuban, Nurhan Atasoy, Zeren Tanındı, Filiz Çağman gibi değerli isimlerin, mimarî, kumaş, cilt, minyatür gibi Osmanlı sanatına dair makaleleri bulunmakla birlikte, bilim, eğitim, edebiyata dair makaleler de yer almaktadır.

¹⁰ Kal'a, A. (1995), Esnaf, *DİA*, (11), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 425

¹¹ Meriç, R. M. (1963) Bayramlarda Padişahlara Hediye Edilen San'at Eserleri ve Karşılıkları, *Türk San'atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri (1)* İstanbul, Berksoy Matbaası, s. 764-779

¹² İncılık, H., Renda, G. (Editörler). (2009). *Osmanlı Uygarlığı 1-2*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları

GİRİŞ

Osmanlı Devleti, Fatih Sultan Mehmed döneminden itibaren bir yandan klasik kurumlarını oluşturmaya başlarken diğer yandan sanat alanında da gelişme göstermiş, özellikle saray atölyelerinin kurulması, sanatkârların teşvik edilmesi gibi faaliyetler sanatın gelişmesine önemli katkı sağlamıştır. Fatih Sultan Mehmed, Türkçe, Farsça, Arapça, Latince gibi eserlerin bulunduğu büyük bir kütüphane kurdurmuş, Gentile Bellini ve Napolili Constanza de Ferrara gibi İtalyan sanatçıları sarayına davet etmiştir¹³.

Sanatın merkezi saray olmuş, sanatkârları bünyesinde barındıran Ehl-i Hiref-i Hassa Teşkilâtı kurulmuştur. Bu kurum şüphesiz, Osmanlı Devleti'nin en önemli sanat kurumudur. Bu teşkilât, hem sarayın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çalışmalar yapmış hem de bir sanat okulu gibi faaliyet göstermiştir. Devlet, sanatkârları kendi bünyesinde yetiştirmiş, Acemi Ocağı'ndan seçilen yetenekli gençler, hazine koğuşu içerisinde ve hazinedârbaşının sorumluluğu altında, sırasıyla, çıraklık ve ustalık mertebelerine gelerek, sanatlarının bütün inceliklerini öğrenmişlerdir.

Cemaat-i Nakkaşân-ı Hassa, Kâtibân-ı Kütüb-i Hassa, Mücellidân-ı Hassa ve daha pek çok cemaat Ehl-i Hiref Teşkilâtı'nı oluşturan gruplardır. Osmanlı Devleti'nin sanat ürünlerinin temelinde burada yetişen sanatkârların emeği büyüktür. Özellikle saray nakkaşhânesinin kurulması ile birlikte, tezhip, minyatür, ciltçilik gibi alanlarda çığır açan yenilikler yaşanmıştır.

Fatih dönemi nakkaşhânesinin göze çarpan sanatkârı Baba Nakkaş¹⁴, rumî ve hatâyî motiflerini ustalıkla kullanmış, ardından gelen sanatkârlara yol göstermiştir. Baba Nakkaş'ın ardından Kanunî döneminin ser nakkaşı olan Şah Kulu¹⁵, saz yolu motifini kullanarak yeni bir üslup geliştirmiş, saz yolu motifi halı, cilt, kumaş sanatlarında uzun süre kullanılmıştır¹⁶. Onun öğrencisi Kara Memi¹⁷, yine Kanunî döneminin sanat dehalarından biri olarak karşımıza çıkar. Yaptığı eserlerle yeni bir ekol geliştiren Kara

¹³ Atıl, E. (1998). Osmanlı Sanatı ve Mimarisi., E. İhsanoğlu (Editör). *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, (2) İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, s. 456

¹⁴ Çağman, F. (1991) Baba Nakkaş, *DİA* (4), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s.369-370

¹⁵ Derman, Ç., Duran, G. (2010), Şahkulu, *DİA* (38) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 283-284

¹⁶ Mahir, B. (1988), Kanunî Döneminde Yaratılmış Yaygın Bezeme Üslubu Saz Yolu, *Türkiyemiz*, Sayı 54, İstanbul: Sayılı Matbaası, s. 28-33

¹⁷ Duran, G. (2001) Kara Memi, *DİA* (24) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 362-363

Memi, Süleymaniye Camii'nin kubbe ve kemerlerini ince sanat zevkiyle bezemiştir. XVI. yüzyılın önemli nakkaşlarından biri de Nakkaş Osman'dır. Klasik üslubun en önemli sanatkârlarından biri olarak gösterilen Nakkaş Osman, eserlerinde gösterişsiz fakat gerçekçi bir üslup kullanmıştır. Zafernâme, Hünernâme, Sûrnâme-i Hümâyûn gibi eserler, Nakkaş Osman'ın eşsiz sanatı ile zenginleşmiştir¹⁸. XVII. yüzyıl sanatkârları bu dönemden aldıkları zengin üslubu devam ettirmişlerdir.

Saray nakkaşhânesinde ortaya çıkan pek çok üslup geleneksel motifler haline gelmiş, Edirnekârî ve Kündekârî gibi ahşap ve cilt üzerine uygulanan yeni sanat dalları Osmanlı sanatının zarafetini perçinlemiştir. Bunun yanında sedef kakmacılığı, oymacılık, hakkâklık, halı dokumacılığı gibi alanlarda ortaya çıkan eserler, sanat ile zanaâtin birleştiği eşsiz örnekler olarak Osmanlı kültür tarihindeki yerini almıştır. Ehl-i Hiref Teşkilâtı'ndaki sanatkârlar ayrı cemaatler halinde faaliyet gösterdikleri gibi, ortak çalışmalarda da bulunmuşlardır. Örneğin bir Kur'ân-ı Kerîm'in hazırlanışında hattat, nakkaş, müzehhib, mücellid, zergerân gibi pek çok usta bir araya gelmiştir.

Ehl-i Hiref Teşkilâtı ile ilgili bilgilerin yer aldığı Ehl-i Hiref defterlerinde, teşkilât içerisinde hangi cemaatlerin olduğu, bunların ne kadar maaş aldıkları, nereden geldikleri gibi bilgilerin mevcudiyeti dışında, sanatkârların sanatlarını ne şekilde icra ettikleri ne yazık ki yer almamaktadır. Bu noktada bu defterler maaş defterleri niteliğindedir. En eski Ehl-i Hiref defteri İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın neşrettiği 1526 tarihli Ehl-i Hiref defteridir. Gün yüzüne çıkmayı bekleyen pek çok defter olmasına rağmen, yeterince çalışma yapılmamıştır. Bu çalışma ile bu alana küçük de olsa katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bu hususta, TSMA. 1435 numaralı H.1005/M.1597 ve MAD.d. 7443 numaralı H.1030/M.1621 tarihli iki defter seçilmiştir. İki defter arasında 24 yıl bulunmaktadır. Geçen yıllar arasındaki değişimlerin gözlemlenebilmesi için özellikle bu defterler seçilmiştir. Böylelikle, sanat grupları arasındaki benzerlikler ve farklılıkların ortaya konması amaçlanmıştır.

Sarayda kurulan kurum dışında esnaf loncalarının oluşturduğu sanat grupları da şehirde kendi atölyelerinde faaliyet göstermişlerdir. Sanatkârların sanatlarını gösterme fırsatı buldukları en önemli ortam kuşkusuz düğünlerdir. Esnaf grupları özellikle sünnet düğünleri gibi halkın da aktif olarak katıldığı merasimlerin en gösterişli unsurlarından biri olmuştur. Özellikle şehzadelerin sünnet düğünleri İstanbul halkının da katılımıyla çok

¹⁸ Mahir, B. (2005) Minyatür, *DİA* (30) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s.122

büyük törenler halinde gerçekleştirilmiştir. Bu törenlerde sanatkârlar, cemaatler halinde geçit töreni yaparak, sanatlarını hem şehir halkının hem de saray halkının beğenisine sunmuşlardır¹⁹. Sanatkârların bu törenlere hazırlanması devlet desteği ile olmuştur²⁰. Bu gösterişli törenler surnâme denilen eserlerde ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. III. Murad'ın oğlu III. Mehmed'in 1582 yılında yapılan sünnet düğününü anlatan *Âlî Sûrnâmesi*, geçit yapan esnaf alaylarını, padişaha sundukları hediyeleri ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır. Buna göre; esnaf alayları içerisinde terziler, mücellidler, nakkaşlar, kılıççılar, bıçakçılar, câmeşûylar (çamaşır yıkayıcılar), debbağlar (deri işleyenler), kuyumcular gibi pek çok sanat erbabı bulunmaktadır²¹. Evliya Çelebi, seyahatnâmesinde “padişah düğünü nakılcıları esnafı” adında balmumundan uzun süsler yapan bir esnaf grubundan bahsetmiştir.²² Bu düğünü anlatan en önemli eserlerden bir tanesi de Nakkaş Osman ve ekibi tarafından yapılan *Sûrnâme- i Hümayûn* adlı düğün kitabıdır. Şehnâmecî Lokman'ın gözetimi altında yazılan bu kitapta, esnaf alayları tek tek resmedilmiştir. Ayrıca 1675 yılında Edirne'de yapılan IV. Mehmed'in oğullarının sünnet düğünlerini anlatan *Nâbi Sûrnâmesi*, *Abdi Sûrnâmesi* ve *Telhîsu'l- Beyân fî Kavânîn-i Âl-i Osmân* adlı eserlerde geçit yapan esnaf alaylarından bahsedilmektedir²³. Esnaf alayının ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı önemli bir eserde, 1720 yılında III. Ahmed'in şehzadelerinin sünnet düğününü konu alan ve esnaf gruplarının ayrıntılı bir şekilde çizildiği Levnî'nin *Surnâme-i Vehbî* adlı eseridir²⁴.

¹⁹ Ertuğ, Z. (1999)., Osmanlılar'da Teşrifat, (1), Y. Tiryaki, (Editör), *Türk Dünyası Kültür Atlası Osmanlı Dönemi*. İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, s. 452

²⁰ Kahraman, S. A.,(Editör), (2008), *Şehzadelerin Sünnet Düğünü Sûr-ı Hümayûn Hafız Mehmed Efendi 1720*. Kitap Yayınevi, s. 31, 166

²¹ Arslan, M. (1999), *Türk Edebiyatında Manzum Surnameler (Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları. s. 218-232

²² Kahraman. S. A., Dağlı. Y., Dankoff R. (Editörler). (2011) *Evliya Çelebi Seyehatnamesi (1)* İstanbul: Y.K.Y. s. 391

²³ Aslan, M. (1991) Osmanlı Saray Düğünlerinde Esnaf Alayları, *Milli Folklor Dergisi*, Sayı 12, Ankara, s. 27-31

²⁴ Çağman, F. (2009). Minyatür., H. İnalçık ve G. Renda. (Editörler). *Osmanlı Uygarlığı (2)*, Ankara: Kültür Bakanlığı, s. 909-915, 927-931

1. BÖLÜM

EHL-İ HİREF TEŞKİLATI VE 1597-1621 YILLARI ARASINDAKİ SANAT ORTAMI

1.1. Ehl-i Hiref Teşkilâtı

Arapça bir kelime olan Ehl-i Hiref kelimesi “ehl” ve “hiref ” sözcüklerinin birleşiminden oluşmuştur. Ehl: mâlik, sakın, muktedir, Hiref ise: hırfet kelimesinin çoğulu olup sanat manasına gelmektedir. Erbab-ı hırfet; sanatkârân esnaf, yani sanat erbabı demektir²⁵. Ehl-i Hiref ise yine bu kabilden sanat erbabını ifade etmek için kullanılmaktadır.

Ehl-i Hiref-i Hassa Teşkilâtı, Osmanlı kültür tarihinin belki de en önemli kurumlarından bir tanesidir. Sarayın himayesinde kurulan bu teşkilât pek çok sanat grubunu içinde barındırmıştır. Osmanlı devrinin en güzel sanat eserleri bu grubun elinden çıkmıştır. Bursa ve Edirne saraylarında da sanatkârlar olduğu gibi²⁶, bu cemaatin örgütlenmesinin tamamlanması II. Bayezid dönemine denk gelmektedir. Sanatkârlar genellikle padişahın ve Enderun ağaları gibi saray halkının verdiği tamir işleri ve siparişler doğrultusunda eserler vermişlerdir²⁷. Siparişler verilirken, desen, renk gibi ayrıntılar verilir, sanatkârlar ona göre eser çıkartırlardı²⁸.

Ehl-i Hiref Teşkilâtı, usta ve çıraklardan oluşan bir cemaatler bütünüdür. Her sanat grubunun ser bölümü (bölükbaşı), ser odası (odabaşı), kethüdâsı ve çırak grubu bulunmaktadır. Bu durum genel olarak böyle olmakla birlikte, sadece ustalardan oluşan cemaatler de mevcuttur. Ancak bu cemaatler kendi hallerinde olmayıp, faaliyetlerini belli

²⁵ Sami, Ş., *Kâmûs-ı Türkî* Osmanlıca- Türkçe Sözlük. (2007) İstanbul: Çağrı Yayınları, s.232,544

²⁶ Ölçer, N. (2009). Osmanlı Dönemi Türk Halı Sanatı., H. İnalcık ve G. Renda. (Editörler). *Osmanlı Uygarlığı (2)*, Ankara: Kültür Bakanlığı. s.814

²⁷ Ülgen, A. a.g.m., s.236

²⁸ Tezcan, H. (1991). Saray Nakkaşhanesinin Erken Resim Programına Göre Hazırlanmış Türk Kumaş ve İşlemeleri, 9. *Milletler Arası Türk Sanatları Kongresi (3)* Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 322

bir usule göre yaptıkları muhakkaktır. Bazı ustaların saray dışında Edirne Sarayı'na ya da başka sancaklara da giderek faaliyette bulundukları da bilinmektedir²⁹.

Cemaat-i Nakkaşân-ı Hassa, Cemaat-i Mücellidân-ı Hassa, Cemaat-i Zergerân-ı Hassa gibi tamamen sanat icra eden cemaatler olduğu gibi, Cemaat-i Mûzedûzan-ı Hassa gibi sarayın çizme ihtiyacını karşılayan zanaatkârlar ya da Cemaat-i Câmeşûyân-ı Hassa gibi padişahın çamaşırlarını yıkayan özel hizmetlilerden oluşan cemaatler de mevcuttu. Cemaatler içerisinde bir kadro sistemi olduğu, kadrolar açıldıkça, bölüklere yeni ustalar alındığı görülmektedir³⁰.

Ehl-i Hiref Teşkilâtı'ndan Serhâzin-i Enderun³¹ bir diğer adıyla hazinedârbaşı ve yardımcısı, hazine kethüdâsı sorumlu idi. Genellikle Has Odalılarından seçilen³² hazinedârbaşı; içerisinde çok değerli mücevher, kumaş, altın gibi değerli eşyaların bulunduğu Enderun Hazinesi'nin de başında bulunuyordu³³. Hazinedârbaşı, sanatkârların maaşlarını verdiği gibi, padişahın özel isteklerini ustalara iletir³⁴ ve malzemelerini de karşılardı³⁵. Yapılan işleri takip etmek ve cemaatlerde görevlendirilecek kişileri seçmek de hazinedârbaşının görevleri arasındaydı³⁶. Yeteneklerine göre başka cemaate geçecekler, teşkilâta yeni alınacaklar ve yapılan tüm terfiler onun arzı ile gerçekleşmekteydi³⁷. Saray hazinesinin en yetkili kişisi olarak seferlere padişah ile birlikte iştirak eder, padişahın namaz kılacağı camilere önceden giderek, hazırlık yapardı. Başka bir göreve atandığında

²⁹ Yenişehirlioğlu, F. (2002). Klasik Dönem Osmanlı Sanatı, *Genel Türk Tarihi* (6) Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 655

³⁰ Çağman, F. (1988), Kanunî Dönemi Osmanlı Saray Sanatçıları Örgütü Ehl-i Hiref, *Türkiyemiz*, (54) s.12

³¹ Ülgen, A. (1999). Osmanlı Kuyumculuğu. *Osmanlı*, (11), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s.235

³² Merçil, E. (1998). Hazinedâr, *DİA*. (17). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s.142

³³ Terzi, A. (2002). Osmanlı Hazinesi, *Türkler* (10), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 893

³⁴ Çağman, F. (1988). Kanunî Dönemi Osmanlı Saray Sanatçıları Örgütü Ehl-i Hiref. *Türkiyemiz*. (54), s.11

³⁵ Bağcı, S., Çağman, F., Renda, G., Tanındı, Z. (2006). *Osmanlı Resim Sanatı*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s.17

³⁶ Sözen, M. (1998). *Bir İmparatorluğun Doğuşu Topkapı*, İstanbul: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş., s.46-47

³⁷ Yaman, B. a.g.e., s.14-15

veya görev süresi dolduğunda, hazineyi tüm ayrıntıları ile sayarak teslim etmek zorunda idi³⁸.

1.1.1. Ehl-i Hiref Teşkilâtı'na Sanatkâr Temini

Ehl-i Hiref Teşkilâtı'nda faaliyet gösterecek olan kişiler, devşirmeler arasından seçilir, becerilerini kabul ettirmiş olanlar da teşkilâta girmeye hak kazanırdı³⁹. Acemi Ocağı'nda yetişen gençler yeteneklerine göre farklı konumlara yükselmişler, içlerinden sanata yetenekli olanlar da Ehl-i Hiref Teşkilâtı'na alınmıştır.

Ehl-i Hiref Teşkilâtı kendi ustalarını bünyesinde yetiştiren bir kurum olduğu gibi, dışarıdan da pek çok yabancı sanatçı bu teşkilâta dâhil olmuştur. Seferler sırasında ustalıkları ile padişahlardan takdir görenler, saraya getirilmiştir⁴⁰. Özellikle İranlı sanatçıların, Osmanlı minyatür sanatında ortaya koydukları üslup dikkate değerdir⁴¹. Zira incelenen defterlerdeki yabancı memleket isimleri farklı memleketlerden gelen pek çok sanatkârın olduğunun kanıtıdır. Nitekim Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Seferi'nden dönüşte Tebriz'den çok sayıda sanatkârı İstanbul'a getirdiği ve onlara çalışma ortamı sunduğu bilinen bir vakıadır.

İstanbul'daki çarşı esnafından da sanatlarında ehil olanlar zaman zaman saraya çağırılmış, faaliyetlerini burada sürdürmüşlerdir⁴². Bu bakımdan saray sanatkârları ile çarşı esnafının birbirleri ile bağlantılı iki kurum olduğu söylenebilir⁴³. Bunda iki kurumun da sarayın denetimi altında olmasının payı büyüktür. Saray sanatkârlarının saray hizmetinde çalışması gibi, çarşı esnafı da, ihtiyaç dâhilinde sarayın gereksinimlerini karşılamıştır⁴⁴. Çarşı esnafı olarak bilinen esnaf loncaları da tıpkı saraydaki gibi usta-çırak ilişkisi dâhilinde yetiştirilmiştir. Ahîlik geleneğine göre yetişen ustalar, saraydaki faaliyetlerini de

³⁸ Uzunçarşılı, İ. H. (1984). *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, Ankara: T.T.K. Basımevi, s.318

³⁹ Sözen, M. (1998). *Geleneksel Türk El Sanatları*, İstanbul: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş. s.17

⁴⁰ Yaman, B. *a.g.e.* s.17

⁴¹ And, M. (2002), *Osmanlı Tasvir Sanatları:1 Minyatür*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.41

⁴² İncelik, H., Renda, G. *a.g.e.* (1) s.26-27

⁴³ Kal'a, A. (2003), Lonca. *DİA.* (27) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, s.211-212

⁴⁴ Kal'a, A. (1995), Esnaf, *DİA.* (11) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s.423-430

bu disiplin çerçevesinde sürdürmüştür⁴⁵. Genel olarak devşirmelerden alınıp temelden yetiştirildikleri görülse de teşkilâta sonradan dâhil olup sanat öğrenenler de mevcuttur⁴⁶.

1.1.2. Ehl-i Hiref Teşkilâtı'nın Ücretlendirilmesi

Sanatkârlar maaşlarını üçer aylık dönemlerde hazinedârbaşı vasıtasıyla alırlardı. Ödemeler ikinci avluda bulunan Divanhâne'de yapılırdı⁴⁷. Üç aylık maaşları dışında yaptıkları işlere göre de ücret alırlardı. En yüksek ve en düşük ücret ortaya koydukları çalışma ile paralel bir şekilde gitmekteydi. Kimi zaman en yüksek maaşı o cemaatin ser bölüğü veya kethüdâsı alırken, bazı durumlarda onlardan daha yüksek ücret alanlar da görülmekteydi. Bununla birlikte, ücretleri sabit kalan ustalar da mevcuttu. Sonuç olarak ücret konusunda belli bir usulün yanında, herkes yaptığı işin hakkını alırdı. Bu da sarayın sanatkârı ihya ve teşvik etmesi bakımından oldukça önemlidir.

Sanatkârların, diğer alanlarda olduğu gibi devletin belli kademelere yükselme hakları da vardı. Zaman zaman padişahların bazı sanatkârların devletin belirli kademelerine gelmelerini desteklediği görülmektedir⁴⁸.

Sanatkârlar, rutin işlerinin dışında yaptıkları eserleri padişaha hediye olarak da sunmuşlardır⁴⁹. Bu hediyeler arasında tabak, eyer, sandık, kalkan, ibrik gibi çok çeşitli hediyeler bulunmaktadır⁵⁰. Ustalar aldıkları ücret dışında padişah tarafından samur kürk gibi hediyelerle de ödüllendirilmişlerdir⁵¹. Ayrıca cûlus törenlerinden sonra da diğer bölüklerle birlikte bahşiş almışlardır⁵².

⁴⁵ Bayram, S. (1977), Türklerde Esnaf Teşkilâtı Ahilik ve Loncalar, *Milli Kültür Dergisi* (1) Sayı 7 Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. s.48-52

⁴⁶ Uzunçarşılı, İ. H., (1984) *Osmanlı Saray Teşkilâtı*, s.462

⁴⁷ Sözen, M. a.g.e., 45

⁴⁸ And, M. a.g.e., s.108

⁴⁹ Meriç, R. M. (1963), , Bayramlarda Padişahlara Hediye Edilen San'at Eserleri ve Karşılıkları, *Türk San'atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri* İstanbul: İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Türk San'atı Tarihi Enstitüsü Yayınları, s.764

⁵⁰ T.S.M. D. 10009

⁵¹ Küçükerman, Ö. (2007). *Sanayi ve Tasarım Yarışında Bir İmparatorluk İki Saray Topkapı ve Dolmabahçe*, İstanbul: Y.K.Y.s.41

⁵² Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, M. İpşirli. (Editör).(1999), Ankara: T.T.K., s.438

1.1.3. Ehl-i Hiref Teşkilâtı'nın Çalışma Mekânları

Saray atölyelerinin yeri konusunda çeşitli görüşler vardır. Özellikle en önemli atölyelerin başında gelen nakkaşhânenin⁵³ yeri konusunda muhtelif düşünceler ileri sürülmüştür. Eski bir Bizans kilisesi olan Arslanhâne binasının⁵⁴ üst katının nakkaşhâne olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Sarayın dışında yer alan Arslanhâne'nin, yabancı hayvanların tutulduğu bir mekân olarak kullanıldığı, üst katının ise nakkaşlara tahsis edildiği görüşü hâkimse⁵⁵ de nakkaşhânenin, Arslanhâne'nin içerisinde değil de yanındaki bir binada olduğunu ileri süren görüşler⁵⁶ de vardır. Evliya Çelebi, seyahatnâmesinde Arslanhâne'ye bitişik bir terzi atölyesi olduğundan söz etmiştir. Nakkaşhânenin de Arslanhâne'nin üst katında yer aldığını söyleyen Çelebi, bütün saray nakkaşlarının bin kişi olduğunu, bunların evlerinde oturduğundan bahseder⁵⁷. Atölye olarak Arslanhâne gibi bir binanın neden seçilmiş olduğu konusu dikkate değer bir husustur. Ancak bu konuda yapılan çalışmalarda henüz bu konuya açıklık getirilememiştir. Ayrıca sarayın birinci avlusunda da mücevher imalatının yapıldığı⁵⁸, yabancı devletlere gönderilecek hediyelerin hazırlandığı bir atölye mevcuttu⁵⁹. Bu atölyelerin dışında, Beyazıt'taki Tavuk Pazarı'nda bir dokuma atölyesi⁶⁰, Eğrikapı ile Tekfur Sarayı arasında da bir cam atölyesi⁶¹ bulunmaktaydı. Saray terzilerinin atölyesi Alay Köşkü'nün karşısında bir bölgede⁶², Câmeşûyân-ı Hassa cemaatinin çamaşırhânesi de sarayın içerisinde şimşirlik tarafında bir bodrum katında bulunuyordu⁶³.

1.2. 1597-1621 Yılları Arasındaki Sanat Ortamı

Bu dönem III. Mehmed, I. Ahmed, I. Mustafa ve II. Osman'ın padişahlık yıllarına denk gelen bir dönemdir. III. Mehmed ve I. Ahmed dönemleri, Osmanlı sanatı bakımından gelişmelerin olduğu bir dönem olması hasebiyle önem arz ederken, ardından gelen I.

⁵³ Tanındı, Z. (2006), Nakkaşhane, *DİA*.(32) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. s.331-332

⁵⁴ Eyice, S. (1991), Arslanhane, *DİA*.(3) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. s.403-404

⁵⁵ And, M. *a.g.e.*, s.109-111

⁵⁶ Yenişehirlioğlu, F., *a.g.m.* s.667

⁵⁷ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi (1)* s.376,389

⁵⁸ Sözen, M. *a.g.e.*, s.45

⁵⁹ Ortaylı, İ. (2008). *Osmanlı Sarayında Hayat*, İzmir: Yitik Hazine Yayınları, s.37

⁶⁰ Tezcan, H., *a.g.m.*, s. 322

⁶¹ Küçükerman, Ö. (1985). *Cam Sanatı ve Geleneksel Türk Camcılığından Örnekler*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 147

⁶² Uzunçarşılı, İ. H. *Osmanlı Saray Teşkilâtı*. s.462

⁶³ Özcan, A. (1993), Câmeşûyân, *DİA* (7) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 46

Mustafa'nın sağlık sorunları yaşaması ve hemen akabinde II. Osman'ın şehid edilmesi hadisesi bu dönemi ilginç kılmaktadır. İncelediğimiz 1597 tarihli defterde bazı sanatkârların sefere katıldıklarını görmekteyiz. III. Mehmed dönemine denk gelen bu sefer Eğri Seferi'dir⁶⁴. Siyasi olayların sanat hayatını nasıl etkilediği bilinmemekle beraber, tezimizin konusu dışında olduğu için siyasi hadiselerle girilmemiştir.

Osmanlı döneminin eşsiz güzellik ve incelikteki tasvir sanatları bu dönemde de saray nakkaşhnesinde üretilmeye devam etmiştir. En güzel tezhip ve minyatür eserleri ünlü nakkaşların üslupları ile bezenmiştir. XVII. yüzyıl, tasvir sanatlarının özellikle de tezhip sanatının gelenekselleşmiş olduğu bir dönemdir. Bu nedenle, yenilikler yerine klasik anlayış devam etmiş, bu yönde eserler verilmiřtir⁶⁵. Klasik tasvir unsurunu belirleyen Nakkaş Osman, onun biraderi Ali Nakkař⁶⁶, şah Kulu ve Kara Memi gibi üstatların bıraktığı etki bu dönemde de devam etmiştir.

III. Mehmed döneminin sanatkârlarının başında mimar Davud Ağa gelmektedir. Mimar Sinan'ın yanında yetişen Davud Ağa, dönemin baş mimarı olarak görev yapmıştır. Eserleri arasında pek çok cami, hamam, su yolu bulunan Davud Ağa, Sepetçiler Kasrı'nın da mimarlığını üstlenmiştir. En önemli eserlerinden biri de Eminönü'ndeki Yeni Cmi Kllyesi'dir. Yaptığı eserlerde Mimar Sinan'ın geleneğini devam ettirmiřtir⁶⁷.

III. Mehmed döneminin Osmanlı tasvir sanatlarında göze çarpan isimlerden bir tanesi Nakkaş Hasan Paşa'dır. Aynı zamanda vezirlik de yapmış olan Hasan Paşa, eserlerinde kullandığı canlı üslup ile dikkat çeker. Yaptığı izimler ile kimin hangi kültürel sınıfa mensup olduğu anlaşılabilir. *Eğri Fethi Tarihi* ve I. Ahmed için hazırladığı I. Ahmed tuğrası, Nakkaş Hasan Paşa'nın ince sanatının dikkate şayan rneklerindendir⁶⁸.

I. Ahmed dönemine geldiğimizde ise karşımıza devrin en önemli simalarından ve Sultan Ahmed Câmii'nin mimarı olan Sedefkâr Mehmed Ağa ıkmaktadır. Dönemin hassa

⁶⁴ Uzunçarşılı, İ. H. *Büyük Osmanlı Tarihi* (3) s.74-82

⁶⁵ Derman, . (1999). Osmanlı Asırlarında, slp ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı, *Osmanlı* (11) Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s.113

⁶⁶ ağman, F. (1989), Ali Nakkaş, *DİA* (2) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. s. 423

⁶⁷ Eyice, S. (1994). Dâvud Ağa, *DİA* (9) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı s.24-26

⁶⁸ Tanındı, Z. (2006). Nakkaş Hasan Paşa, *DİA* (32) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı s.329-330

baş mimarı olup aynı zamanda sedefkârlık da yapan Mehmed Ağa, pek çok cami, mescit, türbe, çeşme, hamam ve kasır gibi eserler inşa etmiştir⁶⁹.

Sedefkâr Mehmed Ağa gibi sedefkâr olan dönemin bir diğer mimarı ise Dalgıç Ahmed Ağa'dır. Sedefkâr Mehmed Ağa ile birlikte dönemin saray sedefkârı Ahmed Usta'nın yanında eğitim görmüş, sedefkârlık sanatının inceliklerini Osmanlı zarafetiyle birleştirerek öğrenmiştir. Sarayın usta-çırak geleneğine göre yetişmiş olan Ahmed Ağa, pek çok eserin inşasında çalıştıktan sonra ustalığa yükselmiştir. En ünlü eseri, sekizgen türbe formunun en güzel örneklerinden biri olarak kabul edilen III. Mehmed Türbesi'dir. Sarayda yaptığı onarım çalışmaları dışında inşa ettiği pek çok cami ve türbe bulunmaktadır⁷⁰.

Sanatı seven bir padişah olan I. Ahmed ise, onarım yapılmak üzere pek çok sanatçıyı Kâbe'ye göndermiş, Kâbe'nin duvarları, kitabesi gibi pek çok unsur tamir edilmiş, yeni bir minber yaptırarak Mescid-i Nebevi'ye yollamıştır⁷¹. Hz. Osman'ın yazdığı Mushaf'ın korunması için 1617'de yaptırdığı mahfaza, XVII. yüzyıl Osmanlı kuyumculuğunun inceliğini gözler önüne sermektedir⁷².

I. Ahmed döneminin en önemli sanatkârlarından biri de Bosnalı Mehmed'dir. Kanunî döneminin önemli kuyumcularından Ahmed Tekelü⁷³ ile gelişen kuyumculuk, bu dönemde de devam etmiş, Bosnalı Mehmed Usta bu sanatı daha ilerilere taşımıştır. Ser zergerânlık yapan Bosnalı Mehmed'in uyguladığı kabartma tekniği ve değerli taşları ustalıklı kullanması takdire şayandır. Eserlerinde saz üslûbunu ve rumî motifini kullanmıştır. Kâbe Kilidi⁷⁴ ve altın bir matara ortaya koyduğu en güzel eserlerdendir⁷⁵. İncelediğimiz defterde de karşımıza çıkan Bosnalı Mehmed Ser zergerân olarak 14 akçe ücret almıştır.

⁶⁹ Çobanoğlu, A. V. (2003). Mehmed Ağa Sedefkâr, *DİA* (28) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı s. 430-431

⁷⁰ Esemeli, D. (1993). Dalgıç Ahmed Ağa. *DİA* (8) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı s. 431-432

⁷¹ İlgürel, M. (1989). Ahmed I. *DİA* (2) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 33

⁷² Atıl, E., *a.g.m.*, s. 465

⁷³ Çağman, F. (1989), Ahmed Tekelü, *DİA* (2) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı s.138-139

⁷⁴ Ülgen, A. (1999) Osmanlı Kuyumculuğu, *Osmanlı* (11), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s.238

⁷⁵ Atıl, E., *a.g.m.*, s.464

I. Ahmed döneminde tek yaprak minyatür yapımcılığı ön plana çıkmış, erkek, kadın figürleri ve gündelik yaşama dair sahneler tek yaprak üzerine işlenmiştir⁷⁶.

I. Mustafa dönemine gelindiğinde ise; I. Mustafa'nın çok az bir süre tahtta kalması, kaldığı sürede de sağlık sorunları yaşaması nedeniyle, ne yazık ki bu döneme dair bir sanat ortamını anlatmak olanaksızdır.

II. Osman'ın ise kısa süren saltanat yıllarının en önemli isimlerinden birisi aynı zamanda Süleymaniye Câmii'nin muvakkiti Ahmed Nakşî'dir⁷⁷. Klasik üsluptan ayrılarak kendi yarattığı üslup ile özgün minyatürler ortaya koymuştur. *Nadirî'nin Divânı*, *Hotin Fetihnâmesi*, *Şehnâme-i Türkî*, *Tercüme-i Şekâik-i Nu'mâniyye* onun minyatürleri ile bezenmiş eserlerdir⁷⁸. II. Osman tarafından Eyüb Ensârî'nin türbesine vakfedilmiş kandil ve babası I. Ahmed 'in türbesi için yaptırdığı gümüş rahle, II. Osman döneminin göze çarpan eşsiz sanat eserleridir⁷⁹.

⁷⁶ Mahir, B. *a.g.m.* s.122

⁷⁷ Atıl, E., *a.g.m.*, s. 464

⁷⁸ Mahir, B. (2002), Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Minyatür, *Genel Türk Tarihi* (6) Ankara: Yeni Türkiye Yayınları s.716

⁷⁹ Atıl, E., *a.g.m.*, s 465

2.BÖLÜM

DEFTERLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. H.1005/M.1597 Tarihli Defterin Değerlendirilmesi

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde 1435 numarada yer alan bu defter toplam 28 sayfadan oluşmaktadır. Siyakat yazısı ile yazılmış olan defter, H.1005/ M.1597 yılının MASAR aylarında tutulmuştur. Defterde eksik veya yırtık bir sayfaya rastlanmamıştır. Cemaatlerin isimleri verilerek önce ustalar bir sıraya beş kişi gelecek şekilde maaşları ile birlikte yazılmış, daha sonra şakird (çırak) grupları verilmiştir. Bu defterde 44 adet Ehl-i Hiref cemaati bulunmaktadır. Sefere giden ustalar bir bayrak işareti ile gösterilmiş, vefat eden ya da Hacca giden kişiler not edilmiştir. Bu defterdeki sanatkârların pek çoğu maaşlarının 1. taksidini LEZEZ döneminde alırken bazı sanatkârlar da REŞEN döneminde almışlardır. Yine bu defterde karşımıza çıkan “/” işareti; resîd (=ulaştı, erişti) yani ücretin verildiği manasına gelmektedir⁸⁰.

2.2. H.1030/M.1621 Tarihli Defterin Değerlendirilmesi

Maliyeden Müdevver Defterler tasnifinde 7443 numarada yer alan ve H.1030/M.1621 yılının LEZEZ ayında tutulan bu defter, 28 sayfadan oluşmaktadır. 26. sayfadan 28. sayfaya kadar boştur. Ancak defterin içeriği 26. Sayfaya kadardır. Dolayısıyla eksik sayfa bulunmamaktadır. 42x16 ebadında olan defter, ciltli ve ebrusuzdur. Diğer deftere göre çok daha karmaşık ve okunması güç bir siyakat yazısı ile yazılmıştır. Defterde 45 adet cemaat yer almaktadır. Sanatkârların aldıkları maaşlar ilk defterdeki gibi belirtilmemiştir. Yine ilk defterde olduğu gibi, vefat edenler, Müslüman olanlar gibi notlar düşülmüştür. Defterde bazı isimlerin üzerinde “mim” harfine benzeyen bir işaret vardır. Ancak bu işaretin ne manaya geldiği tespit edilememiştir. Bu işaret ilk defterdeki bayrak işaretine benzememekle birlikte 1621 yılında yapılan Hotin Seferi'ne katılanları gösteriyor olabilir.

⁸⁰ Ekici, S. A. (2013), *III. Mehmed Döneminde 1596-1601 Tarihleri Arası Ehl-i Hiref Defterlerine Göre Sanatkârlar*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, s. 19-20

2.3. Defterlerde Yer Alan Cemaatler ve Defterlerin Karşılaştırılması

2.3.1. Cemaat-i Kâtibân-ı Kütüb-i Hassa

Osmanlı Devleti kurulduğu andan itibaren kitaba, kütüphaneye ve dolayısıyla kâtipliğe çok büyük önem vermiştir. Hemen hemen bütün padişahlar, medreselerle birlikte, değerli kitapların yer aldığı kütüphaneler kurdurmışlardır. Özellikle Fatih Sultan Mehmed döneminde kurulan saray kütüphanesi ile birlikte, yeni gelen her padişah bu kütüphaneyi biraz daha zenginleştirmiştir⁸¹. Dönemin değerli ulemasının Osmanlı topraklarında özellikle İstanbul, Bursa, Edirne gibi büyük şehirlerde rahat bir şekilde ilim faaliyetlerinde bulunması, pek çok kitabın yazılmasına, farklı coğrafyalarda yazılan kitapların burada çoğaltılmasına olanak sağlamıştır.

Bu cemaat Ehl-i Hiref Teşkilâtı'nın en önemli cemaatlerinden bir tanesidir. Osmanlı Devleti'nde kâtiplik müessesesi son derece mühimdir. Zira bütün bürokrasi kâtiplik üzerine kurulmuştur. Devlet işlerinin yanı sıra bir sanat olarak da kâtiplik oldukça değerli bir meslektir. Özellikle kitap istinsahlarının yapılması, Kur'ân-ı Kerîm yazılması, birer sanat eseri gibi olan berat ve fermanların yazılması, bu sanat kolunu vazgeçilmez yapmaktadır. Bu nedenle kâtiplerin yetişmesine büyük önem verilmiş, şakirdlere tam olarak ustalaşmadan icazet verilmemiştir⁸². Aynı disiplinin Kâtibân-ı Kütüb-i Hassa cemaatinde de uygulandığı muhakkaktır.

İncelediğimiz defterlerden ilki olan 1597 tarihli defterde 57 adet sanatkâr varken, 1621 yılında sayı 38'e düşmüştür. İlk defterde 7 kişinin sefere gittiği görülmektedir. Muzaffer Şirvanî, Cafer Bosna gibi başka memleketlerden gelenler mevcuttur. 1597 tarihli defterde maaşlar REŞEN ve LEZEZ aylarında verilmiş, en yüksek maaşı 35 akçe ile seferde olan Mahmud Kethüdâ almıştır⁸³.

1621 tarihli defterde ise en yüksek maaşın 7 akçe arttığını ve 42 akçe ile Gürcü'ye verildiğini görmekteyiz. En düşük akçe ise iki defterde de 2 akçedir. Diğer cemaatlere göre

⁸¹ Erünsal, İ. E. (2003), Kütüphane, *DİA* (27) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 22-26

⁸² Afyoncu, E., Ahıskalı, R. (2002) Kâtip (Osmanlı Dönemi) *DİA* (25) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, s.53

⁸³ TSMA. D.1435. V.2b

bu cemaatin maaş ortalamasının yüksek olduğu söylenebilir⁸⁴. İki defterde de bu cemaatin şakird grubu bulunmamaktadır.

2.3.2. Cemaat-i Mücellidân-ı Hassa

Bir kitabın yapraklarını dağılmadan bir arada tutabilmek için kitaba geçirilen kılıfa “cild”⁸⁵, bu kitapları dikerek, kenarlarını düzelterek onlara genellikle deri kap geçiren sanatkâra da “mücellid” denilmektedir⁸⁶.

Deri cilt, çârkûşe cilt, kumaş cilt, ebrulu cilt ve murassa cilt, ciltçilikte en çok kullanılan cilt çeşitleridir. Özellikle XVI. yüzyıldan itibaren Osmanlı ciltçiliği klasik üslubunu oluşturmuştur. Bunda Ehl-i Hıref Teşkilâtı’nda yer alan Mücellidân-ı Hassa Cemaati’nin payı büyüktür. Bu cemaatte yer alan sanatkârlar, ciltçilikle birlikte, nakkaş, tezhip ve ebru gibi sanatları da ustalaşmışlardı. Klasik cilt üslubunun gelişmesi XVII. yüzyılda diğer alanlarda olduğu gibi bir duraklama dönemine girmiştir⁸⁷.

1597 tarihli defterde 22 tane sanatkârı olan bu grubun sayısı hemen hemen aynı kalmış, 1621 tarihli defterde sadece 21’e düşmüştür. İlk defterde usta olan Mustafa Ahmed’in ve şakirdlerden İbrahim’in sefere gittiği görülmektedir⁸⁸.

İlk defterde en yüksek maaş 20 akçe ile Hürrem Rum Kethüdâ’ya verilirken, ikinci defterde bu maaş 35 akçe ile ser bölük Kara Mehmed’e verilmiştir. Mehmed Cafer 1597 senesinde ser bölük iken 1621’de kethüdâlığa getirilmiş, maaşı 12 akçeden 17 akçeye çıkmıştır. İsmail İbrahim isimli usta ser odalığa yükselerek maaşı 8 akçe iken 12 akçe olmuştur. 1597 tarihindeki şakirdlerin bazılarının ustalığa yükseldikleri görülmektedir. Usta olduktan sonra Osman Mustafa 2 iken 4 akçe; Mehmed Mehmed 2 iken 14 akçe; Mehmed Abdi 3 akçe iken 8 akçe maaş almıştır. İsimleri aynı olan iki Mehmed Ahmed de ustalığa yükselmiş, birinin maaşı 6 akçeden 17 akçeye; diğerinin ise 2 akçeden 17 akçeye yükselmiştir. Ancak hangi maaşın hangi Mehmed Ahmed’e ait olduğu tespit edilememiştir⁸⁹.

⁸⁴ BOA. MAD.d. 7443. s.2

⁸⁵ Arıtan, A. S. (1993) Ciltçilik, *DİA* (7) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 551

⁸⁶ Sami. Ş., *a.g.e.*, s.1293

⁸⁷ Arıtan, A.S. *a.g.m.* s.551-557

⁸⁸ TSMA. D. 1435. V.2a

⁸⁹ BOA. MAD.d. 7443. s.2

Şakird sayısı 1621 yılındaki defterde 15'ten 3'e düşmüş, bu düşüşün sebebi saptanamamıştır. Aynı düşüş ücretlerde de görülmüş, 1597 tarihinde bu cemaate mahsus en yüksek şagird maaşı 6 akçe iken 1621 yılında bu rakam 3 akçeye düşmüştür⁹⁰.

2.3.3. Cemaat-i Külahdûzân-ı Hassa

Ucu sivri ve yüksek başlığa külah, bunu diken kimseye de külahdûz denmektedir⁹¹. Bu cemaatin 1597 tarihli defterde 30 sanatkârı bulunmaktadır. Bu sanatkârlardan ser bölük Bâli Bosna'nın ve Perviz Abdullah'ın seferde; İsmail Kâsım'ın da Hac'da olduğu görülmektedir. Bâli ve Faik adlı ustaların Boşnak, Perviz Abdullah'ın da Acem olduğu anlaşılmaktadır. 1621 tarihli defterde ise; 28 adet sanatkâr bulunmakla birlikte sadece Trabzonlu Abdurrahman'ın memleketi yazılmıştır.

İlk defterde en yüksek maaş 37 akçe ile ser bölük Bâli Bosna'ya verilirken, ikinci defterde bu rakam az da olsa düşmüş ve 31 akçe ile yine ser bölük olan Mehmed Hüseyin'e verilmiştir. Mustafa Hüseyin şakirdlikten ustalığa yükselmiş maaşı 5 akçeden 9 akçeye çıkarılmıştır. Hala ustalık yapan ve maaşlarında artış olan ustalar ise şu şekildedir: Haydar Abdullah 10 akçe iken 12 akçe; Yusuf Abdullah 6 akçe iken 10 akçe; Hüseyin Abdullah 3,5 akçe iken 6 akçe ücret almaya başlamışlardır⁹².

Şakird sayısında bir düşüş yaşanmış 1597 yılında 25 olan bu sayı, 1621 senesinde 14'e düşmüştür. İlk defterde en yüksek şakird maaşı 6 akçe olarak verilirken, bu defterde 5 akçe ile sınırlı kalmıştır⁹³.

2.3.4. Cemaat-i Zerdûzân-ı Hassa

Zer (altın), ve dûz (dikmek) kelimelerinin bir araya gelmesinden oluşmuş Farsça bir sözcüktür. Sırma işleyen simkeş manasına gelmektedir. Zerdûzân kelimesi de zerdûz kelimesinin çoğul halidir⁹⁴. En az ustaya sahip cemaatlerden biridir. 1597 tarihinde 2 usta varken bu sayıda bir artış yaşanmamış, 1621 yılında bu rakam sadece 3'e çıkmıştır. Bu

⁹⁰ TSMA.D.1435. V.2a, BOA.MAD.d. 7443. s.3

⁹¹ Devellioğlu, F. (2006) *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat* . Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, s. 533-534

⁹² TSMA. D. 1435. V.2a, BOA. MAD.d. 7443. s.3

⁹³ TSMA. D. 1435. V.3b, BOA. MAD.d. 7443. s.4

⁹⁴ Pakalın, M.Z. (1993) *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (3) İstanbul: M.E.B. s. 654, Sami. Ş., a.g.e., s. 684

sayının neden bu kadar az olduğu konusunda bir bilgi elde edilememiştir. İlk defterde en yüksek maaşın 17 akçe iken ikinci defterde 23 akçe; en düşük maaşın 4 akçe iken 6 akçe olduğu görülmektedir⁹⁵. İki defterde de bu cemaate ait bir şakird grubu bulunmamaktadır.

2.3.5. Cemaat-i Nakkaşân-ı Hassa

Çeşitli maddeler üzerine boyalı resim ve süsleme yapan kimselere nakkaş denir⁹⁶. Ancak bu unvan müzehhib, oymacı ve minyatür ustası gibi sanatkârları da kapsamaktadır. Bu nedenle saray nakkaşhânesi Osmanlı saray atölyelerinin en önemli kurumlarından bir tanesidir. Zira içerisinde pek çok sanatçı grubunu barındırmaktadır. Osmanlılar döneminde Bursa ve Edirne’de başlayan nakkaşlık, Fatih döneminde kurulan atölyelerle zirvedeki yıllarını yaşamaya başlamıştır. Nakkaşların çalışmalarını genel olarak üç sınıfa ayırmak mümkündür. Bunların ilki, tasvir sanatları kapsamında kitaplara ve albümlere çizdikleri figürleri resmetmek, diğer cemaatlerin eserleri için desen hazırlamak ve mimarî eserlerin kalem işi bezemelerini yapmak⁹⁷. Vakanüvisler ve değerli ilim adamlarının yazdıkları pek çok değerli eser, nakkaşhâneye getirilmiş ve burada resimlendirilmiştir⁹⁸. Nakkaşlar aynı zamanda yarım kalmış yazmaları resmederek tamamlanmasını da üstlenmişlerdir⁹⁹. Sarayda, sipariş edilen deseni çizecek bir nakkaş bulunamadığı zamanlarda çarşı esnafından bir nakkaş saraya çağırılmış ve yaptığı işin karşılığında ücretini alarak tekrar atölyesine dönmüştür¹⁰⁰.

Nakkaşân-ı Hassa Cemaati, 1597 tarihli defterin en kalabalık cemaatlerinden biridir. 63 adet sanatkârı bulunmaktadır. Bu sanatkârlardan Ali Abdullah, Aziz Ahî, Osman Abdullah, Ahmed Ali, Nizam, Musavvir Mehmed Fezzal, Ferhad Abdullah, Mehmed Ali ve beş şakird sefere katılmışlardır. Musavvir Mehmed Fezzal ve Ferhad Abdullah’ın MASAR ayında istihdam edildikleri notu düşülmüştür. Farklı memleketlerden gelen sanatkârlar da görülmektedir. Bunlar; Hasan Mehmed Edirnevî, Gürcü Mahmud, Bursalı Mehmed ve Arnavud Şaban’dır. Bir müzehhib, bir musavvir ve iki nakkaşın olduğu göze çarpmaktadır. Bu sayının dışında da bu işleri yapanlar olabileceği gibi sadece birkaç isimde belirtilmiştir. En yüksek maaşlar sırasıyla, Lütfi Abdullah’a 60 akçe, Cafer

⁹⁵ TSMA. D. 1435. V.3b, BOA. MAD.d. 7443. s.4

⁹⁶ Pakalın, M.Z. *a.g.e.* (2) s. 649

⁹⁷ Yenişehirlioğlu, F., *a.g.m.*, s. 667

⁹⁸ Atıl, E., *a.g.m.*, s. 463

⁹⁹ Bağcı, S., Çağman, F., Renda, G., Tanındı, Z., *a.g.e.* s.50

¹⁰⁰ Bozkurt, N. (2006), Nakkaş, *DİA* (32) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 326-328

Abdullah Kethüdâ'ya 41 akçe, Ser bölük Yahya Abdullah'a 31 akçe maaş verilmiştir. Bu noktada, en yüksek maaşların cemaatin en kıdemli isimlerine verildiği görülmektedir. Ücret sisteminde maaşlar kıdeme göre değil yapılan işlere göre verildiği için, sanatlarını en iyi şekilde icra edenlerin ve beğeni kazananların, yükseldiğini ve bu nedenle en yüksek maaşları aldıkları söylenebilir. Diğer cemaatlerde herhangi bir görevi olmayan ustaların da zaman zaman bir ser bölük veya ser odaya göre daha yüksek maaş aldıkları gözlemlenmektedir. Ancak bu ustaların sanatlarında yetersiz oldukları anlamına gelmemelidir. Zira nakkaşhâne gibi aktif çalışan bir atölyenin ustalarının, diğer cemaatlerdekilere göre daha göz önünde olmasının bununla paralel olduğu düşünülebilir. En düşük ücret ise 2 akçe olarak kayda geçmiştir. Maaş ortalaması genel olarak yüksektir¹⁰¹.

1621 tarihli deftere geldiğimizde ise; usta sayısında gözle görülür bir düşüş yaşanmış, bu rakam 63'den 36'ya düşmüştür. Bu düşüş maaşlarda da görülmüş, 1597'de en yüksek maaş 60 akçe iken, 1621'de ser bölük Ali'ye verilen 38 akçe ile sınırlı kalmıştır. İlk defterde seferde olarak gözüken Osman Abdullah ser odalığa yükselmiş, maaşı 17 akçeden 27 akçeye çıkarılmıştır. Ahmed Abdullah da ser bölüklüğe yükselmiş aldığı ücret 12 akçe iken 30 akçe olmuştur. Yusuf Hüseyin ise kethüdâlığa yükselmiş, maaşı oldukça artarak 9 akçeden 32 akçeye çıkmıştır. Maaşlarında artış yaşanan diğer ustalar işe şu şekildedir; Ahmed Hasan 12 akçe iken 15 akçe; Ahmed Mustafa 6 akçe iken 12 akçe; Şaban Abdullah 11 akçe iken 17 akçe ve Mehmed Ali 5 akçe iken 11 akçe almaya başlamıştır¹⁰².

Sanatkâr sayısındaki düşüş, şakird grubunu da etkilemiş, 55 olan şakird sayısı 19'a düşmüştür. Nakkaş, musavvir gibi unvanlar ustalarda görülmemekle birlikte, şagirdler arasında müzehhib ve nakkaş unvanıyla yazılmış isimler mevcuttur. En yüksek şakird maaşı ise iki defterde de 6 akçe olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁰³.

¹⁰¹ TSMA. D. 1435. V.3b

¹⁰² BOA. MAD.d. 7443. s.4

¹⁰³ TSMA. D. 1435. V.3a, BOA. MAD.d. 7443. s.5

2.3.6. Cemaat-i Gazzazân-ı Hassa

Gazzaz; ipekle uğraşan, ipek bükücü demek olan Arapça bir kelimedir¹⁰⁴. Bu tabir gazzazın çoğulu olan gazzazân kelimesi olarak, sarayda ipekçilikle uğraşan sanat grubuna verilmiş bir isimdir.

Özellikle XIV. yüzyılda Bursa’da ipekçiliğin gelişmesiyle başlayan süreç, İstanbul’da da devam etmiş, Osmanlı Devleti adeta ipek ticaretinin merkezi konumuna gelmiştir¹⁰⁵. Bunda ipeğin neredeyse paranın yerine geçecek kadar değerli bir kumaş olmasının payı büyüktür. İpek sarayda da oldukça tercih edilen ve kullanılan bir kumaş olmuştur. Öyle ki, Ehl-i Hiref Teşkilâtı içerisinde Gazzazân-ı Hassa Cemaati dışında bir de diğer ipekli kumaşları dokumak üzere Kemhabâfân-ı Hassa ve Kadifebâfân-ı Hassa Cemaatleri kurulmuştur. İpeğin erkeklere haram olarak kılınması ile ilgili Hadis-i Şerif ile birlikte, ipeğin saflığını kırmak için içerisine farklı malzemeler koyulmuş, bu da ortaya çok çeşitli ipekli kumaşların çıkmasına neden olmuştur¹⁰⁶. Bunlar; atlas, canfes, çatma, kadife, serâser, çuha, hatâyî, kemha, serenik gibi kumaşlardır¹⁰⁷. Ancak içlerinde en değerli olarak kabul edileni ve ipeği en parlak göstereni atlasdır. Özellikle kışın sarayda çok giyildiği için kış mevsimine “atlas mevsimi” de denilmiştir¹⁰⁸. Dokumalarda kullanılan malzemeler devlet tarafından sıkı bir kontrole tâbi tutulmuş, Bursa gibi dokuma merkezlerinde dokunan değerli kumaşlar saray için ayrılmıştır. Bu kumaşlar Avrupalıların da gözdesi olmuş, buradan götördükleri kumaşlarla saray kıyafetleri ve papaz cübbeleri yapmışlardır¹⁰⁹.

1597 tarihli defterde bu cemaatte 45 adet sanatkâr bulunmaktadır. Mahmud Abdullah, Hüseyin Abdullah, Mehmed Ali, Hasan Abdullah, Piyale Abdullah ve şagird Mustafa Gürcü sefere katılan isimlerdir. Bosnalı Yusuf, Akçahisarlı Alagöz, Kıbrıslı Ahmed ve Rıdvan değişik memleketlerden gelen ustalardır. İki kişi yeni Müslüman olmuş ve bu kişilere Mahmud ismi verilmiştir. Bekir adlı bir ustanın şagirdi olan Ömer, şagird grubu içerisinde değil, usta grubu içerisinde kaydedilmiştir. Ancak ustalar arasında Bekir isminde bir şahıs yoktur. Bu nedenle Ömer’in başka bir cemaatten olduğu ve bu sanat

¹⁰⁴ Pakalın, M.Z. *a.g.e.* (1) s. 655

¹⁰⁵ İnalçık, H. (2000), İpek (Osmanlı Devleti), *DİA* (22), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 362

¹⁰⁶ Yavuz, Y.V. (2000), İpek (Fıkıh), *DİA* (22), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 365

¹⁰⁷ Gürsu, N. (2002), Kumaş, *DİA* (26), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 369

¹⁰⁸ Erdem, S. (1991), Atlas, *DİA* (4), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 80-81

¹⁰⁹ Atıl, E., *a.g.m.* s. 466-467

dalında yetenek göstererek bu cemaate geçmiş olma ihtimali yüksektir. 1597 yılında en yüksek maaş 34 akçe ile ser gazzaz olan Yusuf Abdullah'a verilmiştir¹¹⁰.

1621 senesine geldiğimizde 45 olan sanatkâr sayısı 45'ten 31'e düşmüştür. Ancak maaş konusunda diğer cemaatlerin aksine artış yaşanmış, en yüksek maaş 43 akçe ile Keyvan Abdullah'a verilmiştir. En düşük maaş iki defterde de 2 akçedir. Aynı cemaatte faaliyet gösteren bazı ustaların yıllar içerisinde maaşlarının artmasına rastlanıldığı gibi, maaşı aynı kalan veya çok az artan ustalar da mevcuttur. Aradan geçen yıllara rağmen ücreti sadece 1 akçe artarak 3 akçeden 4 akçeye çıkan Süleyman Ali buna bir örnektir. Bu minvalde, ücretlerin daha çok yapılan işlere göre arttığı veya azaldığı bu örnekle de anlaşılmaktadır. Süleyman Ali'nin aksine maaşları artan ustalar da mevcuttur. Mehmed İsmail kethüdâlığa yükselerek maaşı 12 akçeden 40 akçeye; Kıbrıslı Ahmed ser bölüklüğe yükselerek maaşı 5 akçeden 15 akçeye ve Cafer Abdullah ser odalığa yükselerek maaşı 4 akçeden 18 akçeye çıkarılmıştır¹¹¹.

Bu cemaatin şakirdân grubuna baktığımızda ise; sayının ilk defterde 19 kişi iken, ikinci defterde 10'a düştüğünü görmekteyiz. Her iki defterde de en yüksek maaş 5 akçe olarak tespit edilmekle birlikte, 1621 yılındaki şakird grubundan farklı olarak 1597 yılında bir şakirdin yeni Müslüman olduğu ve Mehmed adını aldığı görülmektedir¹¹².

2.3.7. Cemaat-i Zergerân-ı Hassa

Zerger, Farsça bir kelime olup, altın işleyen, kuyumcu manasında kullanılan bir tabirdir¹¹³.

Ehl-i Hiref Teşkilâtı'nda görev yapan Zergerân-ı Hassa Cemaati, oldukça değerli eserler ortaya koymuştur. Hakkakân-ı Hassa, Zernişancıyân-ı Hassa gibi cemaatlerle işbirliği yaparak altını büyük bir ustalıkla kullanmışlardır. Yakut, zümrüt, inci, elmas, necef adı verilen kaya kristali Osmanlı kuyumculuğunda kullanılan değerli mücevherlerdir¹¹⁴. Nebi Bozkurt'un belirttiğine göre Zergerân-ı Hassa Cemaati saray için Kurân-ı Kerîm mahfazaları, sorguç, yüzük, zihgir, bilezik, küpe, halhal, pazibent, kemer

¹¹⁰ TSMA. D.1435. V.4b

¹¹¹ BOA. MAD.d. 7443. s.5

¹¹² TSMA. D. 1435. V.4a, BOA. MAD.d. 7443. s.6

¹¹³ Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (3) s. 654, Sami. Ş., *a.g.e.* s, 684

¹¹⁴ Bayoğlu, B., (1995) Osmanlı Kuyumculuğunda Necef Kullanımı, 9. *Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi* (1) Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, s. 314

tokası, hançer, gürz kabzaları, altın işlemeli kutular, bardak, maşrapa, fincan takımları, ayna ve daha birçok eşya imal etmişlerdir¹¹⁵.

Bu dönemin en önemli zergeri incelediğimiz 1597 tarihli defterde de karşımıza ser zergerân olarak çıkan Bosnalı Mehmed Usta'dır. Pek çok çırak yetiştirmiş olan Bosnalı Mehmed'in en ünlü eseri saray kuyumculuğunun ihtişamını başlı başına gösteren altın bir mataradır. Mataranın yapımında değişik tekniklerle bezenmiş değerli mücevherler kullanmıştır¹¹⁶.

1597 tarihli defterde bu cemaate ait 55 sanatkâr bulunmaktadır. Ser zergerân Bosnalı Mehmed, Mahmud Arnavud, Mehmed Cafer, Mustafa Bâli, Receb Satılmış ve Musa sefere katılmış ustalardır. Sefere katılan şakird yoktur.

Yabancı sanatkâr bakımından zengin olan cemaate Bosna'dan çok sayıda usta geldiği ve bu ustaların üst kademelere kadar yükseldiği görülmektedir. Bu isimler Ser zergerân Bosnalı Mehmed, kethüdâ Bosnalı Cafer ve Bosnalı Ali'dir. Bunlar dışında, 1 Gürcü, 1 Arnavud ve 1 Rus göze çarpmaktadır. Ustalar içerisinde bir kişi Müslüman olmuş Mustafa ismini almıştır. Ayrıca 1 tane de Yahudi bulunmaktadır. En yüksek maaş 29 akçe olarak Mahmud Arnavud ve Hacı Veli Mustafa'ya verilmiştir. 2 adet kalemkarî olduğu, bunların desen çiziminde çalıştıkları muhtemeldir¹¹⁷.

1621 tarihli defterde ise sanatkâr sayısı 37'ye düşmüştür. Ser oda olan Hasan Freng, Hasan Abdullah Rum ve Yusuf Gürcü farklı memleketlerden gelen ustalardandır. İki kişinin aynı anda en yüksek maaşı aldığı görülmektedir. Ser bölük Ahmed ve kethüdâlîğe yükselen İlyas Derviş 47'şer akçe maaş almışlardır. Derviş Abdullah'ın maaşı 4 akçeden 5 akçeye; Rıdvan Abdullah'ın 19 akçeden 32 akçeye; Hüseyin Abdullah'ın 2 akçeden 4 akçeye, Mustafa Hüseyin'in 7 akçeden 27 akçeye; Hüseyin Mustafa'nın 5 akçeden 10 akçeye; şakird Hasan Abdullah Rum'un 2 akçeden 4 akçeye ve Mustafa İlyas'ın maaşı 3 akçeden 31 akçeye yükselmiştir. Mustafa İlyas'ın yıllar içerisinde aldığı maaşlar arasındaki yüksek farka bakılırsa, beğeni kazanan işler yapmış olması muhtemeldir. Bu bilgiler ışığında Zergerân-ı Hassa Cemaati'nin ustalarının genel olarak aynı kaldığını ve bir devamlılığın olduğunu söylemek mümkündür¹¹⁸.

¹¹⁵ Bozkurt, N. (2002), *Kuyumculuk DİA* (26) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 513-515

¹¹⁶ Atıl, E., *a.g.m.* s. 464-465

¹¹⁷ TSMA. D. 1435. V.4a

¹¹⁸ BOA. MAD.d. 7443. s. 6

Şakird sayılarında ise neredeyse yarı yarıya bir düşüş yaşanmıştır. 1597 tarihli defterde 52 adet şakird varken bu sayı 1621 yılında 28'e düşmüştür. İlk defterde Çerkes, Rum ve Yahudi şakirdlere rastlanmakla birlikte, dört kişi yeni Müslüman olmuş, Mehmed, Ramazan ve Mustafa isimlerini almışlardır. En yüksek şakird maaşı ilk defterde 6 akçe ile Mustafa Haydar'a verilirken, ikinci defterde 8 akçe ile Mustafa Abdullah'a verilmiştir¹¹⁹.

2.3.8. Cemaat-i Sorgucîyân-ı Hassa

Bu cemaat Sorguciyân-ı Hassa adı altında sadece 1621 tarihli defterde bulunmakla birlikte, 1597 tarihli defterde yer alan Kalıcebâfân ve Sorguciyân-ı Hassa Cemaati'nin devamı niteliğindedir.

7 adet ustası olmakla birlikte şakird grubu yoktur. 1 ser bölük ve 1 ser odası mevcuttur. En yüksek maaş 19 akçe ile ser bölük Ali Abdullah'a; en düşük maaş ise 2 akçe ile Şaban Piri'ye verilmiştir¹²⁰.

2.3.9. Cemaat-i Hakkakân- ı Hassa

Hakk; Arapça kazımak, oymak anlamına gelmektedir. Taş, maden gibi nesnelere yazı veya şekil kazıma ve mühür yapma gibi işleri yapan ustaya da hakkâk denilmiştir¹²¹. Daha çok mühür kazıma sanatı olarak karşımıza çıkan hakkâklık, mührün Osmanlı Devleti'nde önemli bir yere sahip olması sebebiyle daima incelik isteyen bir sanat dalı olmuştur. Mührün üzerine tarih yazma ve imza atma geleneği Osmanlılarla birlikte başlamış, devlet bürokrasisinde çalışanlar kendilerine özel mühürler yaptırmışlardır. Mühür basılan zemindeki yazının düz okunabilmesi için, yazılacak şeyin ters olarak kazınması, bu sanatı maharet ve incelik isteyen bir sanat haline getirmiştir¹²².

1597 tarihli defterde 27 sanatkârı bulunan bu cemaatten Mehmed Ahmed ve Mehmed Behram sefere giden ustalardır. Sefere giden şakird yoktur. Kâsım Çerkes, Yusuf Çerkes, Ali Arnavud ve Mihal ismindeki şahıslar yabancı asıllı ustalardandır.

¹¹⁹ TSMA. D. 1435. V. 5b, BOA. MAD.d. 7443. s. 6

¹²⁰ BOA. MAD.d. 7443. s.7

¹²¹ Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (1) s. 706, Kuşoğlu, M. Z. (1997) Hakkâklık, *DİA* (15) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 204

¹²² Kuşoğlu, M. Z. *a.g.m.* s. 204-205

Bu cemaatte üç adet ser bölük bulunmaktadır. Ser bölüklerin aldıkları maaşlar ise sırasıyla; en yüksek maaşı alan ser bölük Kâsım Çerkes 32 akçe, Ser bölük Mahmud Abdullah 31 akçe ve Ser bölük Receb 11 akçedir. 31 adet şakird sayısı ile ustasından çok şakirdi olan bir cemaattir. En yüksek ücreti 9 akçe ile Yusuf Abdullah almıştır¹²³.

1621 tarihli defterde ustaların sayısı 15'e düşmüştür. En yüksek maaşı Mustafa Ahmed 54 akçe olarak almıştır. Osman Abdullah'ın maaşı 6 akçeden 14 akçeye; Mihal'in maaşı da 10 akçeden 27 akçeye yükselmiştir¹²⁴.

Şakird grubunda da düşüş yaşanmış, ilk defterde 31 kişi olan sayı, bu defterde 11'e düşmüştür. Kostantin adında yabancı bir şakird olduğu görülmektedir. En yüksek maaş 10 akçe ile Yusuf Abdullah'a verilmiştir¹²⁵.

2.3.10. Cemaat-i Sikkekân-ı Hassa

Para ve madalya kalıbı yaparak, para basan ustalara verilen bir isimdir¹²⁶.

1597 tarihli defterde 12 adet sanatkârı bulunan cemaat, az nüfuslu cemaatlerden biridir. Sadece Ahmed Kâsım isimli şahıs sefere katılmıştır. İki tane Kostantin ve bir tane Dali adında yabancı uyruklu usta bulunmaktadır. En yüksek maaş 30 akçe olarak Ser bölük Mehmed Turhan'a verilmiştir¹²⁷.

1621 tarihli defterde usta sayısı hemen hemen aynı kalarak sadece 10'a inmiştir. En yüksek maaşı 23 akçe ile Yusuf Abdullah almıştır. Maaşları yükselen sanatkârlar ise şu şekildedir; Ahmed Ali'nin maaşı 18 akçeden 20 akçeye, Yusuf Abdullah'ın maaşı 5 akçeden 23 akçeye, Dali'nin maaşı 11 akçeden 29 akçeye çıkarılmıştır¹²⁸.

1597 tarihli defterde 9 adet şakird varken bu sayı ikinci defterde 5'e düşmüştür. Şakird olan Mehmed Mustafa kethüdâlığa yükselerek büyük bir başarı göstermiş, maaşı 4

¹²³ TSMA. D. 1435. V.5a

¹²⁴ BOA. MAD.d. 7443. s.7

¹²⁵ TSMA. D. 1435. V.5a, BOA. MAD.d. 7443. s.8

¹²⁶ Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (3) s. 220

¹²⁷ TSMA. D.1435. V.6b

¹²⁸ BOA. MAD.d. 7443. s.8

akçeden 11 akçeye çıkarılmıştır. İlk defterde en yüksek şagird maaşının 4 akçe iken, ikinci defterde 6 akçe olduğu görülmektedir¹²⁹.

2.3.11. Cemaat-i Zernişânyân-ı Hassa

Zernişân, Farsça zer (altın) ve nişân (kılıç vesaire üzerine kakma altınla yapılan işleme) kelimelerinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur¹³⁰. Bu işlemi yapan kimselere de zernişânyân denilmiştir.

Zernişânyân-ı Hassa Cemaati'nin, özellikle kılıç, miğfer, hançer gibi metal eşyaların üzerine altını kakmak suretiyle süsleme yapmaları¹³¹ nedeniyle Zergerân-ı Hassa Cemaati ile de zaman zaman işbirliği halinde çalışmışlardır¹³².

Sanatkâr sayısı çok az olan cemaatlerden biridir. 1597 tarihinde sadece 4 tane ustası vardır. Sefere katılan usta veya şakirdi yoktur. En yüksek maaş 25 akçe ile Yahya'ya, en düşük maaş ise 4 akçe ile Mehmed Mustafa'ya verilmiştir. 6 adet şakirdi bulunmaktadır. En yüksek şagird maaşı 7'şer akçeyle Murad Abdullah ve Hasan Abdullah'a verilmiştir¹³³.

1621 tarihli defterde de usta sayısında artış görülmemiş ve 3 ile sınırlı kalmıştır. En yüksek maaş 40 akçedir. Bu defterde şakird sayısı yarıya düşmüş, İbrahim, Abdullah ve Mehmed Hüsrev adlı şahıslar şakird grubunda çalışmaya devam etmişlerdir. İçlerinden sadece Mehmed Müezzîn'in şakirdlikten ustalığa yükseldiği ve maaşının 5 akçeden 20 akçeye çıktığı tespit edilmiştir¹³⁴.

2.3.12. Cemaat-i Kündekârân-ı Hassa

Ahşap üzerine, sedef ve fildişi gibi değerli maddeleri işleyenlere kündekârân denilmiştir¹³⁵.

1597 tarihli defterde 15 adet sanatkârı bulunan Kündekârân-ı Hassa Cemaati'nin sayısı 1621 yılında yükselerek 26'ya ulaşmıştır. Sefere katılan usta yoktur. Üç kişiye

¹²⁹ TSMA. D. 1435. V.6b, BOA. MAD.d. 7443. s.8

¹³⁰ Sami. Ş. *a.g.e.* s. 684

¹³¹ Bozkurt, N. (2001), Kakmacılık, *DİA* (24) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s, 217-218

¹³² Bozkurt, N., (2002) Kuyumculuk, *DİA* (26) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 514

¹³³ TSMA. D. 1435. V.6b

¹³⁴ BOA. MAD.d. 7443. s.8

¹³⁵ And, M., *a.g.e.*, s. 109

kündekârî unvanı verilmiştir. Hüseyin Çerkes'in vefat ettiği notu düşülmüştür. En yüksek maaş 30 akçe olarak ser bölük Ferruh Abdullah'a verilmiştir. 1621 tarihli defterde ise en yüksek maaş 35 akçe ile ser bölük Mehmed Hamza'ya verilmiştir¹³⁶. İki defterde de bu cemaate ait bir şakirdân grubu bulunmamaktadır.

2.3.13. Cemaat-i Postindûzân-ı Hassa

Farsça bir kelime olan post kelimesi kürk, postindûz kelimesi ise kürk diken kimse manasında kullanılmıştır¹³⁷.

Osmanlı Devleti'nde en çok kullanılan kıyafetlerin başında kürk gelmekteydi. Özellikle padişahın hediye olarak kürk vermesi ve kürkün resmî kıyafetler arasında sayılması, kürkü önemli bir eşya olarak kılmaktaydı. En çok tercih edilen kürk çeşitleri; samur kafası, Rumeli sansarı, sincap, beyaz tilki boğazı, Cezayir çakalı sırtı gibi kürklerdi. Ayrıca kürklerin kaplanması atlas, kadife, serâser gibi kıymetli kumaşlar kullanılırdı¹³⁸.

1597 tarihli defterde 39 adet sanatkârı bulunan Postindûzân-ı Hassa Cemaati'nde sadece Macar Mustafa sefere katılmıştır. Ser bölük Macar Cafer, Bosnalı Cafer, Macar Mustafa, Çerkes Hüseyin, Bosnalı Hüseyin, Rum Mehmed ve Arnavud Hüseyin yabancı asıllı ustalardır. Bu noktada cemaatin farklı milliyetler yönünden zengin olduğu söylenebilir. Bu cemaatin iki ser bölüğü ve bir kethüdâsı bulunmaktadır. İki kişi yeni Müslüman olmuş ve Şaban adını almıştır. En yüksek maaş 39 akçe ile kethüdâ Mustafa Abdullah'a verilmiştir¹³⁹.

1621 tarihli defterde ise usta sayısı 23'e düşmüştür. En yüksek maaş 31 akçe ile Perviz Abdullah'a verilmiştir. Hüsrev Abdullah ser odalığa yükselmiş, maaşı 8 akçe iken 25 akçe olmuştur. Mehmed Haydar'ın maaşı 7 akçeden 12 akçeye, Mehmed Abdullah'ın maaşı 4 akçeden 10 akçeye çıkarılmıştır¹⁴⁰.

¹³⁶ TSMA. D. 1435. V.6a, BOA. MAD.d. 7443. s.9

¹³⁷ Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (2) s. 780

¹³⁸ Karaca, F. (2002), Kürk, *DİA* (26) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 568-570

¹³⁹ TSMA. D. 1435. V.6a

¹⁴⁰ BOA. MAD.d. 7443. s. 9

1597 tarihli defterde 14 olan şakird sayısı bu defterde 10'a düşmüştür. İlk defterde en yüksek şakird maaşının 11 akçe ile Ahmed Mustafa Kethüdâzâde'ye, ikinci defterde ise 15 akçe ile Hüseyin Abdullah'a verildiği görülmektedir¹⁴¹.

2.3.14. Cemaat-i Şemşirgerân-ı Hassa

Farsça kılıç demek olan şemşir kelimesinden türemiştir. Kılıç yapanlar manasına gelmektedir¹⁴².

1597 tarihli defterde 12 adet sanatkârıyla karşımıza çıkan Şemşirgerân-ı Hassa Cemaati'nde sefere giden usta yoktur. Behram Frenk, Hüseyin Bosna ve Ahmed Gürcü farklı etnik gruptan olan ustalardır. En yüksek maaş 11 akçe ile Mehmed Mustafa'ya verilmiştir¹⁴³.

1621 tarihli defterde ise usta sayısı 15 olmuştur. En yüksek maaş, ilk defterin aksine yükselmiş ve 37 akçe ile Hüseyin Ali'ye verilmiştir. Mustafa Abdullah kethüdâlîğe yükselmiş maaşı 7 akçeden 20 akçeye çıkmış, Ahmed Gürcü'nün maaşı ise 2 akçeden 12 akçeye yükselmiştir¹⁴⁴.

İlk defterde 10 olan şakird sayısı ikinci defterde 3'e düşmüştür. En yüksek şakird maaşı 1597 yılında 6 akçe ile Hüseyin Ahmed'e, 1621 yılında 7 akçe ile Mehmed Abdullah'a verilmiştir¹⁴⁵.

2.3.15. Cemaat-i Kardgerân-ı Hassa

Kard Farsça bıçak demek olup, kardgerân bıçak yapanlar manasına gelmektedir¹⁴⁶.

1597 tarihli defterde 22 adet sanatkâr bulunmaktadır. Sefere giden usta bulunmamaktadır. Hasan Arnavud, İskender Bosna ve Hasan Abdullah Macar farklı

¹⁴¹ TSMA. D. 1435. V.6a, BOA. MAD.d. 7443. s.10

¹⁴² Sami. Ş. *a.g.e.* s. 785; Pakalın, M. Z. *a.g.e.* s. (3) s. 336

¹⁴³ TSMA. D. 1435. V.7b

¹⁴⁴ BOA. MAD.d. 7443. s.10

¹⁴⁵ TSMA. D. 1435. V.7b, BOA. MAD.d. 7443. s.10

¹⁴⁶ Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (2) s. 201

memleketlerden gelen ustalardır. En yüksek maaş 30 akçe ile Mehmed Abdullah'a verilmiştir¹⁴⁷.

1621 tarihli deftere baktığımızda ise usta sayısının 15'e düştüğünü görmekteyiz. En yüksek maaş 42 akçedir ve kethüdâlığa yükselen Yusuf Abdullah'a verilmiştir. Yusuf Abdullah'ın 1597 senesinde aldığı maaş ise 15 akçedir. Hasan Abdullah'ın maaşı üçe katlanmış 7 akçe iken 21 akçe olmuştur¹⁴⁸.

Şakird sayısında düşüş yaşanmış, ilk defterde 17 adet şakird varken ikinci defterde bu sayı 5'e düşmüştür. Bir kişinin yeni Müslüman olduğu ve Mustafa ismini aldığı görülmektedir. En yüksek şagird maaşı ilk defterde 5 akçe iken ikinci defterde 8 akçe olarak görülmektedir¹⁴⁹.

2.3.16. Cemaat-i Bozdoğanîyân-ı Hassa

Bozdoğan kelimesi gürz kelimesinin Türkçe karşılığı olup, harp aleti olarak kullanılan alete verilen addır¹⁵⁰.

Sanatkâr sayısı az olan cemaatlerden bir tanesidir. Her iki defterde de sadece 5 tane usta vardır. İki defterde de şakird grubu bulunmamaktadır. Ustalar değişmiş hiç biri aynı kalmamıştır. En yüksek maaş 1597 tarihli defterde 7 akçe ile Mustafa Yusuf'a, 1621 tarihli defterde ise 10 akçe ile Murad Abdullah'a verilmiştir¹⁵¹.

2.3.17. Cemaat-i Niyamgerân-ı Hassa

Farsça niyam; hançer, bıçak gibi şeylerin kabı demektir. Bu kapları yapan kimselere de niyamgerân denilmektedir¹⁵².

Yine sayısı az olan cemaatlerden biridir. 1597 tarihli defterde sayıları 8 iken, 1621 tarihli defterde yarıya düşmüştür. İki defterde de en yüksek maaş, hala ser bölüklüğe devam eden ser bölük Ali Mustafa'ya verilmiştir. 1597 yılında 10 akçe alan Ali

¹⁴⁷ TSMA. D. 1435. V.7b

¹⁴⁸ BOA. MAD.d. 7443. s. 10

¹⁴⁹ TSMA. D. 1435. V.7a, BOA. MAD.d. 7443. s.11

¹⁵⁰ Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (1) s. 241

¹⁵¹ TSMA. D. 1435. V.7a, BOA. MAD.d. 7443. s. 11

¹⁵² Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (2) s. 701

Mustafa'nın maaşı 1621 yılında iki katına çıkmış ve 20 akçe olmuştur. Mehmed Abdullah'ın maaşı ise 2 akçeden 7 akçeye çıkmıştır¹⁵³.

Şakird sayısı ilk defterde 4 iken ikinci defterde 2'ye düşmüştür. En yüksek şakird maaşı 4 akçe olarak Cafer Abdullah'a verilmiş, daha sonra ustalığa yükselen Cafer Abdullah 9 akçe almaya başlamıştır. 1621 senesinde en yüksek şakird maaşını alan isim ise 6 akçe ile Mehmed Abdullah olmuştur¹⁵⁴.

2.3.18. Cemaat-i Kemangerân-ı Hassa

Keman Farsça yay manasına gelip, yay yapmakla görevli kimselere kemangerân denilmektedir¹⁵⁵.

1597 tarihli defterde 21 tane kemangerân bulunmaktadır. Abdurrahman Mehmed adlı kişi sefere katılmıştır. Mustafa Abdullah ve Ali Abdullah adlı şakirdler, çırak grubuna değil usta grubunun içerisine yazılmıştır. Muhtemelen başka bir cemaatin şakird grubuna mensup olan şakirdler bu cemaate yeni dâhil olmuşlardır. En yüksek maaş 23 akçe ile Hüseyin Mihaliç'e, en düşük maaş ise 2 akçe ile şakird Mustafa Abdullah'a verilmiştir¹⁵⁶.

1621 tarihli defterde ise sanatkar sayısı 25'e yükselmiştir. En yüksek maaş 50 akçe ile Hüseyin'e, en düşük maaş 3 akçe ile Mehmed Kâsım'a verilmiştir¹⁵⁷.

Şakird sayısı 1597 tarihli defterde 20 iken, 1621 tarihli defterde 12'ye düşmüştür. İlk defterdeki şakirdân grubundan iki kişi Müslüman olmuş ve Mehmed ismini almıştır. En yüksek maaş ilk defterde 5'er akçe ile Emrullah Mustafa'ya ve Yusuf Mehmed'e, ikinci defterde ise 14 akçe ile Yusuf Abdullah'a verilmiştir. Şakird olan Ali Mustafa ustalığa yükselmiş, aldığı ücret 2 akçeden 8 akçeye çıkmıştır¹⁵⁸.

¹⁵³ TSMA. D. 1435. V.7a, BOA. MAD.d. 7443. s. 11

¹⁵⁴ TSMA. D. 1435. V.7a, BOA. MAD.d. 7443. s. 11

¹⁵⁵ Sami. Ş., *a.g.e.* s. 1182; Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (2) s. 239

¹⁵⁶ TSMA. D. 1435. V. 7a

¹⁵⁷ BOA. MAD.d. 7443. s. 12

¹⁵⁸ TSMA. D. 1435. V. 8b, BOA. MAD.d. 7443. s. 12

2.3.19. Cemaat-i Tirgerân-ı Hassa

Tir, Farsça ok demek olup, tirgerân ok yapanlar manasına gelmektedir. Saray halkının kullanacağı oklar Tirgerân-ı Hassa Cemaati'nin elinden çıkmıştır¹⁵⁹.

1597 tarihli defterde 32 adet tirgerân mevcuttur. Ahmed Haydar isimli usta sefere katılmıştır. En yüksek maaşı 35 akçe ile ser bölük Mustafa Hüseyin almıştır. Bu cemaatin 6 adet şakirdi bulunmaktadır¹⁶⁰.

1621 tarihli defterde ise usta sayısı 21'e düşmüştür. En yüksek maaş bu tarihte 38 akçe ile ser bölüklüğe yükselen Halil Abdullah'a verilmiştir. Ali İdris'in maaşı 5 akçeden 8 akçeye, seferden dönen ve kethüdâlığa yükselen Ahmed Haydar'ın maaşı 4 akçeden 23 akçeye çıkmıştır. Ser bölüklüğe yükselen Mustafa Şaban'ın maaşı 4 akçeden 23 akçeye çıkmış, Ahmed Ali adlı ustanın maaşı ise değişmeyerek 9 akçede kalmıştır¹⁶¹.

1597 tarihli defterde en yüksek şagird maaşı 7'şer akçeyle Behram Abdullah ve Mustafa Yusuf'a verilirken, 1621 tarihli defterde 8 nüfuslu şakirdân grubundan Mustafa Süleyman'a 6 akçe verilmiştir¹⁶².

2.3.20. Cemaat-i Siperdûzân-ı Hassa

Okun kabzayı zedelememesi için sol elin üzerine konulan alete siper, bu aleti yapanlara da siperdûz denilmektedir¹⁶³.

Sayısı az olan cemaatlerden biridir. 1597 tarihli defterde 4 adet sanatkâr bulunurken, 1621 tarihli defterde usta sayısı az da olsa artmış ve 9'a yükselmiştir. İlk defterde en yüksek maaş 31 akçe ile ser bölük İbrahim Bosna'ya, ikinci defterde 35 akçe ile Ahmed Hasan'a verilmiştir. Musa Siperdûz'un maaşı 7 akçeden 28 akçeye, Nurullah İsmail'in maaşı 2 akçeden 6 akçeye yükselmiştir¹⁶⁴. İki defterde de şakird grubu bulunmamaktadır

¹⁵⁹ Sami. Ş. *a.g.e.* s. 456; Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (3) s. 507-508

¹⁶⁰ TSMA. D. 1435. V.8b

¹⁶¹ BOA. MAD.d. 7443. s. 12

¹⁶² TSMA. D. 1435. V.8a, BOA. MAD.d. 7443. s. 13

¹⁶³ Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (3) s. 235

¹⁶⁴ TSMA. D. 1435. V. 8a, BOA. MAD.d. 7443. s. 13

2.3.21. Cemaat-i Kazganyân-ı Hassa

Kazan yapan ustaların bulunduğu cemaattir¹⁶⁵.

1597 tarihli defterde bu cemaatte 17 adet sanatkâr bulunmaktadır. Bosna'dan gelen Hasan Niyamger adlı kişi, cemaatlerin işbirliği içerisinde çalıştığının en güzel örneğidir.

En yüksek maaşın 35 akçe ile ser bölük Hamza Abdullah'a verildiği görülmektedir. 29 adet şakirdi ile şakird sayısı usta sayısından fazladır. Bu da bu sanatın yoğun bir şekilde icra edildiğini ve yeni çıraklara ihtiyaç duyulduğunun bir göstergesi olabilir. Şakirdler arasında Behram ve Yusuf Abdullah adında iki tane Gürcü bulunmaktadır. En yüksek şakird maaş ise 10 akçe ile Cafer Abdullah tarafından alınmıştır¹⁶⁶.

1621 tarihli deftere baktığımızda ise sanatkâr sayısının 20'ye yükseldiğini görmekteyiz. En yüksek maaş 32 akçe ile ser bölük Mehmed Abdullah'a verilmiştir¹⁶⁷.

1597 tarihinde çırakların ustalardan fazla olması bu tarihte söz konusu değildir. Zira şakird sayısı 14'e düşmüştür. Şakirdlikten kethüdâlığa yükselen Süleyman Abdullah'ın maaşı 7 akçeden 23 akçeye, hala şagird olan Şaban Kâsım'ın maaşı 2 akçeden 7 akçeye çıkmıştır. En yüksek şakird maaşı 8 akçe olarak kayda geçmiştir¹⁶⁸.

2.3.22. Cemaat-i Çilingirân-ı Hassa

Çilingirlerin faaliyet gösterdiği bir cemaattir.

1597 tarihli defterde bu cemaate mensup 16 sanatkârın olduğu görülmektedir. En yüksek maaş, 19 akçe ile ser bölük İbrahim'e verilmiştir. 1621 tarihli defterde sanatkâr sayısı hemen hemen aynı kalmış, sadece 1 kişi azalarak 15'e düşmüştür. En yüksek maaş 27 akçe ile ser bölük Ramazan Şaban'a verilmiştir¹⁶⁹.

1597 tarihli defterde 13 şakird bulunmaktadır. İki kişi yeni Müslüman olmuş, bu kişiler Ramazan ve Hüseyin adını almışlardır. En yüksek ücreti 15 akçe ile Receb Rum almıştır. 1621 tarihli defterde şakird sayısı 9'a düşmüştür. En yüksek maaşta da bir düşüş

¹⁶⁵ Aslan, M. (2009), *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri 2 İntizâmî Sûrnâmesi*, İstanbul: Sarayburnu Kitaplığı, s. 83

¹⁶⁶ TSMA. D. 1435. V.8a

¹⁶⁷ BOA. MAD. d. 7443. s. 13

¹⁶⁸ TSMA. D. 1435. V8a, BOA. MAD. d. 7443. s. 14

¹⁶⁹ TSMA. D. 1435. V. 9b, BOA. MAD.d. 7443. s. 14

yaşanmış ve 3 akçe olarak Osman Hamza'ya verilmiştir. 1597 senesinde şakird olan Abdi Hasan 1621 yılında ustalığa yükselmiş, maaşı 4 akçeden 6 akçeye çıkmıştır¹⁷⁰.

2.3.23. Cemaat-i Dımışkîgerân-ı Hassa

Dımışkî; Şam şehrinde yapılan kılıç veya bıçak çeşitlerine verilen bir isimdir¹⁷¹. Dımışkîgerân da bu aletleri yapan ustalar demektir.

Sanatkâr sayısı az olan cemaatlerden biridir. 1597 tarihli defterde 6 sanatkâr vardır. En yüksek maaşı 18 akçe ile ser bölük Hasan Arnavud almıştır. 1621 yılında usta sayısı 5'e inmiştir. Cemaat sayısının hemen hemen aynı olması geçen zaman içerisinde bu cemaate olan ihtiyacın değişmediğini ortaya koymaktadır. 1597 yılındaki 6 sanatkârın 4'ünün 1621 yılında da bu cemaatte faaliyet gösterdiği görülmektedir. Bu isimler; Mustafa Abdullah, Cafer Abdullah, Hasan Abdullah ve Süleyman Mehmed'dir. Mustafa Abdullah ve Hasan Abdullah ser bölüklüğe yükselmiş, Mustafa Abdullah'ın maaşı 5 akçeden 7 akçeye; Hasan Abdullah'ın maaşı 3 akçeden 7 akçeye çıkarılmıştır. Genel olarak bakıldığında diğer cemaatlerin ser bölük maaşlarına göre daha düşük maaş aldıkları gözlemlenmektedir¹⁷². İki defterde de bu cemaate ait şakirdân grubu bulunmamaktadır

2.3.24. Cemaat-i Saztırâşân-ı Hassa

Hasır yapmakta kullanılan sazları hazırlayan ve hasır gibi eşyaları imal edenlere saztırâşân denilmektedir¹⁷³.

1597 tarihli defterde bu cemaate ait 18 sanatkâr bulunmaktadır. En yüksek maaş 13 akçe ile Hüseyin Rengzen'e aittir. Ser bölük Hasan Abdullah ise 10 akçe almıştır¹⁷⁴.

1621 tarihli defterde ise usta sayısı 15'e düşmüştür. En yüksek maaş 20 akçeye yükselmiş ve Derviş Mehmed'e verilmiştir. Ser bölük olan Mustafa Abdullah'ın maaşı 3

¹⁷⁰ TSMA. D. 1435. V. 9b, BOA. MAD.d. 7443. s. 14

¹⁷¹ Sami. Ş. *a.g.e.* s. 619

¹⁷² TSMA. D. 1435. V.9b, BOA. MAD.d. 7443. s.15

¹⁷³ Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (3) s. 134

¹⁷⁴ TSMA. D. 1435. V. 9a

akçe iken 12 akçe olmuş, Cafer Abdullah'ın maaşı ise üç katına çıkarak 3 akçeden 9 akçeye yükselmiştir¹⁷⁵. İki defterde de şakird grubu bulunmamaktadır.

2.3.25. Cemaat-i Neccarân-ı Hassa

Dülger ve doğramacılık yapan ustaların çalıştıkları cemaattir¹⁷⁶.

1597 tarihli defterde 34 adet sanatkâr bulunmaktadır. Ahmed Rus, Mehmed Rus ve Ali Çerkes yabancı asıllı olan ustalardır. Cemaat içerisinde üç kişi yeni Müslüman olmuş, bu kişilere Mehmed ve Ali ismi verilmiştir. En yüksek maaşı 24 akçe ile kethüdâ olan Mehmed Mustafa almıştır¹⁷⁷.

1621 tarihli defterde sanatkâr sayısı 21'e düşmüştür. Burada da bir kişi yeni Müslüman olmuş ve Ali adını almıştır. En yüksek maaşı ser bölüklüğe yükselen Mehmed Hüsrev almıştır ve maaşı 7 akçeden 30 akçeye çıkmıştır. Rıdvan Abdullah da ser odalığa yükselmiş, aldığı ücret 10 akçe iken 25 akçeye çıkmıştır. Maaşı yükselen bir diğer isim de maaşı 3 akçeden 11 akçeye çıkan Mehmed Rus'tur¹⁷⁸. İki defterde de şakird grubu bulunmamaktadır.

2.3.26. Cemaat-i Camgerân-ı Hassa

Camger, camcı manasına, camgerân camcılık yapan, cam imal eden kimse anlamına gelmektedir¹⁷⁹. Camgerân-ı Hassa Cemaati'nde bulunan sanatkârlar, pek çok cam eşya yaptıkları gibi, camilerin ve sarayların pencerelerini cam ve nakış sanatını bir arada kullanarak süslemişlerdir¹⁸⁰.

1597 tarihli defterde 10 tane sanatkâr bulunmaktadır. Bir kişi yeni Müslüman olmuş ve Rıdvan adını almıştır. Cafer isimli Macar asıllı bir usta vardır. Bazı ustalar "camger" unvanıyla kaydedilmiştir. En yüksek maaşı 18 akçe ile ser bölük Keyvan Abdullah alırken, en düşük maaş 2 akçe olarak kaydedilmiştir¹⁸¹.

¹⁷⁵ BOA. MAD.d. 7443. s. 15

¹⁷⁶ Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (2) s. 667

¹⁷⁷ TSMA. D. 1435. V. 9a

¹⁷⁸ BOA. MAD.d. 7443. s. 15

¹⁷⁹ Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (1) s. 256

¹⁸⁰ Özgümüş, Ü. (1993). *Cam, DİA* (7) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 39-41

¹⁸¹ TSMA. D. 1435. V. 9a

1621 tarihli defterde sanatkâr sayısı yarıya düşmüştür. En yüksek maaş 10 akçe ile ser bölük Mehmed'e verilmiştir¹⁸². Ustaların azlığına ve şakird gruplarının olmamasına bakılarak, bu ustaların çarşı esnafından olup, ihtiyaç dâhilinde saraya çağırıldıkları ve işleri bitince kendi atölyelerine döndükleri düşünülebilir.

2.3.27. Cemaat-i Hırratîn-i Hassa

Doğramacı ve çırkıkçıların çalıştıkları bir cemaattir¹⁸³.

1597 tarihli defterde 13 sanatkâr mevcuttur. Bir kişi yeni Müslüman olmuş ve Mehmed ismini almıştır. İbrahim adında Bosna'dan gelen bir usta bulunmaktadır. En yüksek maaş 20 akçe ile ser bölük Bayezid Abdullah'a verilmiştir¹⁸⁴.

1621 tarihinde usta sayısı 16'ya çıkmış, en yüksek maaş 35 akçe ile kethüdâliğe yükselen Sefer Abdullah'a verilmiştir. Sefer Abdullah'ın 1597'de aldığı maaş ise 10 akçedir. Derviş Emrullah adlı ustanın da aldığı ücret 7 akçeden 21 akçeye yükselmiştir¹⁸⁵. İki defterde de şakird grubu bulunmamaktadır.

2.3.28. Cemaat-i Mûzedûzân-ı Hassa

Mûzedûz; Farsça Mûze (çizme) ve dûz (dikmek) kelimelerinin birleşmesinden oluşmuş bir kelimedir¹⁸⁶.

1597 tarihli defterde 51 sanatkâr bulunmaktadır. Hüsrev Gürcü, Pervane Gürcü, Veli Bosna, Bâli Bosna ve Hüseyin Abdullah Çerkes, farklı memleketlerden gelen ustalardır. İçlerinden Bosnalı Bâli'nin yeni Müslüman olduğu görülmektedir. En yüksek maaş 29 akçe ile ser bölük Cafer Abdullah'a verilmiştir. Bu cemaate ait 41 adet şakird mevcuttur. Şakirdler arasında da farklı milletlere mensup isimler bulunmaktadır. Bu kişiler; Hasan Abdullah Rus, Hasan Abdullah Bulgar, Mehmed Rum, Mehmed Macar, Ramazan Gürcü, İbrahim Gürcü, Ömer Gürcü ve Yusuf Bosna'dır. Şakirdler içerisinde bir kişi Müslüman olmuş ve Mehmed ismini almıştır. Bazı şakirdlere "mûzeî" lakabı

¹⁸² BOA. MAD.d. 7443. s. 16

¹⁸³ And, M. *a.g.e.* s.109

¹⁸⁴ TSMA. D. 1435. V. 10b

¹⁸⁵ BOA. MAD.d. 7443. s. 16

¹⁸⁶ Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (2) s. 588

verildiği görülmektedir. En yüksek şakird maaşını ise 6'şar akçe ile Abdullah Bulgar ve Halil almıştır¹⁸⁷.

1621 tarihli deftere baktığımızda ise sanatkâr sayısının 44'e düştüğünü görmekteyiz. Ancak yine de kalabalık cemaatlerden biri olduğunu söyleyebiliriz. Bunda çizmenin gündelik yaşamda sürekli kullanılması ve bu nedenle sık sık ihtiyaç duyulması etkili olmuş olabilir. En yüksek maaşta artış yaşanmış ve 49 akçe olarak ser bölük Hasan Kara Ali'ye verilmiştir. İbrahim Gürcü adında bir şakird bulunmaktadır. Kâsım Abdullah ser bölüklüğe yükselmiş, maaşı 9 akçeden 38 akçeye yükselmiştir. Maaşındaki artışa bakılırsa ser bölük olmasının dışında takdir gören bir usta olması muhtemeldir. Ali Mustafa'nın maaşı 3 akçeden 10 akçeye ve Cafer Süleyman'ın maaşı 3 akçeden 4 akçeye çıkarılmıştır. Şakird sayısında ise düşüş yaşanmış, sayıları 28'e inmiştir. En yüksek şakird maaşı 13 akçe ile Yusuf'a verilmiştir. 1597 yılında şakird olan İbrahim Gürcü ustalığa yükselmiş ve maaşı 3 akçeden 6 akçeye çıkmıştır¹⁸⁸.

2.3.29. Cemaat-i Debbağîn-i Hassa

Meşin ve kösele yapmak için hayvan derilerini sipileyen (tabaklayan) kimselere debbağ denilmektedir¹⁸⁹. Osmanlı Devleti'nde dericiliğin gelişmesi aynı zamanda ciltçiliğin de gelişmesine katkı sağlamıştır. Mücellidân-ı hassa cemaati büyük bir ihtimalle kullanacağı derileri bu cemaat vasıtasıyla temin etmiştir.

1597 tarihli defterde 12 sanatkârı bulunan bu cemaatin bu tarihte şakird grubu bulunmamaktadır. En yüksek maaş 4'er akçe ile Rıdvan Hasan ve Hüseyin Abdullah'a verilmiştir¹⁹⁰.

1621 tarihli defterde ise usta sayısı neredeyse ikiye katlanarak 22 olmuştur. En yüksek maaş 14'er akçe ile ser bölük Ömer Ahmed ve kethüdâ Mehmed Mahmud'a aittir¹⁹¹. İlk defterde şakird grubu olmamasına rağmen ikinci defterde 5 kişilik bir şakird grubu olduğu görülmektedir¹⁹². Hem usta sayısındaki artışa hem de şakird grubunun

¹⁸⁷ TSMA. D. 1435. V. 10b-10a

¹⁸⁸ BOA. MAD.d. 7443. s. 16-17

¹⁸⁹ Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (1) s. 408

¹⁹⁰ TSMA. D. 1435. V. 10a

¹⁹¹ BOA. MAD.d. 7443. s. 17

¹⁹² BOA. MAD.d. 7443. s. 18

eklenmesine bakılırsa, aradan geçen yıllarda saraydaki deri ihtiyacının arttığını söylemek mümkündür.

2.3.30. Cemaat-i Kemhabâfân-ı Hassa

Kemha, ipekli bir kumaş olup, kadifenin bir çeşididir. Bâfân kelimesi ise; Farsça, dokumak manasına gelir. Kemhabâfân da bu kumaşı dokuyan kimselere verilmiş bir isimdir¹⁹³. Yeniçerilere devamlı olarak yünlü kumaş dağıtılması bu cemaatin sürekli faaliyet halinde olmasını sağlamıştır¹⁹⁴.

1597 tarihli defterde 37 adet sanatkâr bulunmaktadır. Hasan Çerkes, Yusuf Bosna, Hüdaverdi Rus, Hasan Freng, Mustafa Arnavud, Aydın Arnavud, Ömer Yenişehir, Osman Çerkes ve Yusuf Macar gibi isimler farklı memleketlerden gelen ustalar hususunda dikkat çekmektedir. En yüksek maaş 28 akçe ile Ahmed Kâsım Çavuş'a verilmiştir. Cemaatin maaş ortalamasının genel olarak yüksek olduğu söylenebilir. 16 tane şakirdi bulunmaktadır. Bunlardan Mustafa Mehmed sefere katılmıştır. Bir kişi Müslüman olmuş ve Ramazan ismini almıştır. Çıraklar arasındaki tek farklı memlekete mensup isim İskender Bosna'dır. En yüksek şakird maaşı 7,5 akçe ile Keyvan Abdullah'a verilmiştir¹⁹⁵.

1621 tarihli defterde ise sanatkâr sayısı 24'e düşmüştür. En yüksek maaş ise artmış ve 40 akçe ile ser bölük Osman Hasan'a verilmiştir. Şakird sayısının da 10'a düştüğü görülmektedir. En yüksek şakird maaşı 12 akçe ile Mehmed Hasan'a verilmiştir¹⁹⁶.

Aradan geçen yıllarda bu cemaatin ustaları ve çırakları tamamen değişmiş, aynı şahsa rastlanmamıştır. 1597 senesinde yetişen çırakların başka bir cemaate geçme ihtimalleri vardır.

2.3.31. Cemaat-i Kadifebâfân-ı Hassa

Kadife kumaş, ağır bir kumaş olması sebebiyle dokunması ustalık gerektiren bir kumaş türü olmuştur. Hem kıyafetlerde hem de mekânların süslenmesinde kullanılmıştır. Osmanlı sarayında, kızıl kadife, altınlı kadife, nakışlı Bursa kadifesi, Frengî kadife, Yezid

¹⁹³ Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (2) s. 241

¹⁹⁴ İnalçık, H. (2004), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi I*. İstanbul: Eren Yayıncılık, s. 85

¹⁹⁵ TSMA. D. 1435. V. 11b

¹⁹⁶ BOA. MAD.d. 7443. s. 18

kadifesi gibi pek çok kadife türü dokunmuştur¹⁹⁷. Saray atölyelerinde kadife dokunduğu gibi o tarihlerde Bursa’da da kadifelerin dokunduğu ve İstanbul’a ustaların geldiği bilinmektedir¹⁹⁸.

1597 tarihli defterde 10 sanatkâr bulunmaktadır. Kâsım Çerkes, Keyvan Arnavud, Hüsrev Çerkes, İbrahim Macar ve Ömer Çerkes yabancı olan ustalardır. En yüksek maaşı 25’er akçe ile Keyvan Arnavud ve Şaban Abdullah almıştır¹⁹⁹.

1621 tarihli defterde ise usta sayısı ilginç bir şekilde 1’e düşmüştür. Sadece 1 kişiye sahip olan bu cemaatin neden devam ettiği ve tek başına nasıl faaliyet sürdürdüğü merak konusudur. Bu noktada muhtemelen, çarşı esnafı sarayın ihtiyacına göre çalışmışlar ama saray sanatkârlarına dâhil olmadıkları için kaydedilmemişlerdir. Bu defterin tek ustası İbrahim Abdullah’tır ve maaşı 21,5 akçedir²⁰⁰. İki defterde de şakird grubu bulunmamaktadır.

2.3.32. Cemaat-i Nakş-ı Bendân-ı Hassa

Bez ve kumaş üzerine iğneyle motif nakşedenlere nakşebend, bu işi yapan Ehl-i Hiref cemaatine de Nakş-ı Bendân-ı Hassa denilmiştir²⁰¹.

1597 tarihli defterde 8 adet sanatkâr bulunmaktadır. Mehmed Rum ve Solomon Yahudi yabancı ustalardır. En yüksek maaş 17 akçe ile Mehmed’e verilmiştir²⁰². Şakird grubu bulunmamaktadır.

1621 tarihinde ise tıpkı Kadifebâfân-ı Hassa Cemaati’nde olduğu gibi usta sayısı 1’e düşmüştür. Ustalardan sadece Mehmed Cafer kalmış ve maaşı 2 akçeden 10 akçeye çıkmıştır²⁰³. İlk defterde olduğu gibi şakird grubu yoktur.

¹⁹⁷ Küçükerman, Ö. *a.g.e.* s. 128

¹⁹⁸ Atasoy, N. (2009) Osmanlı İpekli Kumaşları., H. İnalcık ve G. Renda (Editörler). *Osmanlı Uygarlığı* (2) Ankara: Kültür Bakanlığı, s. 773

¹⁹⁹ TSMA. D. 1435. V. 11a

²⁰⁰ BOA. MAD.d. 7443. s. 19

²⁰¹ Bozkurt, N. (2006), Nakkaş, *DİA* (32) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 326

²⁰² TSMA. D. 1435. V. 11a

²⁰³ BOA. MAD.d. 7443. s. 19

2.3.33. Cemaat-i Simkeşân-ı Hassa

Simkeş, sırma çeken sanatkârlara verilen bir isimdir²⁰⁴. Osmanlı Devleti'nde altın, gümüş, sırma işleyenler için bulunan atölyede hem saraydaki Simkeşân-ı Hassa Cemaati, hem de çarşı simkeşleri çalışmaktaydı. İstanbul simkeşhânesi XVII. yüzyıl başlarında Beyazıt'taki bir binada faaliyet gösteriyordu. Daha önce darphâne olarak kullanılan bu bina, 115 oda, 7 dükkân, bir mahzen, sim çekmek için bir dolap, altın ve gümüş gibi madenleri eritmek için bir kalhâne, su kanalları, sebil, mescid gibi unsurlardan oluşan büyük bir kompleksti. Simkeşânlar, altın ve gümüşü eriterek, tel çekerler ve ipeği boyarlardı. Elde edilen bu tellerle, serâser ve kemha gibi çok değerli kumaşlar imal edilmiştir²⁰⁵.

1597 tarihli defterde 20 adet sanatkâr mevcuttur. Nasuh Rum isimli şahıs cemaatin tek yabancı ustasıdır. Bir kişi yeni Müslüman olmuş ve Ali adını almıştır. En yüksek maaş 30 akçe ile ser bölük Ali Abdullah'a, en düşük maaş ise 2 akçe ile Ahmed Mustafa'ya verilmiştir. Bir kişiye "simkeş" unvanı verildiği bu kişinin ser bölük Bâli olduğu görülmektedir. 11 adet şakirdi bulunmaktadır. Bunlardan Mehmed Hızır sefere katılmıştır. Yine Bâli adındaki bir çırak "simkeş" unvanıyla birlikte yazılmıştır. En yüksek maaşı 6 akçe ile Osman Sefer almıştır²⁰⁶.

1621 tarihli defterde ise; 18 tane sanatkâr bulunmaktadır. En yüksek maaş 34 akçe ile ser bölük Mustafa Abdullah'a verilmiştir. Rıdvan Abdullah ser odalığa yükselmiş maaşı 3 akçeden 8 akçeye yükselmiştir. Bu defterdeki şakird sayısı 15'tir. Diğer şakirdler ortalama 6-7 akçe alırken Mehmed adlı şakird en yüksek maaş olarak 17 akçe almıştır. Diğer şakirdlere göre fazla maaş aldığına göre muhtemelen bir hüner sergilemiş olmalıdır. Osman Sefer isimli şakird ise ustalığa yükselmiş, maaşı 6 akçeden 8 akçeye çıkarılmıştır²⁰⁷.

²⁰⁴ Pakalın, M. Z. a.g.e. (3) s. 227

²⁰⁵ DİA, (2009) Simkeşhane, *DİA* (37) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 211-213

²⁰⁶ TSMA. D. 1435. V. 11a

²⁰⁷ BOA. MAD.d. 7443. s. 19

2.3.34. Cemaat-i Zerkûbân- ı Hassa

Zerkûb, altın tozu yapan, altın döven sanatkâr manasına gelmektedir²⁰⁸. Arıtan²⁰⁹ zerkûbların, Mücellidân-ı Hassa Cemaati'ne dâhil olduğunu söylemekle birlikte, incelediğimiz iki defterde de Zerkûbân-ı Hassa Cemaati, müstakil bir cemaat olarak kaydedilmiştir.

1597 tarihli defterde 11 adet sanatkâr bulunmaktadır. Mehmed Mustafa, Süleyman Abdullah ve Mustafa Mehmed adlı ustalar sefere katılmıştır. Mehmed adlı şahıs “basmacı” unvanıyla birlikte yazılmıştır. En yüksek maaş 12 akçe ile Ahmed Zerkub’a aittir²¹⁰.

1621 tarihli defterde ise usta sayısı 9’dur. En yüksek maaş 14 akçe ile ser bölük Mustafa Ahmed’e verilmiştir²¹¹. İki defter arasında ortak bir şahsa rastlanmamıştır. İki defterde de şakird grubu bulunmamaktadır.

2.3.35. Cemaat-i Abây-ı Bâfân- ı Hassa

Yünden yapılmış kaba kumaş ve bu kumaştan yapılan üstlüğe veya hırkaya abâ denilmektedir²¹². Abây-ı Bâfân-ı Hassa Cemaati de bu kumaşı dokuyan ustaların çalıştıkları bir cemaattir.

1597 tarihli defterde 24 adet sanatkâr vardır. Yusuf Ömer adlı kişi Hacca gitmiştir. Mehmed Macar, İbrahim Abdullah Yahudi, Torbeş Hasan ve Kâsım Yahudi cemaatteki yabancı ustalardır. En yüksek maaş, 25 akçe ile Osman Ferhad’a, en düşük maaş ise; 2 akçe ile Torbeş Hasan’a verilmiştir²¹³.

1621 tarihli defterde ise usta sayısı 10’a düşmüştür. En yüksek maaş ser bölüklüğe yükselen Osman Ferhad’a verilmiştir. Maaşı 25 akçeden 57 akçeye çıkarılmıştır. Ali Hızır isimli usta da ser bölüklüğe yükselmiş, maaşı 3 akçe iken 9,5 akçe olmuştur. Torbeş Hasan ser odalığa yükselmiş, 2 akçe ücret alırken 11 akçe almaya başlamıştır. Mehmed Osman kethüdâliğe yükselmiş, maaşı 4 akçeden 28 akçeye çıkmıştır. Son olarak Hasan

²⁰⁸ Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (3) s. 655

²⁰⁹ Arıtan, A. S. *a.g.m.* s. 553

²¹⁰ TSMA. D. 1435. V. 12b

²¹¹ BOA. MAD.d. 7443. s. 20

²¹² Sami. Ş., *a.g.e.* s. 925

²¹³ TSMA. D. 1435. V. 12b

Abdullah'ın maaşı değişmemiş 3 akçe almaya devam etmiştir. Maaş ortalaması genel olarak yüksektir²¹⁴. İki defterde de şakird grubu bulunmamaktadır.

2.3.36. Cemaat-i Kalıcebâfân ve Sorgucîyân-ı Hassa

Kalıçe, küçük halı; kalıcebâfân ise halı dokuyucular demek olup, sorguç ise kavuk ve başlıkların ön tarafına takılan süs anlamına gelmektedir²¹⁵.

Osmanlı halıcılığı, XVI. ve XVIII. yüzyıllar arasında en parlak devrini yaşamıştır. Sarayda dokunan halılarda genellikle doğal renkler kullanılmakla birlikte, motiflerin çokluğundan dolayı bu halıların dokunması, bu sanatın incelik ve beceri istemesine neden olmuştur.

Osmanlılar Tebriz ve Mısır halılarının etkisinde kalmış, oradan gelen sanatçılarla birlikte çok sayıda halı dokunmuştur. Ancak çok geçmeden Osmanlı halıcılığı kendi üslubunu oturtmuş, sanatkârlar dokudukları halılarda, lale, sümbül, bahar dalı, rumî, hatâyî gibi Türk tezyinî sanatlarının en güzel örneklerini kullanmışlardır.

Halının yanında en çok dokunanlardan birisi de seccadelerdir. En önemli sayılan seccade grubu Gördes seccadesi olarak kabul edilir²¹⁶. Özellikle sarayda işlenen seccadeler için nakkaşların çizdikleri motifler kullanılmış, Kalıcebâfân-ı Hassa Cemaati de çizilen motiflere göre dokuma yapmıştır²¹⁷.

Padişahlar, cülus ve bayram törenleri gibi önemli zamanlarda sorguçlu başlıklar kullanmışlardır. Özellikle sefere giderken padişah ve devlet adamları değerli mücevherlerle süslü sorguçlar takmışlardır. Bu değerli mücevherler elmas, yakut, inci, zümrüt gibi değerli taşlardır. Ayrıca turna teli, balıkçıl tüyü gibi tüyler de çok kullanılan sorguç çeşitlerinden olmuştur. Atlar için de çok çeşitli ve süslü sorguçların yapıldığı, bunların raht hazinesinde muhafaza edildiği görülmektedir. Padişahın sorguçları ise Tülbend Ağası sorumluluğunda Enderun Hazinesi'nde korunmuştur²¹⁸.

²¹⁴ BOA. MAD.d. 7443. s. 20

²¹⁵ Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (2) s. 151, (3) s. 257

²¹⁶ Aslanapa, O., (1998) 17. Yüzyılda Halı Sanatının Gelişmesi, *17. Yüzyıl Osmanlı Kültür ve Sanatı Sempozyum Bildirileri*, İstanbul: Sanat Tarihi Derneği Yayınları, s. 33

²¹⁷ Bozkurt, N. (1997) Halı, *DİA* (15) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 256-257

²¹⁸ Ertuğ, Z. T. (2009) Sorguç, *DİA* (37) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 378-380

I. Ahmed devriyle birlikte halıcılar yerini yavaş yavaş sorguççulara bırakmış, zamanla Sorguciyân- ı Hassa Cemaati tek bir cemaat olarak faaliyetini sürdürmüştür, XVIII. yüzyıl sonlarında ise bu cemaat Keçeciyân-ı Hassa adını almıştır²¹⁹.

1597 tarihli defterde 12 adet sanatkâr bulunmaktadır. Mustafa adındaki Gürcü, cemaatin tek yabancı asıllı sanatkâridir. İbrahim adlı usta “sorgucî” lakabıyla birlikte yazılmıştır. En yüksek maaş 35 akçe ile Haydar Abdullah’a verilmiştir²²⁰. Şakird grubu bulunmamaktadır. Bu cemaate 1621 tarihli defterde Sorguciyân-ı Hassa adı altında rastlanmaktadır.

2.3.37. Cemaat-i Câmeşûyân-ı Hassa

Câme Farsça elbise; şûy ise yıkamak, temizlemek manasına gelmektedir. Câmeşûyân ise çamaşır yıkayıcılar demektir. Câmeşûyân-ı Hassa Cemaati padişahın ve harem halkının çamaşırlarını yıkamakla görevli ustalardı. Çamaşırhâneleri, şimşirlikte bodrum katında olan bu cemaat, çamaşırları taş tekneler içerisinde yıkardı²²¹.

1597 tarihli defterde 22 adet sanatkâr bulunmaktadır. Hamza’nın biraderi Ali isimli usta vefat etmiştir. En yüksek maaş 27 akçe ile ser bölük Ali’ye verilmiştir. Bu cemaatin 18 tane şakirdi vardır. Şakirdler içerisinde yabancı memleketlerden gelenler vardır. Bu isimler: Hasan Mihaliç, Mehmed Avlonya, Mustafa Rum, Mustafa Avlonya, Mehmed Avlonya, Süleyman Avlonya ve İbrahim Karahisar. Avlonyalıların fazla olması dikkat çekicidir. En yüksek şakird maaşı 4 akçe ile İbrahim Mehmed’e verilmiştir²²².

1621 tarihli defterde usta sayısının 10’a düştüğü görülmektedir. Ser bölük Ali Elbasan, Hüseyin Elbasan, Hasan Mihaliç ve Mustafa Rum yabancı memleketlerden gelenlerdir. Burada da Elbasan’dan gelen şakirdlerin fazlalığı dikkat çekmektedir. En yüksek maaş 21 akçe ile Mehmed Abdullah’a verilmiştir. Hüseyin Abdullah hâlâ kethüdâdır ve maaşı 11 akçeden 19 akçeye çıkmıştır. Şakird sayısında artış yaşanmış ve 18’den 31’e çıkmıştır. Usta sayısı düşmüş, şagird sayısı çoğalmıştır. En yüksek şagird

²¹⁹ Çetintürk, B. (1963) İstanbul’da XVI. Asır Sonuna Kadar Hâssa Halı San’atkârları, *Türk San’atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri 1*, İstanbul: İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Türk San’atı Tarihi Enstitüsü Yayınları, s. 716; Aslanapa, O. *a.g.m.* s. 33

²²⁰ TSMA. D. 1435. V.12b

²²¹ Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (1) s. 256; Özcan, A. (1993) Câmeşûyân, *DİA* (7) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 46

²²² TSMA. D. 1435. V. 12b-12a

sayısı 13,5 akçe ile Mahmud Mustafa'ya verilmiştir. İlk defterde Avlonyalıların fazlalığı dikkat çekerken, burada da Mihaliçli şakirdlerin fazlalığı dikkat çekmektedir. Ustalığa yükselerek maaşı artan şakirdler şu şekildedir: Yusuf'un biraderi Bâli'nin maaşı 3 akçeden 11 akçeye, Hasan Mihaliç'in maaşı 3 akçeden 17 akçeye, Mehmed Abdullah'ın maaşı 3 akçeden 21 akçeye, Mustafa Rum'un maaşı 2 akçeden 10 akçeye yükselmiştir. Mehmed Osman hala şakirdir fakat maaşı 2 akçeden 10,5 akçeye çıkmıştır²²³. Bu cemaate eklemeler olmasına rağmen genel olarak usta ve şakirdlerde pek değişiklik yaşanmamıştır.

2.3.38. Cemaat-i Buhûrciyân-ı Hassa

Arapça bir kelime olan buhur; tütsü²²⁴ yani güzel koku elde etmek için yakılan şey manasına gelmektedir. Bu işle uğraşan cemaate de buhurciyân denilmiştir.

Bu cemaat ilk defterde Cemaat-i Kâşigerân'dan sonra, ikinci defterde Cemaat-i Kâşigerân'dan önce yer almaktadır. İlk defterde 6 usta varken 1621 tarihli defterde de 6 kişi bulunmaktadır. Ancak bunların hiç birinin ismi tutmamaktadır. 1597 tarihli defterde en yüksek maaş 17 akçe ile Mehmed'e en düşük maaş ise 3'er akçe ile Murad ve İbrahim Mehmed'e verilmiştir. 1621 tarihli defterde ise en yüksek maaş 22 akçe ile ser bölük Hacı'ya, en düşük maaş ise, 2 akçe ile Osman Mehmed'e verilmiştir. İki defterde de bu cemaate ait şakird grubu bulunmamaktadır²²⁵.

2.3.39. Cemaat-i Kâşigerân-ı Hassa

Beyaz topraktan yapılarak fırında pişirildikten sonra cilalanan ürüne kâşi²²⁶, bu işlemi yapan ustalara da kâşiger denilmiştir. Bir diğer manasıyla çinicilik yapılan cemaattir.

Özellikle İznik ile birlikte altın çağını yaşayan çinicilik, Osmanlı mimarisinin vazgeçilmez süslemelerinden bir tanesidir. Duvarların dışında, tabak, şişe ve sürahi gibi pek çok eşya süslemesinde çini kullanılmıştır. İznik çinilerinden sonra Kütahya çinileri de zengin bir dönem yaşamıştır²²⁷. Buralarda imal edilen çiniler için Nakkaşân-ı Hassa

²²³ BOA. MAD.d. 7443. s. 20

²²⁴ Sami. Ş., *a.g.e.* s. 282

²²⁵ TSMA. D. 1435. V. 12a, BOA. MAD.d. 7443. s. 21

²²⁶ Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (2) s. 211

²²⁷ Küçükerman, Ö. *a.g.e.* s. 122

Cemaati'nin çizdiği desenler gönderilmiştir²²⁸. Osmanlı çinilerinde en çok kullanılan motif lale ve karanfil olmuştur. Kullanılan motifler ve teknikler bakımından XVII. yüzyıl Osmanlı çiniciliğinin zirvesi konumundadır²²⁹.

1597 tarihli defterde sadece 5 tane sanatkâr bulunmaktadır. Mustafa adlı kişi “kâşiger” unvanıyla yazılmıştır. En yüksek maaş 7 akçe ile Osman’a, en düşük maaş 3’er akçe ile Ali Mehmed ve Yusuf’a verilmiştir. 1621 tarihli defterde sanatkâr sayısı 2’ye düşmüştür. En yüksek maaş iki ustaya da 2 akçe olarak verilmiştir. İki defterde de şakird grubu bulunmamaktadır²³⁰.

2.3.40. Cemaat-i Cerrahîn-i Hassa

Cerrah, Arapça “cerh” kökünden gelen bir kelime olmakla birlikte yaraları iyileştiren ve ameliyat eden tabib manasına gelmektedir²³¹.

Cerrahların, yaraları tedavi etme, diş çekme, sünnet etme, Enderun’a alınacak devşirmelerin muayenelerini yapma gibi görevleri vardır²³².

1597 tarihli defterde 76 adet sanatkârıyla en kalabalık cemaatten biridir. Hüseyin Gürcü, Mehmed Freng, İskender Bosna ve Hüseyin Kıbrıs yabancı memleketlerden gelen ustalardır. 5 kişi sefere katılmıştır. Bu isimler; Muharrem Cerrah, Behram Abdullah, Ahmed, Mehmed ve Ali’dir. Kehhal (göz doktoru) olan bir usta da Hacca gitmiştir. Şahıslardan bazıları “cerrah” ve “kehhal” unvanıyla yazılmıştır. 1597 tarihinde cemaatin içinde 23 adet cerrah ve 10 adet kehhal mevcuttur. En yüksek ücret 38 akçe ile Cevheri Sinan’a, en düşük ücret ise 4’er akçe ile Ramazan ve Abdi Abdullah’a verilmiştir. Genel olarak maaş ortalamasının yüksek olduğu söylenebilir. Bu cemaate mensup 33 adet şakird bulunmaktadır. Bu şakirdlerden sadece Ahmed Kehhal seferdedir. Hasan Bosna ve Kemal Yahudi yabancı asıllı çıraklardır. 4 adet kehhal şakirdi, 2 adet cerrah şakirdi

²²⁸ Öney, G. (2009). Çini ve Seramik., H. İnalcık ve G. Renda (Editörler). *Osmanlı Uygarlığı* (2) Ankara: Kültür Bakanlığı, s. 718

²²⁹ Uzunçarşılı, İ. H. *Büyük Osmanlı Tarihi* (4), (Basım Yeri ve Yılı Yok), s. 572

²³⁰ TSMA. D. 1435. V. 12a, BOA. MAD.d. 7443. s. 21

²³¹ Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (1) s. 281; Sami. Ş. *a.g.e.* s. 472

²³² Sarı, N. (1993) Cerrahlık (Osmanlılar’da Cerrahlık Mesleği), *DİA* (7) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 423

bulunmaktadır. En yüksek şakird maaşı 13 akçe ile Kemal Yahudi'ye, verilirken en düşük maaş 1 akçedir²³³.

1621 tarihli defterde ise; usta sayısı 50'ye inmesine rağmen yine de kalabalık cemaatlerden biridir. Maaş ortalaması ilk defterde olduğu gibi genel olarak yüksektir. En yüksek maaş, 44 akçe ile Hacı Derviş Abdullah'a, en düşük maaş ise 4'er akçe ile Mehmed ve Hasan Cerrah'a verilmiştir. Bu tarihte bu cemaate mensup 11 cerrah ve 3 kehhal bulunmaktadır. Diğer deftere göre şakird sayısında düşüş yaşanmış ve 33'den 11'e düşmüştür. Şakirdlerin içerisinde 3 cerrah ve 1 kehhal vardır. En yüksek şakird maaşı 12 akçe ile Hasan Hüseyin'e verilmiştir. Ustalığa yükselen Hamza Şakird'in maaşı 12 akçeden 23 akçeye, Rıdvan Abdullah'ın maaşı ise 10 akçeden 12,5 akçeye çıkmıştır²³⁴.

2.3.41. Cemaat-i Çırakîyân-ı Hassa

Kandil yapmakla görevli ustaların bulundukları cemaattir²³⁵.

1597 tarihli defterde 7 adet sanatkâr mevcuttur. En yüksek maaş 17 akçe ile Malkoç Abdullah'a aittir. Abdi isimli sanatkâr "çilingir" unvanıyla yazılmıştır²³⁶.

1621 tarihli defterde ise usta sayısı 3'tür. En yüksek maaş 15 akçe ile Abdi Çilingir'e verilmiştir. Abdi Çilingir hala bu cemaatte görev yapmaktadır ve 1597 yılında aldığı ücret 7 akçedir. İsmail Abdullah ser bölük olmuş, maaşı 4 akçeden 6 akçeye çıkmış, Hamza Maksud'un maaşı ise 2 akçeden 5,5 akçeye yükselmiştir²³⁷. İki defterde de şakird grubu bulunmamaktadır.

2.3.42. Cemaat-i Bûriyâbâfân-ı Hassa

Bûriyâ, Farsça hasır manasına gelmektedir²³⁸. Bûriyâbâfân da hasırcılar için kullanılmış bir tabirdir.

1597 tarihli defterde 5 adet sanatkâr vardır. Usta sayısı az olan cemaatlerden biridir. En yüksek maaş 18 akçe ile ser bölük Abdurrahman Abdullah'a, en düşük maaş 2 akçe ile

²³³ TSMA. D. 1435. V. 13b-13a

²³⁴ BOA. MAD.d. 7443. s. 21-22

²³⁵ Uzunçarşılı, İ. H. *Osmanlı Saray Teşkilâtı*, s. 464

²³⁶ TSMA. D. 1435. V. 13a

²³⁷ BOA. MAD.d. 7443. s. 22

²³⁸ Sami. Ş. *a.g.e.* s. 311

Abdullah'a verilmiştir. Ahmed adında bir Rus ve Perviz Abdullah adında bir İranlı vardır²³⁹.

1621 tarihli defterde ise usta sayısı 3'e düşmüştür. En yüksek maaş 10 akçe ile ser bölük Hasan'a verilmiştir²⁴⁰. İki defterde de şakird grubu bulunmamaktadır.

2.3.43. Cemaat-i Keştigerân-ı Hassa

Marangozcuların faaliyet gösterdiği bir cemaattir²⁴¹.

1597 tarihli defterde 20 tane sanatkâr bulunmaktadır. En yüksek maaş 6'sar akçeyle Hasan ve Kulu'ya verilmiştir²⁴².

1621 tarihli defterde ise usta sayısı 12'ye düşmüştür. En yüksek maaşı 7 akçe ile Hasan almıştır. Ali adında Rus bir usta vardır. Hüdaverdi'nin maaşı 4 akçeden 5 akçeye yükselmiştir²⁴³. İki defterde de bu cemaate ait bir şakird grubu bulunmamaktadır.

2.3.44. Cemaat-i Müteferrikâ-i Ehl-i Hiref

Müteferrika kelimesi, hükümdarların ve vezirlerin maiyyetinde görevli olan hizmetliler için kullanılan bir tabirdir²⁴⁴. Bu cemaat birden fazla işler yapmakla görevli hizmetliler sınıfı için kullanılmıştır. Müteferrikalar, asil kimselerden ve genellikle Has odalıların kıdemlilerinden seçilmiştir²⁴⁵. Cuma selamlığına çıkıldığında padişahın önünde yer almak, kılıç alayı, bayram törenleri, galebe divanı gibi yerlere katılmak, sefere katıldıkları zaman padişahın tuğlarını ve Enderun Hazinesi'ni korumak görevleri arasındaydı. Ayrıca, bu cemaatin, seferde ordunun iaşesini temin etmek, asayişin sağlanması, saraya mal alınması gibi görevleri de bulunmaktaydı²⁴⁶.

1597 tarihli defterde bu cemaate ait 45 kişi bulunmaktadır. Mehmed Freng, Abdulgaffur Çerkes, Yusuf Abdullah Macar, İshak Yahudi ve adı okunamayan bir Macar

²³⁹ TSMA. D. 1435. V. 13a

²⁴⁰ BOA. MAD.d. 7443. s. 23

²⁴¹ Uzunçarşılı, İ.H. *Osmanlı Saray Teşkilâtı*, s.464

²⁴² TSMA. D. 1435. V. 14b

²⁴³ BOA. MAD.d. 7443. s. 23

²⁴⁴ Pakalın, M. Z. *a.g.e.* (2) s. 637

²⁴⁵ Uzunçarşılı, İ.H. *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı*, s. 428-429

²⁴⁶ Afyoncu, E. (2006), Müteferrika, *DİA* (32) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. s. 183-185

yabancı ustalardandır. Bir kişi yeni Müslüman olmuş ve Mehmed ismini almıştır. En yüksek maaş 26 akçeyle Mehmed Halil'e en düşük maaş ise 2'şer akçe ile Mehmed Ahmed ve Ali Mustafa'ya aittir. 46 adet şakirdi ile şakird sayısı usta sayısından fazla bir gruptur. Hüseyin Bulgar ve Bosnalı Abdullah yabancı olan şakirdlerdir. Şakirdler arasından da bir kişi Müslüman olmuş ve Mustafa ismini almıştır. En yüksek şakird maaşı 12 akçe ile Hüseyin Abdullah'a verilmiştir²⁴⁷.

2.3.45. Cemaat-i Müteferrik

1597 tarihli defterin son cemaatidir. 25 kişiden oluşan bu cemaatte Mustafa adında bir Gürcü bulunmaktadır. Bir kişi yeni Müslüman olmuş ve Ali ismini almıştır. En yüksek maaş 5'er akçe ile Abdullah, Hacı Süleyman Abdullah ve Osman Mehmed'e verilmiştir²⁴⁸. Bu cemaate ait bir şakird grubu bulunmamaktadır.

2.3.46. Cemaat-i Müteferrika-i Atîk

Bu cemaat sadece 1621 tarihli defterde bulunmaktadır. "Eski Müteferrika Cemaati" manasına gelir. Ancak bu cemaatin diğer müteferrik cemaatlerden ne farkı olduğu bilinmemektedir. Cemaatte 9 kişi bulunmakla birlikte en yüksek maaş, 20,5 akçe ile Hüseyin Abdullah'a verilmiştir²⁴⁹. Bu cemaatin şakird grubu bulunmamaktadır.

2.3.47. Cemaat-i Müteferrika-i Cedîd

1621 tarihli defterin son cemaatidir. "Yeni Müteferrika Cemaati" manasına gelmektedir. Bu cemaatin de diğer müteferrik cemaatlerden ne gibi bir farkı olduğu bilinmemektedir. 122 kişi ile en kalabalık cemaattir. Kostantin ve Bosnalı Hüseyin dışında yabancı bulunmamaktadır. 3 kişi yeni Müslüman olmuş, Mehmed, Ömer ve Mustafa isimlerini almışlardır. En yüksek maaş, 24 akçe ile Piyale Şakird'e verilmiştir²⁵⁰. Şakird unvanını alanların olmasına karşın şakird grubu bulunmamaktadır.

²⁴⁷ TSMA. D. 1435. V. 14b-14a

²⁴⁸ TSMA. D. 1435. V. 14a

²⁴⁹ BOA. MAD.d. 7443. s. 23

²⁵⁰ BOA. MAD.d. 7443. s. 23

3. BÖLÜM

DEFTERLERİN TRANSKRİPSİYONU

3.1. Defterlerin Transkripsiyonunda Takip Edilen Yöntem

H.1005/M.1597 ve H.1030/M.1621 tarihli defterler, yeni harflere aktarılırken sayfa düzenine sâdık kalınmaya çalışılmıştır. Defterlerin orijinalinde bir sıraya beş kişi gelecek şekilde yazılan sanatkâr ve şakird isimleri, yeni harflere de bu şekilde aktarılmıştır. Çok nadir karşımıza çıksa da bazı sanatkârların isimleri beş sıradan fazla yazılmıştır. Bu durumda, sayfa düzenini bozmamak adına yine bir sıraya beş kişi yazılmış, geri kalanı bir alt sıraya yazılmıştır.

Parantez içerisinde yer alan “Der Hacc-ı Şerif” gibi ifadeler alınan notları göstermesi açısından bu şekilde yazılmıştır. Ancak 1621 tarihli defterde pek çok derkenar bulunmasına rağmen bunlar okunmayacak derecededir. Yine parantez içerisinde yer alan “Be- Hod” ifadesi, sanatkârın ücretini kendi eliyle aldığını, “Hamza Bevvab” gibi isimler ise; ücretin hazinedâr başının vasıtasıyla verildiğini göstermektedir. “Der-istihdâm-ı MASAR” ifadesi de o sanatkârın ya da şakirdin MASAR ayında cemaat bünyesine katıldığını göstermektedir. 1597 tarihli defterde çok fazla karşımıza çıkan “LEZEZ Kıst 1 resîd” ifadesi de, bu defterde maaşların 1 taksitinin LEZEZ ayında ödendiği manasına gelmektedir. Okunamamış isimler ve ücretler “?” ile gösterilmiştir.

Bazı sanatkârların altında, iki adet maaş yazıldığı gözlemlenmiştir. Yeni yazıya da aynı bu şekilde aktarılmıştır. İki adet ücret verilmesinin iki sebebinin olduğu düşünülmektedir. Birincisi; ilk ücret 5 akçe, ikinci ücret 4 akçe örneğinden yola çıkarak, 5 akçenin 4’ü verilmiş, 1 akçesi verilmemiştir. İkinci düşünce ise; 4 akçe sanatkârın düzenli olarak aldığı maaş, 5 akçe ise yaptığı bir iş için aldığı komisyon olabilir.

Yine 1621 tarihli defterde her beş kişilik sıranın yanına yazılan rakamların ne olduğu tespit edilememiştir. O sıradaki maaşların toplamı olabileceği düşünülmüş, ancak öyle olmadığı görülmüştür.

1597 tarihli defter varak numarası, 1621 tarihli defter ise sayfa numarası ile numaralandırılmıştır. Yapılan listenin bozulmaması amacıyla bu numaralar her cemaat ve şakird grubunun başına yazılmıştır.

3.2. H.1005/1597 Tarihli Defter

Defter-i Mevâcib-i Cemaat-i Ehl-i Hiref Der Vâcib-i MASAR Sene Hams ve Elf

V.2b Cemaat-i Kâtibân-ı Kütûb-i Hassa

REŞEN Ahmed Biradereş 8 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Ahmed Mehmed 35 resîd	Seferde Mahmud Kâtib 30	REŞEN Muzaffer Şirvânî 24 resîd	Mehmed Muzaffer 10 resîd
Seferde LEZEZ K1st 2 Mahmud Hüdaverdi 6	Resîd REŞEN Hüseyin Behram 26 resîd	REŞEN resîd Seyid Kâsım 25 resîd	Mehmed Kâtib 25 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Mustafa 2 resîd
LEZEZ K1st 1 resîd Mustafa Biradereş Muharrem 19 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Abdurrahman Bâli 7 resîd	Feramuz Abdullah 10	İbrahim Kâtib 6 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Hüsâm 3 resîd
Seferde Seyid Mehmed ? 20	Şaban Abdullah 5	LEZEZ K1st 1 Ahmed Hasan 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Kadri 3 resîd	Ali Kâtib 10 resîd
Mehmed Ferhad 4 resîd	İbrahim Süleyman 6	LEZEZ K1st 1 Biradereş İbrahim İmam Davud 3 resîd	Resîd LEZEZ K1st 1 Mehmed Abdullah 6 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Hüseyin ? 19 resîd

REŞEN Mehmed Behram 5 resîd	1 K1st Mustafa Kâtib 13 resîd	Resîd REŞEN LEZEZ K1st 2 resîd Mehmed Ali 4 resîd	Resîd REŞEN Abdülrezzak ? 8 resîd	Hüseyin Abdullah 3
Mustafa Ali 3	Mustafa Kâtib 3	Resîd REŞEN Şakird-i Mukabele Ahmed Ali 29 resîd LEZEZ resîd K1st 1	LEZEZ resîd K1st 1 Çavuş REŞEN resîd Halil Mehmed 30 resîd	LEZEZ K1st 1 İsmail Abdullah 8 resîd
LEZEZ K1st 1 Ali Abdullah 11 resîd	LEZEZ K1st 1 Ali Şakird 4 resîd	Ahmed Yevm 7 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mahmud yevm 2 resîd	Süleyman Abdullah 5
LEZEZ K1st 1 resîd Acem Mehmed Davud 6	Mustafa Yevm 3	Seferde Haydar Kâtib 12	Resîd REŞEN Ebubekir Nasuh 6 LEZEZ resîd K1st 1 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Ahmed Mehmed 5
Mehmed Abdullah 4	LEZEZ K1st 1 Resîd Ebubekir Yevm 6 resîd	Mahmud Halife 2	Seferde İsmail Cafer 10	İsmail İmam Davud 4 resîd

Mehmed Derviş 6	LEZEZ K1st 1 Resîd Biradereş Mustafa Halil 3 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Hasan Mahmud 3 resîd	Seferde Seyid Mahmud 5	Seferde Ahmed Abdullah 13 resîd
Cafer Bosna 5	Ahmed Hasan 10			

V.2a Cemaat-i Mücellidân-ı Hassa

REŞEN resîd Süleyman Mehmed 18 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	REŞEN resîd Hürrem Rum Kethüdâ 20 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Mehmed Ser bölük 12 resîd	REŞEN resîd Abdi Şaban 25 resîd K1st 1 LEZEZ	Mahmud Mehmed 12 resîd
İsa Yusuf 5	İsmail Abdullah 8	Abdi yevm 2	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Kara Mehmed 10 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Ali Yahya 11 resîd
Ahmed Hasan 12 resîd	Seferde Mustafa Ahmed 19 resîd	İsmail İbrahim 8 resîd	Mehmed Müezzîn 8 resîd	Ahmed Hasan 7 resîd

Mustafa Mücellid 3 resîd	LEZEZ K1st 2 resîd Yusuf Birader-i Tahir 5 resîd	Mehmed Haydar 5 resîd	İbrahim Mehmed 2 resîd	Hasan Sinan 2 resîd
Abdi Ahmed 10 resîd	Ahmed Tahir 4 resîd			

V.2a Şakirdân-ı Mezkurûn

Mehmed Ahmed 6 resîd	Ahmed Osman 3 resîd	Seferde (Der Hacc-ı Şerîf) İbrahim yevm 4	Bahri Zerkûb 2 resîd	Hemdem Abdullah 5 resîd
Bekir Mustafa 3	Yusuf Mehmed 2 resîd	Mehmed Mustafa 3	Ahmed Yusuf 2	Mehmed Hürrem 2 resîd
Osman Mustafa 2 resîd	Mehmed Mehmed 2 resîd	Mehmed Abdi 3 resîd	Kâsım Yevm 2 resîd	Mehmed Ahmed 2 resîd

V.2a Cemaat-i Külahdûzân-ı Hassa

Resîd REŞEN Faik Bosna 18 resîd Kıst 1 resîd	Seferde LEZEZ Kıst 1 Resîd Ali Bâli Bosna Ser bölük 37 resîd	Mehmed Hüseyin Ser oda 14 resîd	Karagöz Abdullah 10 resîd	Hasan yevm 5 resîd
REŞEN Burgî Türkî 12 resîd	LEZEZ Kıst 1 Resîd Hüseyin Ser külahî 10 resîd	LEZEZ Kıst 1 resîd Mehmed Ahmed 10 resîd	Hüsrev Kalemger 6 resîd	LEZEZ Kıst 1 resîd Ahmed Mahmud 11 resîd
LEZEZ Kıst 1 resîd Hızır Abdullah 7 resîd	Resîd REŞEN Hamza Ali 8 resîd	Hüseyin Memi 4 resîd	Haydar Abdullah 10 resîd	Hüseyin Hızır 7 resîd
İlyas Hızır 5 resîd	Yusuf Abdullah 6 resîd	LEZEZ Kıst 1 resîd Mehmed Faik 7 resîd	Seferde (Der Hacc-ı Şerîf) İsmail Kâsım 8	LEZEZ Kıst 1 resîd Mehmed Hüseyin 10 resîd
Mustafa Hızır 4 resîd	Hızır Ahmed 5 resîd	LEZEZ Kıst 2 resîd Hüseyin Abdullah 3,5 resîd	Bâli Abdullah 3 resîd	LEZEZ Kıst 1 resîd Hüseyin Baltacı Ömer Abdullah 3 resîd

LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Bekir 3 resîd	Mustafa Dervîş 2	LEZEZ K1st 1 resîd Hasan Abdullah 3 resîd	Mehmed Ferhad 6 resîd	Seferde LEZEZ K1st 1 resîd Perviz Abdullah 3
---	------------------------	---	-----------------------------	---

V.3b Şakirdân-ı Mezkurûn

Abdurrahman Ali 3 resîd	Resîd REŞEN Mehmed Receb 5 resîd	Mustafa Ali 4 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Perviz 6 resîd	Mustafa Karagöz 3 resîd
Mustafa Kâsım 2 resîd	Ferhad Abdullah 5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mustafa Hüseyin 5 resîd	Ali Hasan 3 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Hamza 2 resîd
LEZEZ K1st 1 resîd Hüseyin Kâsım 2 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Ahmed Mahmud 2 resîd	Mehmed Nurullah 5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Biradereş Osman Faik 3 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Ahmed Emrullah 5 resîd
LEZEZ K1st 1 resîd Hasan Abdullah 6 resîd	Mehmed Süleyman 3 resîd	Mehmed Şakird-i Türkî 2 resîd	LEZEZ K1st 2 resîd Mehmed İvaz 2 resîd	Keyvan Abdullah 3,5 resîd

Ahmed Abdullah 3,5 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Mustafa Halil 2 resîd	Hasan Mustafa 4	Sefer Hasan 4 resîd	Seferde Mustafa Abdullah 2
--------------------------------	--	-----------------------	---------------------------	-------------------------------------

V.3b Cemaat-i Zerdûzân-ı Hassa

Derviş Hüseyin 4 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Mehmed İbrahim 17 resîd
------------------------------	--

V.3b Cemaat-i Nakkaşân-ı Hassa

LEZEZ K1st 1 resîd Lütfi Abdullah 60 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Cafer Abdullah Kethüdâ 41 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Yahya Abdullah Ser bölük 31 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Ali Ahmed 34 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Ali Ser oda-i evvel 14 resîd
--	---	---	---	--

LEZEZ K1st 1 resîd Hasan İbrahim 30 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Osman Yevm 30 resîd	Seferde LEZEZ K1st 1 resîd Ali Abdullah 31 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Hasan Mehmed Edirnevî 6 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mahmud Gürcü 6,5 resîd
---	--	---	---	---

LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Ferhad 11 resîd	Seferde Aziz Ahî 12 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Kâsım Ahî 7 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Davud Sefer 7,5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Sefer Ali 11,5 resîd
---	------------------------------------	--	--	---

LEZEZ K1st 1 resîd Musa Ahmed 20,5 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Molla Emin 18	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Nasuh 6 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Velican yevm 7 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Bursa 11 resîd
LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Mustafa 8,5 resîd	Resîd REŞEN Hamza Abdullah 3 resîd LEZEZ K1st 1 Resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Ahmed Hasan 12 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd REŞEN Hasan Abdullah 18 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Sinan Hızır 8 resîd
LEZEZ K1st 1 resîd Mahmud Hüseyin 6 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Mehmed Ali 7 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Yusuf Hüseyin 7 resîd	Seferde Osman Abdullah 17	LEZEZ K1st 1 resîd Bekir Cafer 5 resîd
Murad Abdullah 8 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Şaban Abdullah 13 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Ayas Abdullah 7 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Ahmed Abdullah 12 resîd	Seferde Ahmed Ali 10
Ahmed Mustafa 6 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Hızır Gâzi 11 resîd	Mustafa Hüseyin 5 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Yakub Süleyman 7 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Mahmud Receb 5 resîd LEZEZ K1st 1 resîd
Mehmed Hızır 7 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Mustafa Ahmed 3 resîd LEZEZ K1st 1 Resîd	K1st 2 resîd Nimetullah Mustafa 6 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Hüseyin Mustafa 2 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Seferde Nizam yevm 5,5

Ali Bâli 5 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Hasan Abdullah 8 resîd LEZEZ K1st 1 Resîd	Yusuf Abdullah 7 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Mehmed Abdülkerim 2 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Mehmed Refik 5,5 resîd LEZEZ K1st 1 resîd
Seferde (Der İstihdâm-ı MASAR) Mehmed Fezzal Musavvir 3,5	Mehmed Refik 3 resîd LEZEZ K1st 1 Resîd	Seferde (Der İstihdâm-ı MASAR) Ferhad Abdullah 12 LEZEZ K1st 1 resîd	Hüsrev ? 6,5 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Behram Ahmed 2 resîd LEZEZ K1st 1 resîd
Ali Nakkaş 4,5 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Bekir Yevm 2 resîd LEZEZ K1st 1 Resîd	Seferde Mehmed Ali 5 LEZEZ K1st 1 resîd		

V.3a Şakirdân-ı Mezkurûn

Mustafa Mehmed 3,5 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Mehmed Abdullah 2 resîd LEZEZ K1st 1 Resîd	Mehmed Osman 4 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Hemdem Abdullah 5 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Hacı Mehmed Veli 4 resîd LEZEZ K1st 1 resîd
Dilaver Abdullah 5 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Ömer Yevm 2 resîd LEZEZ K1st 1 Resîd	Mehmed Mustafa Müzehhib 4 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Hasan Mahmud 2 LEZEZ K1st 1 resîd	Mehmed Mustafa Cafer 3 resîd LEZEZ K1st 1 resîd

Ali Mustafa 3 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Mehmed Mustafa 2,5 resîd LEZEZ K1st 1 Resîd	Hamza Mustafa 3 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Receb Hızır 4 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Mahmud yevm 5 resîd LEZEZ K1st 1 resîd
Mustafa Cafer 2 LEZEZ K1st 1 resîd	Mahmud Nakkaş 7 resîd LEZEZ K1st 1 Resîd	Gazanfer Abdullah 2 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Abdi Şaban Şakird Tiflis 2,5 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Mustafa Hamza 3 LEZEZ K1st 1 resîd
Mehmed Ali 2 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	İbrahim Mehmed 3 resîd LEZEZ K1st 1 Resîd	Mehmed Süvarî 2 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Maksud Şakird 2 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Mehmed Mustafa Divane 3,5 resîd LEZEZ K1st 1 resîd
LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Pir Mehmed 4 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Mehmed Hüseyin 2	LEZEZ K1st 1 resîd Yusuf Abdullah Şagird Müzehhib 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Ahmed Mehmed 3 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Şakird Mahmud 2 resîd
Mustafa Cebeî 5,5 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Ahmed Hüseyin 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mustafa Diğer 3,5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mahmud Mustafa 5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mustafa Küçük 2 resîd

LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Şakird Ali 2 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Mustafa Ali 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Osman 6 resîd	Mustafa Mehmed 3,5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Murad Mehmed 3 resîd
Mehmed Veli 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd resîd REŞEN Derviş Yusuf 8,5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Keyvan Abdullah 2,5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Süvarî 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed yevm 3 resîd
REŞEN resîd Ahmed Birader Sinan 3,5 resîd	Mehmed Keyvan 6,5	LEZEZ K1st 1 resîd Hasan Abdullah 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd ? ? 3 resîd	Mustafa Mehmed 2 resîd
Seferde İbrahim Mahmud 2	Seferde Mehmed Abdullah 2	Seferde Musa Diğer 2	Seferde Mustafa Ali 3 resîd	Seferde LEZEZ K1st 1 resîd İbrahim Ali 2 resîd

V.4b Cemaat-i Gazzazân-ı Hassa

LEZEZ K1st 1 resîd Yusuf Abdullah Ser gazzaz 34 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Ali Abdullah Kethüdâ 12,5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Haydar Abdullah 25 resîd	REŞEN Seyfi Musa Ser bölük 15 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd REŞEN Mustafa Abdullah Ser oda 12 resîd
--	---	---	---	--

REŞEN resîd Hüseyin Enderunî 11 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Keyvan Abdullah 15 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Süleyman Ali 3,5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Yusuf Bosna Sultan 18,5 resîd	Seferde LEZEZ K1st 1 resîd Mahmud Abdullah 7,5
LEZEZ K1st 1 resîd Süleyman Murad 13 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Mahmud Müslim-i Nev 10,5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Piyale Abdullah 8 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mahmud Müslim-i Nev 7,5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed İsmail 12 resîd
LEZEZ K1st 1 resîd Bâli Hüseyin 7 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Hüseyin Abdullah 4 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Alagöz Akçahisar 11 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Perviz Abdullah 7 resîd	Seferde Hüseyin Abdullah 3
LEZEZ K1st 1 resîd Ahmed Kıbrıs 5 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Mehmed Nefes 6 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Piyale Sultan Abdullah 9 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Rıdvan Abdullah 8	İbrahim Murad 15 resîd
Mehmed Mehmed 12 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Hasan Abdullah 2,5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Hamza Abdullah 4 resîd	Seferde Mehmed Ali 7	LEZEZ K1st 1 resîd Rıdvan Abdullah 5 resîd
LEZEZ K1st 1 resîd Mustafa yevm 4 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Mustafa Kâsım 4 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Rıdvan Kıbrıs 4,5 resîd	Hasan Abdullah 7	LEZEZ K1st 1 resîd Ömer Şakird Bekir 11 resîd

LEZEZ K1st 1 resîd Cafer Abdullah 4,5 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Yusuf Rüstem 4,5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Yusuf Abdullah 3 resîd	Keyvan Abdullah 4,5 LEZEZ K1st 1 resîd	Seferde Der Hacc-ı Şerîf Piyale Abdullah 3,5
LEZEZ K1st 1 resîd Mustafa Bâli 4 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Mahmud Turgut 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Hasan Abdullah 2,5 resîd	(Ali Ağa Taşra Hazinedarı) Resîd LEZEZ K1st 2 Süleyman Abdullah 4 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Hacı Ferec 6 resîd

V.4a Şakirdân-ı Mezkurûn

Resîd LEZEZ K1st 2 (Ali Ağa Hazinedâr) Mehmed Perviz 2 resîd	Resîd REŞEN İbrahim Mustafa 2 resîd LEZEZ K1st 1 Resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Yusuf Birader-i Tahir 3 resîd	Resîd REŞEN İsmail Mustafa 3 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Mustafa 3 resîd
Ahmed Derviş 2	LEZEZ K1st 1 Resîd Mehmed Müslim-i Nev 3	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed İbrahim 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Hamza Abdullah 3 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Murad 2 resîd
Ahmed Hasan 3 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed yevm 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Behram Murad 5	LEZEZ K1st 1 resîd İdris Abdullah 3	LEZEZ K1st 1 resîd Perviz Abdullah 3,5 resîd

LEZEZ K1st 1 resîd Sefer yevm 3,5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Hüseyin Abdullah 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd İbrahim Abdullah 2 resîd	Seferde Mustafa Gürcü 2 resîd
---	---	---	--

V.4a Cemaat-i Zergerân-ı Hassa

Seferde LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Bosna Ser zergerân 14 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Cafer Bosna Kethüdâ 27 resîd	LEZEZ K1st 1 Hüseyin Abdullah 10 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd REŞEN resîd Hacı Mehmed Keyvan Abdullah 22 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Hürrem Abdullah Ser oda 22 resîd
---	--	---	--	--

LEZEZ REŞEN resîd Ali Bosna 11 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Ferhad Gürcü ? 11 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mustafa Müslim-i Nev 10 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Cafer Abdullah 4 resîd	Seferde Mahmud Arnavud 29 resîd
--	---	--	---	--

LEZEZ K1st 1 resîd Hacı Muharrem 20 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Ahmed Abdullah Yevm 15 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Derviş Abdullah 4 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd İlyas Derviş 11 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Nizam yevm 15 resîd
---	--	--	--	--

LEZEZ K1st 1 resîd Hasan Abdullah 7 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Mehmed Mustafa 14 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Rıdvan Abdullah 19 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Hüseyin Abdullah 2 resîd	Mustafa ? 20 resîd
---	--	---	---	--------------------------

Hacı Veli Mustafa 29 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Turhan Abdullah 19 resîd	Mustafa Abdullah Halimi 13 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Hüseyin Abdullah 6 resîd	REŞEN LEZEZ K1st 1 resîd Mustafa Abdullah 10 resîd
LEZEZ K1st 1 resîd Hasan Mustafa 8 resîd	Mustafa Abdullah 23 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Ali Abdullah 5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Keyvan Abdullah 8 resîd	Seferde Mehmed Cafer 17 resîd
LEZEZ K1st 1 resîd Mustafa ? 14,5 resîd	Hasan Mezid 12 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Ramazan Davud 3 resîd	Mustafa İlyas 8 resîd	LEZEZ K1st 2 resîd Ramazan Rus 10 resîd
LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Mehmed 17 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Ali Kalemkârî 7 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mustafa Hüseyin 7 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Hüseyin Mehmed 9 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Trabzon 4 resîd
LEZEZ K1st Mehmed Rum 5 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Hasan Abdullah 4 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd İbrahim yevm 3 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Keyvan Abdullah 8 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Hüseyin Mustafa 5 resîd
LEZEZ K1st 1 resîd Ahmed Kalemkârî 3 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Cafer Nâm 3 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Sefer Abdullah 3 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Abdullah 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Ahmed yevm 11 resîd

LEZEZ K1st 1 resîd Hüseyin Ali 6 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Mustafa Dediği Sübhan 7	Seferde Musa yevm 12 resîd	Seferde Mustafa Bâli 3 resîd	Seferde Receb Satılmış 5
--	---	-------------------------------------	---------------------------------------	-----------------------------------

V.5b Şakirdân-ı Mezkurûn

LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Abdullah 3 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Mehmed Abdullah 8 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Haydar Abdullah 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Hasan 2	Ramazan Mahmud 2 resîd
LEZEZ K1st 1 resîd Hasan Ali 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Receb 3 resîd	(El- müteveffa) Mehmed Müslim-i Nev 1 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Ali Haydar 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mustafa Haydar 6 resîd
LEZEZ K1st 1 resîd Hasan Nâm 3 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Ramazan Müslim-i Nev 3 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Pir Mehmed ? 4 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Mustafa Sinan 1 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Burhan Nizam 4 resîd
LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Müslim-i Nev ? 5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mustafa Müslim-i Nev 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Diğer Mustafa 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Hasan Çerkes 4,5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mustafa Şakird 5 resîd

LEZEZ K1st 1 resîd Ramazan Davud 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Halil Mehmed 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Ahmed Abdullah ? 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Muharrem Abdullah 4 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Murtaza Mehmed 2
LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed yevm 4 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Receb yevm 5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Behram Abdullah 4 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Hasan Abdullah Rum 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Veli yevm 5 resîd
LEZEZ K1st Mehmed Ali 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Veled Cafer 5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Ahmed Abdullah 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Hüseyin Bâli 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Gazanfer Abdullah 3
LEZEZ K1st 1 resîd İsmail Mehmed 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Osman Ahmed 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Hamza 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd İbrahim Abdullah 2	LEZEZ K1st 1 resîd Eyüb Turhan 3 resîd
LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Mustafa 3 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Hüseyin Mehmed 3,5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Haym Yahudi 3 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Kubat Arslan 13 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mustafa Yusuf 4 resîd
LEZEZ K1st 1 resîd REŞEN resîd Hüseyin Ali 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Osman Be-Nâm 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Arslan ? 4 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Süleyman yevm 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Kurt Ali Şagird-i Zergerân 4 resîd

LEZEZ K1st 1	LEZEZ K1st 1
resîd	resîd
Mustafa	Piyale
Veli	Abdullah
Şagird-i	3 resîd
Zergerân	
2 resîd	

V.5a Cemaat-i Hakkâkân-ı Hassa

LEZEZ K1st 1	LEZEZ K1st 1	Mahmud	LEZEZ K1st 1	LEZEZ K1st 1
resîd	Resîd	Abdullah	resîd	resîd
Kâsım	Receb	Ser bölük	Yusuf	Hasan
Çerkes	Ser bölük	31 resîd	Çerkes	Abdullah
Ser bölük	11 resîd		5 resîd	10 resîd
32 resîd				

LEZEZ K1st 1	LEZEZ K1st 1	LEZEZ K1st 1	LEZEZ K1st 1	LEZEZ K1st 1
resîd	Resîd	resîd	resîd	resîd
Keyvan	Hasan	Mahmud	Hüseyin	Receb
Yusuf	Abdullah	Abdullah	Dumrî	Tuğgî
8 resîd	10 resîd	6 resîd	25 resîd	20 resîd

Seferde	LEZEZ K1st 1	Seferde	LEZEZ K1st 1	LEZEZ K1st 1
Mehmed	Resîd	Behram	resîd	resîd
Ahmed	Ömer	Mehmed	Ali	Osman
22 resîd	?	25 resîd	Arnavud	Abdullah
	7 resîd		4 resîd	6

LEZEZ K1st 1	LEZEZ K1st 1	LEZEZ K1st 1	LEZEZ K1st 1	LEZEZ K1st 1
resîd	Resîd	resîd	resîd	resîd
Ferhad	Cafer	Keyvan	Ahmed	Mustafa
Abdullah	Abdullah	Abdullah	yevm	Ahmed
10	7 resîd	13 resîd	4 resîd	20 resîd

LEZEZ K1st Abdi yevm 5 resîd	Mehmed Carullah 22 resîd	Rıdvan Eğriboz 8 resîd	Mehmed Hasan 5	Mehmed Ahmed 4 resîd
Mihal ? 11 resîd	Yakub Yevm 10 resîd			

V.5a Şakirdân-ı Mezkurûn

LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Hasan 2 resîd	Ali Hüdaverdi 3 resîd	Mustafa Hüseyin 7 resîd	Mehmed Murad 2 resîd	Mustafa Keyvan 5 resîd
Ali Abdullah 2 resîd	Mehmed Mustafa 2 resîd	Mustafa Abdullah 5 resîd	Hüseyin Abdullah 2 resîd	İsmail Cafer 4 resîd
LEZEZ K1st 1 resîd Keyvan Abdullah 3 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Abdullah 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Mehmed Abdullah ? 4 resîd	LEZEZ K1st Ali Behram 4	LEZEZ K1st 1 resîd Haydar Abdullah 3 resîd
LEZEZ K1st 1 resîd Yusuf Abdullah 9 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Türkî Bâlî 3 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Keyvan Abdullah 4 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Bâlî Ahmed 2 resîd	2 K1st Keyvan Abdullah 4 resîd LEZEZ K1st 1 resîd

LEZEZ 2 Kıst 1 resîd Hüseyin Hasan 6 resîd	LEZEZ Kıst 1 Ali Kubat 6	LEZEZ Kıst 1 resîd Menol Zimmî 2 resîd	LEZEZ Kıst Aziz Nâm 6 resîd	Mahmud Receb 2 resîd
Kosta Menol 3 resîd	Cafer Süleyman 3 resîd	Mustafa Abdullah 2	Hüseyin Hasan 2	Mustafa Mehmed 2
Solomon İlyas 3 resîd				

V.6b Cemaat-i Sikkekân-ı Hassa

Mehmed Turhan Ser bölük 30 resîd	Behram İlyas 10 resîd	Mustafa Yusuf 18 resîd	Seferde (Der Hacc-ı Şerîf) Ahmed Kâsım 11	LEZEZ Kıst 1 resîd ? Ahmed Ali 18 resîd
Hacı Hasan 8 resîd	Yusuf Abdullah 5 resîd	Hamza İsa 4 resîd	İbrahim Hüsnü 5 resîd	Kostantin yevm 8 resîd
Dali yevm 11 resîd	Kostantin Yevm 3 resîd			

V.6b Şakirdân-ı Mezkurûn

Mehmed Mustafa 4 resîd	Ahmed Abdullah 2 resîd	Mehmed Abdullah 3 resîd	Mehmed yevm 2	Mehmed Mehmed 2 resîd
Sefer Derviş 2 resîd	Yahya Mustafa 2 resîd	İbrahim Abdullah 2 resîd	Ali Abdullah 2 resîd	

V.6b Cemaat-i Zernişanyân-ı Hassa

Hüsrev Rum Ser bölük 14 resîd	Mehmed Mehmed 11 resîd	Yahya ? 25 resîd	Mehmed Mustafa 4 resîd
--	------------------------------	------------------------	------------------------------

V.6b Şakirdân-ı Mezkurûn

İbrahim Abdullah 3 resîd	Abdülkerim Ahmed 2 resîd	Mehmed Hüsrev 3 resîd	Resîd REŞEN Murad Abdullah 7 resîd	Mehmed Musa 5 resîd
Hasan Abdullah 7 resîd				

V.6a Cemaat-i Kündekârân-ı Hassa

Ferruh Abdullah Ser bölük 30 resîd	Ferhad Bosna 6 resîd	Resul Kündekârî 5,5 resîd	Yunus ? 13 resîd	Pirî Kündekârî 4 resîd
Müteveffa Hüseyin Çerkes 3	Memi İvaz 3	Mehmed yevm 8 resîd	Behram yevm 3	Osman Hamza 2 resîd
İsmail Mehmed 2 resîd	Ahmed İsa 6 resîd	Mahmud Süleyman 3 resîd	Ali Kündekârî 2 resîd	Nasuh yevm 2 resîd

V.6a Cemaat-i Postindûzân-ı Hassa

Cafer Macar Ser bölük 24 resîd Kıst 2 resîd	Mustafa Abdullah Kethüdâ 39 resîd	Şehsuvar Abdullah Ser bölük 21 resîd LEZEZ Kıst 2 resîd	Mustafa Yakub 17 resîd	2 Kıst Yusuf Bevvab-ı ? Ali Hasan 11 resîd
Mahmud Abdullah 5 resîd	Şaban Müslim-i Nev 5 resîd	Gazanfer Abdullah 4 resîd	Kâbil Abdullah 20 resîd	Perviz Abdullah 9 resîd
Mustafa Mehmed 3 resîd	Mir Kubat Mim Sultan 8 resîd	Cafer Bosna 7 resîd	Seferde Mustafa Macar 3	Yahya Murad 18 resîd

Ömer Ali 4 resîd	Hüseyin Çerkes 10 resîd	Süleyman Abdullah 3 resîd	2 Kıst Osman Sinan 8 resîd	Abdi Cafer 5 resîd
Şaban Müslim-i Nev 13 resîd	Ahmed Abdullah 12 resîd	Hüseyin Bosna 15 resîd	Hüsrev Abdullah 8 resîd	LEZEZ K1st 2 resîd Murad Mahmud 3,5 resîd
Mehmed Rum 25 resîd	Hüseyin Arnavud 6 resîd LEZEZ K1st 1 Resîd	Mehmed Hızır 4 resîd	İsa Osman 13 resîd	Sinan yevm 2 resîd
Mehmed İskender 3 resîd	Yusuf Be- Sultan 7 resîd	Hasan Abdullah 4 resîd	Piyale Abdullah 4 resîd	Mehmed Haydar 7 resîd
Derviş yevm 4 resîd	Mehmed Mirza 4 resîd	Keyvan Abdullah 7 resîd	Mehmed Abdullah 4 resîd	

V.6a Şakirdân-ı Mezkurûn

Ahmed Mustafa 3 resîd	Mehmed Cafer Ağazade 5 resîd	Ahmed Mustafa Kethüdâzade 11 resîd	Mehmed Hüsrev 2	Pervane Abdullah 5 resîd
Sefer Abdullah 2 resîd	Piyale Abdullah 3 resîd	Mustafa Süleyman 5 resîd	Ahmed Abdullah 3 resîd	Cafer Abdullah 4

Mehmed Gürcü 2 resîd	Yusuf Gürcü 3 resîd	Mehmed Müslim-i Nev 3 resîd	Kâsım Ahmed 2 resîd
----------------------------	---------------------------	-----------------------------------	---------------------------

V.7b Cemaat-i Şemşirgerân-ı Hassa

İbrahim Ser bölük 10 resîd	Behram Freng 7 resîd	Nasuh Abdullah 9,5 resîd	Ali yevm 2 resîd	Hüseyin Bosna 7 resîd
Mustafa Abdullah 7 resîd	Mustafa Ramazan 7 resîd	Abdi Yusuf 2 resîd	Mehmed Mustafa 11 resîd	Hüseyin Abdullah 7 resîd
İbrahim Ahmed 4 resîd	Ahmed Gürcü 2 resîd			

V.7b Şakirdân-ı Mezkurûn

Ali İbrahim 3 resîd	Hüseyin Ahmed 6 resîd	Mehmed Abdullah 3 resîd	Bâli yevm 8 resîd	Rıdvan Abdullah 4 resîd
Hüseyin Ahmed 4 resîd	Osman Mehmed 2 resîd	Hüseyin yevm 3 resîd	Hüseyin Abdullah 2 resîd	Süleyman Abdullah 5 resîd

V.7b Cemaat-i Kardgerân-ı Hassa

Mehmed Abdullah 30 resîd	Hasan Arnavud 9 resîd	Davud Cafer 23 resîd	Ramazan Abdullah 5 resîd	Hasan Ali 2 resîd
İskender Bosna 14 resîd	Ahmed Emrullah 6 resîd	Yusuf Abdullah 15	Mehmed Şems 9 resîd	Mehmed Abdullah 4 resîd
Ali Mustafa 4 resîd	Ahmed Rıdvan 2 resîd	Mehmed Rıdvan 2 resîd	Hacı İbrahim 15 resîd	Hasan Abdullah 9 resîd
Mehmed Hasan 4	Hasan Abdullah Macar	Rıdvan Abdullah 14	Mahmud Ahmed 5 resîd	Ahmed Abdullah 6 resîd
Osman Abdürrahim 4 resîd	Cafer Abdullah 13 resîd			

V.7a Şakirdân-ı Mezkurûn

Ahmed İsmail 3 resîd	Tahir İsmail 3 resîd	Mehmed İsmail 3 resîd	Mustafa Musa 4 resîd	Musa Abdullah 5 resîd
Kâsım Abdullah 3 resîd	Hüseyin Pervane 3 resîd	Mahmud Mehmed 2 resîd	İbrahim Bâli 2	Mehmed Mahmud 5

Mehmed Ahmed 2	Ali Yevm 2	Mustafa Müslim-i Nev 3	Nasuh yevm 2 resîd	Mehmed Abdülkerim 4
----------------------	------------------	------------------------------	--------------------------	---------------------------

Piyale Abdullah 5 resîd	Süleyman Bosna 2
-------------------------------	------------------------

V.7a Cemaat-i Bozdoğanîyân-ı Hassa

Mustafa Yusuf 7	Mehmed Yusuf 8 resîd	Osman ? 8 resîd	Ahmed Musa 2 resîd (Hamza Bey Bevvab)	Ali Çırak 3 resîd
-----------------------	----------------------------	-----------------------	---	-------------------------

V.7a Cemaat-i Niyamgerân-ı Hassa

LEZEZ K1st 1 resîd Ali Mustafa Ser bölük 10 resîd	Yusuf Karagöz Kethüdâ 5 resîd	Mustafa Abdullah Ser bölük 5 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Keyvan Abdullah 5 resîd	Mehmed Abdullah 2 resîd
Süleyman Abdullah 7 resîd	Mehmed Abdullah 4 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Yolcu Bâli 6 resîd		

V.7a Şakirdân-ı Mezkurûn

Ali	Mahmud	Yusuf	Cafer
Yusuf	Mehmed	Abdullah	Abdullah
2 resîd	2	3 resîd	4 resîd

V.7a Cemaat-i Kemangerân-ı Hassa

Lütfi resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Cafer Abdullah Ser bölük 12 resîd	Mehmed Ferhad 17 resîd	Seferde Abdurrahman Mehmed 6	Resîd REŞEN Hasan Abdullah 17 resîd
Mehmed Ali 7 resîd Biradereş	Hüseyin Mihaliç 23 resîd	Süleyman Abdullah 9 2 resîd	Mustafa Hasan 10 resîd	Mustafa Kurd 10 resîd
Resîd LEZEZ K1st 2 (Hamza Bey Bevvab) Halil Bekrî 4 resîd	İsa Mustafa 3 resîd	Yusuf Abdullah 5 resîd	Hüseyin Abdullah 7 resîd	Murad Abdullah 7 resîd LEZEZ K1st 2 resîd
İlyas Cafer 5 resîd	Hüsrev Abdullah 5 resîd	Mehmed Pirî 10 resîd	Sevindik Mustafa 3 resîd	Mustafa Abdullah Şakird 2

Ali
Abdullah
Şakird
3

V.8b Şakirdân-ı Mezkurûn

İbrahim yevm 2	Yusuf Mehmed 5 resîd	Hüseyin Cafer 3 resîd	Şaban Abdullah 2 resîd	Mustafa Abdullah 3 resîd
Hüseyin Hasan 2 resîd	Mehmed Receb 3 resîd	Emrullah Mustafa 5 resîd	İbrahim Dede 3 resîd	Ahmed Hüseyin 3
Mehmed Müslim-i Nev 2 resîd	Vildan Yevm 4 resîd	Zünnun Pirî 2 resîd	Mustafa İsa 2 resîd	Hasan Ali 2 resîd
Veli Behram 2 resîd	Ali Mustafa 2 resîd	Mahmud Mustafa 2 resîd	LEZEZ K1st 2 resîd Hızır 3 resîd	Mehmed Müslim-i Nev 3 resîd

V.8b Cemaat-i Tirgerân-ı Hassa

Mustafa Hüseyin Ser bölük 35 resîd	Mehmed Abdullah Kethüdâ 6 resîd	Mehmed Hamza Ser bölük 31 resîd	Cafer Hüseyin 8 resîd	Hüseyin Hasan 4 resîd
---	--	--	-----------------------------	-----------------------------

Halil Abdullah 8 resîd	Yusuf Bosna 3 resîd	Bekir Davud 9 resîd	Mehmed ? 5	Behram Halife 22 resîd (Mehmed Bölükbaşı)
Ferruh Abdullah 4 resîd	Ali İdris 5 resîd	Hasan Abdullah 7 resîd	Seferde (Der Hacc-1 Şerîf) Ahmed Haydar 4	İskender Abdullah 5 resîd
Ahmed Ali 9 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Cafer Abdullah 14 resîd	İbrahim Haydar 2 resîd	Mustafa İskender 9	Rıdvan Abdullah 9 resîd
Hüseyin Kâsım 5 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd REŞEN Haydar Abdullah 5 resîd	Hasan Abdullah 2 resîd	Mustafa Şaban 4 resîd	Ali Mehmed 7 resîd
Hüsrev Abdullah 3 resîd	Ali Ahmed 3 resîd	Ferhad Abdullah 13	Perviz Abdullah 6 resîd	Osman Ali 3 resîd
Hasan Hüseyin 3 resîd	Mustafa Dede 8 resîd			

V.8a Şakirdân-ı Mezkurûn

Hasan Sinan 2 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Behram Abdullah 7 resîd	Mustafa Yusuf 7 resîd	Ali Hasan 2	Ali Mustafa 3 resîd
Hasan Abdullah 2 resîd				

V.8a Cemaat-i Siperdûzân-ı Hassa

İbrahim Bosna Ser bölük 31 resîd	Haydar Abdullah 5 resîd	Musa Siperdûz 8	Nurullah İsmail 2 resîd
---	-------------------------------	-----------------------	-------------------------------

V.8a Cemaat-i Kazganyân-ı Hassa

Hamza Abdullah Ser bölük 35 resîd	Mehmed Abdullah 10 resîd	Kâsım Rum Ser bölük 24 resîd	Hüsrev Abdullah 15 resîd	Hasan Bosna Nişanger 22 resîd
Ali Sinan 10 resîd	Mustafa Abdullah 20 resîd	2 K1st resîd Şaban Abdullah 24 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Mehmed Abdullah 10 resîd	Ömer Abdullah 11 resîd

Nasuh Abdullah 18 resîd	Mehmed Abdullah 10 resîd	Pervane Abdullah 8 resîd	Hacı Mustafa 4 resîd	Haydar Abdullah 14 resîd
İsmail Abdullah 6 resîd	Hüseyin Yevm 5 resîd			

V.8a Şakirdân-ı Mezkurûn

Behram Gürcü 4 resîd	Süleyman Abdullah 7 resîd	? Mustafa 2 resîd	Polat Abdullah 4 resîd	Mehmed Abdullah 5 resîd
Pirî Halil 3 resîd	Hüseyin İsa 3 resîd	Ali Haydar 4 resîd	Ahmed Şakird 2 resîd	Mehmed Abdullah 3 resîd
Yahya Mehmed 2 resîd	Ahmed Nasuh 3 resîd	Keyvan Abdullah 3 resîd	Cafer Abdullah 10	Ahmed Mahmud 5 resîd
Mahmud Abdullah 2 resîd	Yusuf Abdullah 5	Hasan Abdullah 4 resîd	Abdi Abdullah 6 resîd	Yusuf Abdullah Gürcü 3 resîd
İskender Abdullah Zımmî 2 resîd	İbrahim Abdullah 3 resîd	Mahmud Sefer 3	Bekir Mahmud 2 resîd	Mustafa Abdullah 3

Kâsım Abdullah 2 resîd	Şaban Kâsım 2 resîd	İbrahim Mustafa 2 resîd	Hüseyin Abdullah 2
------------------------------	---------------------------	-------------------------------	--------------------------

V.9b Cemaat-i Çilingirân-ı Hassa

Resîd REŞEN Hüseyin Abdullah 14 resîd	Mehmed Süleyman 7 resîd	Hüseyin ? 8 resîd	Hüseyin Pirî 5 resîd	İbrahim ? Ser bölüm 19 resîd
Kara Hasan yevm 11 resîd	Ahmed Mukracı 10 7 resîd	Ramazan Şaban 9 8 resîd	Mahmud Halil 5 4 resîd	Ahmed Rum 18 resîd
Hüsrev Desti 7 resîd	Mehmed Yahya 6 resîd	Ali yevm 8	Seyid Mehmed Mustafa 3	Hüseyin Abdullah 2
Receb Abdullah 6				

V.9b Şakirdân-ı Mezkurûn

Sefer Abdullah Saati 5	Mustafa Musa 2 resîd	Receb Rum 15 resîd	Abdi Hasan 4 resîd	Bayezid Abdullah 4 resîd
---------------------------------	----------------------------	--------------------------	--------------------------	--------------------------------

Mustafa Hüseyin 2 resîd	Ramazan Müslim-i Nev 2 resîd	Ali Mehmed 2 resîd	Hüseyin Müslim-i Nev 3 resîd	REŞEN Hüdaverdi Çilingir 4 resîd
Rıdvan Abdullah 2 resîd	Hasan Mehmed 2	Mehmed Ali (ücret yok)		

V.9b Cemaat-i Dımışkîgerân-ı Hassa

Hasan Arnavud Ser bölük 18 resîd	Mustafa Abdullah 5 resîd	2 K1st Hasan Abdullah 3 resîd	Cafer Abdullah 8 6 resîd	Mehmed Abdullah 4 5 resîd
Süleyman Mehmed 2				

V.9a Cemaat-i Saztraşân-ı Hassa

Hasan Abdullah Ser bölük 10 resîd	Cafer Miftah 4 resîd	İbrahim Kâsım 5 resîd	Murad Abdullah 3 resîd	Ali Hamza 2 resîd
Abdülkadir yevm 4 3,5 resîd	Mehmed Yevm 3 resîd	Hüseyin Rengzen 13	Yusuf Abdullah 2	Mustafa Abdullah 3 2 resîd

Mehmed Bâli 6	Mehmed Pirî 4 resîd	İbrahim Perviz 2 resîd	Receb Süleyman 3 2 resîd	Veli Hızır 2 resîd
Cafer Abdullah 3 resîd	Osman Hamza 5 resîd	Bâli Ali 2		

V.9a Cemaat-i Neccarân-ı Hassa

Resîd REŞEN Mehmed Mezîd 23 20 resîd	Mehmed Mustafa Kethüdâ 24 resîd K1st 2 resîd	Mehmed Abdullah 10 resîd K1st 2 resîd	Simender Abdullah 11 resîd K1st 2 resîd	Mehmed Mustafa 11 resîd K1st 2 resîd
Hasan Hüseyin 14 resîd K1st 2 resîd	İsa Mustafa 20 resîd K1st 2 resîd	Ali Çerkes 14 resîd Hamza Bevvab Be-Hod K1st 2 resîd	Süleyman Musa 8 resîd K1st 2 resîd	Mehmed Nev Müslim 2 resîd K1st 2 resîd
Mehmed Hüsrev 9 resîd K1st 2 resîd	Mahmud Belgrad 13 resîd K1st 2 resîd	İdris İsa 7 resîd K1st 2 resîd	Ahmed Rus 5	Mustafa Ali 5 resîd
Keyvan Abdullah 6 resîd K1st 2 resîd	Mehmed Nihad 7 resîd K1st 2 resîd	Hasan Mustafa 8 resîd	Rıdvan Abdullah 10 resîd K1st 2 resîd	Haydar Ali 4 resîd K1st 2 resîd

2 K1st Cafer Abdullah 10 resîd K1st 3 resîd	Mehmed Mehmed 2 resîd K1st 2 resîd	Mehmed Müslim-i Nev Rum 2 K1st 2 resîd	Mustafa Süleyman 4 resîd K1st 2 resîd	Hasan Veli 5 4 resîd K1st 2 resîd
Mustafa Hüsrev 4 resîd K1st 2 resîd	Ahmed Semender 2 resîd K1st 2 resîd	Mehmed Rus 3 resîd K1st 2 resîd	Dilaver Abdullah 3 resîd K1st 2 resîd	Ali Abdullah 10 resîd K1st 2 resîd
Ahmed Şaban 2 resîd K1st 2 resîd	Çâker Abdullah 8 resîd K1st 2 resîd	Ömer Mehmed 2 resîd K1st 2 resîd	Ali Müslim-i Nev 2	

V.9a Cemaat-i Camgerân-ı Hassa

LEZEZ K1st 2 resîd Keyvan Abdullah Ser bölük 18 resîd 13 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Hüseyin Ahmed 10 Edirnevî	LEZEZ K1st 1 resîd Mustafa Camger 17 10 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Edirnevî Yusuf Camger 5	LEZEZ K1st 1 Resîd Kahraman Camger 13 11 resîd
Cafer Macar 4 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Rıdvan Müslim-i Nev 2 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Hasan Muradiye 11	LEZEZ K1st 1 resîd Ferhad Abdullah 2 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Keyvan Abdullah 2 2 resîd

V.10b Cemaat-i Hırratîn-i Hassa

LEZEZ K1st 1 resîd Be- Hod Bayezid Abdullah Ser bölük 20	Hüseyin Abdullah 3 resîd	Yusuf Nimetullah 3	Resîd REŞEN Hüseyin Abdullah 6 resîd	Sefer Abdullah 10 8,5 resîd
Pervane Abdullah 2	Hürrem Hasan 2 resîd	Pirî Memi 4 resîd	Mehmed Müslim-i Nev 5 resîd	Derviş Emrullah 7
Hasan Hüseyin 7	Murad Mahmud 5 resîd	İbrahim Bosna 20 resîd		

V.10b Cemaat-i Mûzedûzân-ı Hassa

REŞEN resîd Cafer Abdullah Ser bölük 29 resîd	İbrahim Abdullah Kethüdâ 25 23 resîd	Mahmud Abdullah 7 resîd	Mehmed Abdullah Ser bölük 19 resîd	Hüsrev Gürcü 12
Pervane Gürcü 7 resîd	Keyvan Abdullah 5 resîd	Bâli Bosna 5 resîd	Mehmed yevm 13 resîd	Mustafa Abdullah 6 resîd
Hasan Abdullah Bosna 10 resîd	İbrahim Abdullah 4 resîd	Mehmed Mustafa 8 resîd	Mehmed Be- Sultan 4 resîd	Hüseyin Mûzeî 7 resîd

Hüseyin Karagöz 8 resîd	Abdülkerim Yevm 4 resîd	Mehmed Mustafa 3 resîd	Ahmed Biraderes 7 6 resîd	REŞEN Hasan Ferhad 8 resîd
Ali Ferhad 8 resîd	Veli Bosna 11 resîd	Mehmed Abdullah ? 3 resîd	Ahmed Abdullah 2 resîd	Hızır Ali 5 resîd
Ali Mustafa 3 resîd	Behram Abdullah 11 10 resîd	Musa Abdullah 5 resîd	Hüseyin Abdullah Çerkes 7 resîd	Davud Abdullah 5 resîd
Burak Abdullah 12 resîd	Mehmed Hüseyin 12 resîd	Mehmed Pirî 5 resîd resîd REŞEN	LEZEZ K1st 2 resîd Yahya Abdullah 6 resîd	Mehmed Ali 5 resîd
Yusuf Abdullah 10 15 resîd	Hüseyin Abdullah 5 resîd	Derviş İbrahim 3 resîd	Kâsım Abdullah 9 5 resîd	Mustafa Abdullah 4 resîd
Mehmed Abdullah 2 resîd	İbrahim Yevm 2 resîd	Mehmed Abdullah 3 resîd	Cafer Süleyman 3	Yusuf ? 13 12 resîd
Mehmed Abdullah ? 4 resîd	Süleyman Mehmed 4 resîd	Hasan Abdullah 3 resîd	Mehmed Abdullah 4	Hüseyin Abdullah 3 resîd

Hasan
Abdullah
3 resîd

V.10a Şakirdân-ı Mezkurûn

LEZEZ K1st 1 resîd ? Mehmed Abdullah 5 resîd	Mehmed Abdullah 2 resîd	Mehmed Hasan 2 resîd	Hasan Abdullah 4 resîd	Musa İsa 2 resîd
Resîd REŞEN Süleyman Abdullah 5 resîd	Mehmed Müslim-i Nev 3 resîd	Hasan Abdullah Rus 3 resîd	Hasan Hüseyin 3 resîd	Hasan Abdullah Bulgar 6 resîd 5
Mehmed Hüseyin 3 resîd	Ali Mehmed ? ? 5 resîd	Receb Abdullah 2 resîd	Mehmed Şaban 3 resîd	Mustafa Selim 5 resîd
Halil yevm 6 resîd	Rıdvan Abdullah 2 resîd	Lütfî Mehmed 4 resîd	Resîd 3 K1st REŞEN Hızır Mûzeî 2 resîd	Diğer Mustafa 3 resîd
Ali Mehmed 2 resîd	Yusuf Abdullah 2 resîd	Hızır yevm 2 resîd 2	Mehmed Rum 9 8 resîd	Mustafa Mûzeî 3 resîd

Perviz Abdullah 4 resîd	Ahmed Mûzeî 2 resîd	Mehmed Abdullah 2 resîd	Veli Hızır 2	Veli Mûzeî 3 resîd
Faik Behram Mûzeî 2 resîd	Muharrem ? 2 resîd	Ahmed Ali 2 resîd	Mehmed Macar 5	Mehmed Ali 2
Ramazan Resul 2 resîd	İbrahim ? 3 resîd	İbrahim ? 3 resîd	İbrahim Gürcü 3 resîd	Ömer Gürcü 3 resîd
Yusuf Bosna 3 resîd				

V.10a Cemaat-i Debbâğın-i Hassa

Nasuh yevm 3	Pir Ali Hacı Pir ? 2 resîd	Kara Ali 3 resîd	Ali Hasan 2 resîd	İbrahim Kara Ali 2 resîd
Mehmed yevm 3 resîd 2 resîd	Ahmed Mahmud 2 resîd	Mehmed Nasuh 2 resîd	Muharrem Seydi 2 resîd	Rıdvan Hasan 4 resîd 3
Mehmed Hamza 3	Hüseyin Abdullah 4			

V.11b Cemaat-i Kemhabâfân-ı Hassa

Mahmud Abdullah Kethüdâ 23 resîd	Ahmed Kâsım Çavuş 28 resîd 26	Receb ? Ser bölük 24 resîd 29	Hasan Çerkes 25 2 resîd	Alagöz Musa 13 2 resîd
Ali ? 21 2 resîd	Yusuf Bosna 19 2 resîd	Hüdaverdi Rus 15 2 resîd	Hasan Freng 18 10 resîd	Mustafa Arnavud 20 2 resîd
Aydın Arnavud 15 2 resîd	2 K1st Kâsım ? 10 resîd	Ömer Yenişehir 15 K1st 2 resîd	2 K1st İbrahim Abdullah 8 resîd	2 K1st ? Abdullah 12 resîd
2 K1st Keyvan Abdullah 8 resîd	2 K1st İbrahim Mehmed 11 resîd	2 K1st Turgud İsa 17 resîd	2 K1st Mustafa Cafer 12 resîd	2 K1st Mehmed Mustafa 12 resîd
2 K1st Mehmed Hasan 13 resîd 12	2 K1st Mustafa Nasuh 12 resîd 12	2 K1st Keyvan Abdullah 11 resîd	2 K1st Mehmed Yusuf 10 resîd	2 K1st ? Arnavud 11 resîd
2 K1st Osman Çerkes 10 resîd 10	2 K1st Ömer Mehmed 8 resîd	2 K1st Mehmed Abdullah 7 resîd	Mustafa Mehmed 11 2 resîd	Diğer Mehmed Hasan 12 2 resîd

2 K1st Halil	İbrahim	Yusuf	Mehmed	Bekir
Mahmud	?	Macar	Abdullah	Abdullah
Ahmed	10 resîd	9	8	10
12 resîd	2	2 resîd	8	2 resîd
			2 resîd	

Mahmud	Osman
Birader-i	Resul
Ali	7
7	2 resîd
2 resîd	

V.11b Şakirdân-ı Mezkurûn

Hasan	Mehmed	Sefer	İskender	Mehmed
Abdullah	Pervane	Hüseyin	Bosna	Kâsım
8	8	5	6	7
2 resîd	2 resîd	2 resîd	2 resîd	2 resîd

Yusuf	İskender	Mustafa	Mustafa	Mehmed
Abdullah	Abdullah	Abdullah	Nasuh	Abdullah
4	6	5	7	7
2 resîd	2 resîd	2 resîd	2 resîd	2 resîd

Seferde	Keyvan	Ahmed	Mehmed	Ramazan
Mustafa	Abdullah	Halil	Halil	Müslim-i Nev
Mehmed	7	3	3	4
6	2 resîd	2 resîd	2 resîd	2 resîd
2 resîd				

?
Hızır
2
2 resîd

V.11a Cemaat-i Kadifebâfân-ı Hassa

Kâsım	Keyvan	Şaban	?	Hüsrev
Çerkes	Arnavud	Abdullah	Abdullah	Çerkes
10	25	25	12	10
2 resîd	2 resîd	2 resîd	2 resîd	2 resîd
İbrahim	Halil	İbrahim	Mehmed	Ömer
Abdullah	?	Macar	Hüseyin	Çerkes
11	11	7	6	7
	2 resîd	2 resîd	2 resîd	2 resîd

V.11a Cemaat-i Nakş-ı Bendân-ı Hassa

Mehmed	Mehmed	Mehmed	Hüseyin	Mehmed
?	Cafer	Rum	Piyale	Mahmud
17	9	13 resîd	8	6
2 resîd	2 resîd		2 resîd	2 resîd
Solomon	?	?		
Yahudi	?	yevm		
6	7	4		
2 resîd	2 resîd	2 resîd		

V.11a Cemaat-i Simkeşân-ı Hassa

Ali	Mehmed	Bâli	Mustafa	2
Abdullah	Abdullah	?	Abdullah	Nasuh
Ser bölük	Kethüdâ	?	Ser oda	Rum
30 resîd	14 resîd	7 resîd	23 resîd	5 resîd
	13		21	

Lütfi Mehmed 5 resîd	Ahmed Abdullah 10 resîd	Ahmed Mustafa 2 resîd	Rıdvan Abdullah 3 resîd	Behram Ahmed 4 resîd
Mehmed Abdullah 8 resîd	Mehmed Mustafa 5 resîd	Diğer Mustafa yevm 4 resîd	Ali Müslim-i Nev 2	Mustafa Abdullah 3 resîd
Hamza Abdullah 5 resîd	Mehmed Süleyman 6 resîd	Abdi Abdülaziz 6 resîd	Hüseyin Nasuh 4 resîd	Hüseyin Abdullah 3 resîd

V.11a Şakirdân-ı Mezkurûn

Mehmed Ahmed 2 resîd	Hüseyin Yusuf 2 resîd	Osman Sefer 6 resîd	Mustafa Mehmed 4 resîd	Hüseyin Ali 2 resîd
? Abdullah 4	Mehmed Kâsım 7 resîd	Bekir Mustafa 2 resîd	Bâli Simkeş 4 resîd 2	Seferde Mehmed Hızır 2
Hasan Ahmed 2 resîd				

V.12b Cemaat-i Zerkubân-ı Hassa

Abdi Zerkub 8 resîd	Mustafa Mehmed 10 resîd	Ahmed Zerkub 12 resîd	Seferde Mehmed Mustafa 3	Mehmed Abdi 3 resîd
Perviz Abdullah 3 resîd	Mehmed Basmacı 6 resîd	Ahmed Mehmed Zerkub 3 resîd	Ferhad Abdullah 6 resîd 5	Seferde Süleyman Abdullah 3
Seferde Mustafa Mehmed 2				

V.12b Cemaat-i Abây-ı Bâfân-ı Hassa

REŞEN Osman Ferhad 25 resîd	Mehmed Macar 6 resîd	Seferde (Hacc-ı Şerîf) Yusuf Ömer 4	REŞEN resîd İbrahim Abdullah Yahudi 20 resîd	? Kâsım Yahudi 5
REŞEN Mahmud Abdullah 4 resîd	REŞEN Yusuf Abdullah 3	Arslan Hüseyin 8	Hacı Ferhad 3 resîd	Ali Hızır 3 resîd
Hüseyin Arslan 7	Murad Abdullah 3 resîd	Mehmed Nasuh 3 resîd ?	İbrahim Ali 15 resîd ?	Hüsrev Abdullah 3 resîd

Ali Mehmed 6 resîd ? Osman	Behram Abdullah 3 resîd	Mustafa Şakird İbrahim 4 resîd ?	Mehmed Ali 4 resîd ?	Abdi Ali 3 resîd
Hüseyin ? 6 resîd ?	? Hasan 2 resîd	Mehmed Osman 4 resîd ?	Hasan Abdullah 3 resîd	

V.12b Cemaat-i Kalıcebâfân ve Sorgucîyân-ı Hassa

REŞEN Ömer Mehmed 5 Kıst 3 resîd	Haydar Abdullah 35 resîd REŞEN resîd	Kâsım Abdullah 4 resîd REŞEN resîd	İbrahim Sorgucî 2 resîd	Ali Abdullah 2 resîd ?
Davud Abdullah Kethüdâ 6	Mustafa Abdullah 4 resîd ?	Mustafa Abdullah 2 resîd ?	Mehmed Haydar 2 resîd ?	Keyvan Abdullah 2
Mustafa Gürcü 2 resîd ?	Rıdvan Abdullah 2 resîd ?			

V.12b Cemaat-i Câmeşûyân-ı Hassa

Ali ? Ser bölük 27 resîd 2 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Hüseyn Abdullah Kethüdâ 11 resîd K1st 2 resîd	Osman Ahmed 22 resîd K1st 3 resîd	Hamza Ahmed 14 resîd K1st 2 resîd	Mehmed Osman 12 resîd Hüsrev K1st 2 resîd
Ali ? ? 13 resîd K1st 2 resîd	Hamza ? ? 20 resîd K1st 2 resîd	Ali Nasuh 19 resîd K1st 2 resîd	Hüsrev ? 11 resîd K1st 3 resîd	Hüseyn Halife 8 resîd K1st 2 resîd
Mahmud Eğriboz Halife 8 resîd K1st 2 resîd	Osman Ahmed 5 resîd K1st 2 resîd	Müteveffa Ali Birader-i Hamza 5 resîd	Mehmed Abdullah 6 resîd K1st 2 resîd	Ahmed Ali 4 resîd K1st 2 resîd
Hasan ? 4 resîd K1st 2 resîd	Süleyman Ali 4 resîd K1st 2 resîd	? ? 6 resîd K1st 2 resîd	Mehmed Mustafa 4 resîd K1st 2 resîd	Keyvan Yunus 4 resîd K1st 2 resîd
Yunus İbrahim 5 resîd K1st 2 resîd	Bekir Yevm 3 resîd K1st 2 resîd			

V.12a Şakirdân-ı Mezkurûn

İbrahim Mehmed 4 resîd	Derviş yevm 3 resîd K1st 2 resîd	Mehmed Birader-i Ali 3 resîd K1st 2 resîd	Bâli Birader-i Yusuf 3 resîd K1st 2 resîd	Hasan Birader-i Haydar 2 resîd K1st 2 resîd
Hasan Mihaliç 3 resîd K1st 2 resîd	Mahmud Sefer 3 resîd K1st 2 resîd	Mehmed Abdullah 3 resîd K1st 2 resîd	Mehmed Osman 2 resîd K1st 2 resîd	Mehmed Avlonya 2 resîd K1st 2 resîd
Mustafa Rum 2 resîd K1st 2 resîd	Yahya Mehmed 2 resîd K1st 2 resîd	Mustafa Avlonya 2 resîd K1st 2 resîd	Mehmed Avlonya 2 resîd K1st 2 resîd	Süleyman Avlonya 2 resîd K1st 2 resîd
İbrahim Karahisar 2 resîd K1st 2 resîd	Ali ? 2 resîd K1st 2 resîd	Hüseyin ? 2 resîd K1st 2 resîd		

V.12a Cemaat-i Kâşigerân-ı Hassa

Osman yevm 7 resîd	Mustafa ? 6 ?	Ali Mehmed 3	? yevm 3	Mustafa Kâşiger 4 resîd REŞEN resîd
--------------------------	------------------------	--------------------	----------------	--

V.12a Cemaat-i Buhûrciyân-ı Hassa

REŞEN	Abdülaziz	Murad	İbrahim	Ali
Nasuh	Buhurcî	yevm	Mehmed	Yevm
Mehmed	5 resîd	3 resîd	3,5 resîd	5
17 resîd	? Nasuh			
	REŞEN resîd			

?

Yahudi

5 resîd

V.13b Cemaat-i Cerrahîn-i Hassa

REŞEN	Resîd	Cevherî	Süleyman	Sinan
Ramazan	LEZEZ K1st 1	Sinan	Yeniçeri	Abdullah
yevm	İskender	38 resîd	20 resîd	18 resîd
4 resîd	Şakird-i		REŞEN resîd	
LEZEZ K1st 1	?			
resîd	12 resîd			

Hasan	Hüseyin	Rıdvan	Seferde	Abdi
Yusuf	Gürcü	?	Muharrem	Kehhal
18	12 resîd	8 resîd	Cerrah	13 resîd
10		?	21	10 resîd
		K1st 2 resîd		

Keyvan	Haydar	Haydar	Hasan	İbrahim
Cerrah	Kehhal	Cerrah	Rüstem	Cerrah
7	10	11	12 resîd	8 resîd

Mustafa	LEZEZ K1st 1	REŞEN	REŞEN resîd	İbrahim
Cerrah	Resîd	Diğer	Mustafa	Ali
15 resîd	Ahmed	Ahmed	Abdullah	10 resîd
REŞEN resîd	Cerrah	Cerrah	14 resîd	
	17 resîd	10 resîd		

REŞEN resîd Hüsrev Abdullah 7 resîd	Resid LEZEZ K1st 1 ? Mehmed Kehhal 17 resîd	Mustafa Cerrah 3 resîd	REŞEN resîd Hasan Cerrah 12 resîd	Resîd REŞEN Mehmed Freng 10 resîd
Yusuf Mustafa 10 resîd	İskender Bosna 7 resîd	REŞEN resîd Hasan Abdullah 13 resîd	Hüseyin Cerrah Kıbrıs 29 21	Mehmed Cerrah 29 resîd
REŞEN resîd Diğer Mehmed Cerrah 20 resîd	Mehmed Kehhal 7	Abdi Cerrah 21	Oruç Cerrah 5	Mehmed ? Cerrah 12
2 K1st REŞEN resîd ? Abdullah 13 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Ferhad Abdullah 10 resîd	Hüseyin Cerrah 10 resîd	Derviş Ali ? Sinan 14	? Abdullah 23 resîd
Nasuh Cerrah 8	Memi Ahmed 8	Mehmed Ahmed 6 resîd	REŞEN resîd Diğer Mehmed Mahmud 9 resîd	LEZEZ K1st 2 Resîd Biradereş Mustafa Emrullah 10 2 resîd

Mehmed Abdullah 6	Rıdvan ? 10 resîd	LEZEZ K1st 1 resîd Ali Kehhal 13 resîd	Haydar Abdullah 6 resîd	Hamza Şakird 12
Seferde ? Behram Abdullah 9	Mehmed Behram 9	Abdi Abdullah 4	Mehmed Ali 13 resîd	Mehmed Kehhal 12
Rıdvan Abdullah 10 LEZEZ K1st1 resîd	Mehmed Pervane 5	İbrahim Cerrah 7	Mehmed ? 5	Seferde (Hacc-1 Şerîf) ? Kehhal 8
Pervane Abdullah 5 resîd	İbrahim Şakird 5	Ahmed Abdullah 6	REŞEN İbrahim Ser kehhal 14 resîd	Hacı Ramazan Cerrah 6 LEZEZ K1st 1 Resîd
Hamza Cerrah 15	REŞEN resîd İbrahim Abdullah 5 resîd	Süleyman Cerrah 6 resîd	Cafer Cerrah 7 resîd	Hasan Cerrah 7 resîd
LEZEZ resîd K1st 1 ? ? Kehhal 7 resîd	İbrahim Kehhal 7	Mustafa Cerrah 7 resîd	Seferde Ahmed ? 2	Seferde Mehmed ? 2

Seferde

Ali

?

2

V.13a Şakirdân-ı Mezkurûn

İlyas
yevm
5İbrahim
Şakird
Kehhal
5Yusuf
Rüstem
2Ahmed
Ferruh
8Hacı
Hüseyin
Yevm
7 resîdYusuf
Abdullah
5 resîdVeled-i
Mehmed
Ser kehhal
6 resîdMahmud
Ahmed
2 resîdFerhad
Abdullah
4 resîdVeled-i
Mehmed
Birader
Ser cerrah
5 resîdHasan
Bosna
4Ramazan
Şakird
3Pervane
Abdullah
3 resîdHüseyin
Abdullah
5Ali
Mehmed
4REŞEN
Mehmed
Hüsrev
2 resîdBilal
yevm
5 resîdÖmer
Cerrah
4 resîd?
Yahudi
13?
Diğer
4Şakird
?
1Ali
Hasan
1 resîd
?Mehmed
Yusuf
2Mustafa
Feridun
7 resîdPirî
Velî
4

Mehmed Cerrah 2 resîd ?	Hasan Abdullah 2 resîd ?	Hüseyin Abdullah Cerrah 2 resîd ?	Derviş Abdullah 2 resîd ?	Seferde Ahmed Kehhal 2
?	?	?		
Mehmed Kehhal 2	Ali Kehhal 2	?		

V.13a Cemaat-i Çırakciyân-ı Hassa

? Resîd Malkoç Abdullah 17 resîd	İsmail Abdullah 4 resîd	Hamza Maksud 2 resîd	Cafer Çırağî 9 resîd	Rıdvan Abdullah 9 resîd
Abdi Çilingir 7 resîd	LEZEZ K1st 2 Resîd Hasan Abdullah 3 resîd	?		

V.13a Cemaat-i Bûriyâbâfân-ı Hassa

REŞEN Abdurrahman Abdullah Ser bölük 18 resîd	Ömer Yevm 8 resîd	? yevm 6 resîd	Ahmed Rus 10	Perviz Abdullah 2
---	-------------------------	----------------------	--------------------	-------------------------

V.14b Cemaat-i Keştigerân-ı Hassa

REŞEN Arslan İsa 5	Kıst 2 resîd İdris Abdullah 3 resîd ?	Behram yevm 4 resîd	Kulu yevm 6 resîd	Hasan Yevm 6
Pir ? yevm 4	Pir Mehmed Yevm 2 resîd ?	Receb ? 4	Mehmed ? 2	Hüdaverdi Yevm 4
Kâsım Abdullah 4 resîd	Behram Ali 4	Ali Pirî 3	Hüseyin ? ? 3 resîd ?	? ? 3 resîd
Ali Abdullah 4 resîd	REŞEN resîd ? Yevm 2 resîd	Ali ? 1,5 resîd	Ali ? 2 resîd	REŞEN Mustafa ? 2 resîd
Receb ? 2	Mehmed ? 2	Hızır Pir ? 2	Ahmed Sefer 2 resîd	Hasan Mahmud 3 resîd

V.14b Cemaat-i Müteferrika-i Ehl-i Hiref

Halil Musa 22	Mehmed Halil 10	Mehmed Ramazan 7 resîd ?	Hüseyin ? 8 resîd	REŞEN resîd Mehmed Mahmud 20 resîd Kıst 2 resîd
---------------------	-----------------------	-----------------------------------	-------------------------	---

Süleyman Abdullah 8	? ? 5	LEZEZ resîd K1st 1 Muharrem ? 25 resîd K1st 3 resîd	Mustafa Arnavud 7 resîd	Pir Mehmed Hürrem 15 resîd
Mehmed Abdullah 8 resîd	LEZEZ K1st 1 Resîd Mehmed Ali ? 20 resîd	REŞEN resîd Ahmed İlyas 10 resîd	Hasan Abdullah 15 resîd	Mehmed Freng 12 resîd K1st 2 resîd
LEZEZ K1st 1 resîd Ahmed yevm 13 resîd	İbrahim Veli 7	Resîd 2 K1st Mustafa Abdullah 8 resîd	Mehmed Müslim-i Nev 2 resîd ?	Hasan Abdullah 10
Mehmed ? 12	Bâli Rus 10	Mehmed Bâli 8 resîd	Mustafa Ali 7	Resîd REŞEN Muharrem ? 10 resîd
? Çerkes 15	REŞEN Hüseyin Abdullah 5 resîd	İsa Abdullah 8 resîd	Mustafa Osman 5	Hasan Şaban 10
Mustafa Süleyman 3 resîd ?	Süleyman İbrahim 10 resîd ?	Yusuf Abdullah ? 5	Mehmed Ahmed 2	Ali Mustafa 2

İshak Yahudi 21	Perviz ? 5 resîd	Hüsrev Abdullah Sultan 13	Yusuf Abdullah 7	? Gürcü ?
Ahmed Mihal 4	Kıst 2 ? Abdullah 6 resîd	? ? 10	Ali Abdullah 7	Ahmed Sinan 10

V.14a Şakirdân-ı Mezkurûn

Hüseyin ? 8 resîd	İbrahim Birader-i Tahir 6 resîd	2 Kıst Mustafa Birader-i Ferhad 10,5 resîd LEZEZ Kıst 1 Resîd	Mustafa Abdullah ? 5 resîd	Mehmed Hasan 2 resîd
Mustafa Abdullah ? 3	Mustafa Müslim-i Nev 4 resîd	Hüseyin Abdullah 12	Ahmed Abdullah 4 resîd	Mahmud Kâsım 4
Hasan Abdullah 5	Mahmud ? ? 11 resîd	Ali Abdullah ? 2	Mehmed Mahmud ? 5 resîd	Mehmed Hüseyin 2
2 Kıst Yusuf Abdullah 3 resîd	? ? yevm 5 resîd Kıst 1 resîd	Hasan Abdullah 3 resîd	2 Kıst Mustafa ? 5 resîd	Kıst 2 Mustafa Mehmed 5 resîd

Cafer yevm 3	Ramazan ? 1 resîd	Mustafa Halil 4	Veli yevm 2	Mehmed Hüseyin 2 resîd
Abdurrahman yevm 2	Resîd 2 K1st Mehmed Süleyman 2 resîd	Davud Abdullah 3 resîd	İbrahim Mustafa Şakird ? 1 resîd	? ? 3
K1st 2 ? yevm 3 resîd	Ramazan Abdullah 3	Mehmed Şakird ? 2 resîd	Keyvan Abdullah 2	Yusuf Abdullah 6
Hasan yevm 4	Mustafa Şagird ? 1 resîd	? ? ? 11	Behram Abdullah 6 resîd LEZEZ K1st 1 resîd	Musa ? ? 10
Yusuf Abdullah 2	İbrahim Mehmed 2	Piyale Abdullah 4	Mehmed İsmail 4	Abdi Sefer 2
Hüseyin Veli 4				

V.14a Cemaat-i Müteferrik

Kâbil Abdullah 3	Salih Ferhad 3	1 K1st İlyas Hamza 3 resîd	Mustafa yevm 2	Receb Mehmed 3
------------------------	----------------------	-------------------------------------	----------------------	----------------------

Rıdvan Abdullah 2	Mehmed yevm 2	Ferhad Abdullah 5	Hacı Süleyman Abdullah 5	Hızır Süleyman 3
İsa Mehmed 2	Mustafa Mehmed 2	Ali ? 2	Osman Mehmed 5	Ali ? 4
Veli Cafer 2	Mustafa Gürcü 2	Hüseyin Abdullah ? 4	Ali Müslim-i Nev 9 resîd	Hasan ? 3
? ? 3	Mehmed Hüseyin 2	İbrahim Mehmed 2	Ramazan Abdullah 2	Diğer Ramazan Abdullah 2

3.3. H.1030/M.1621 Tarihli Defter

Defter-i Mevâcib-i Ehl-i Hiref Der Vâcib-i LEZEZ Sene 1030

S.2 Cemaat-i Kâtibân-ı Kütüb-i Hassa

Mehmed Mustafa 13	Mehmed ? 20	Mustafa Muharrem 25	Hüseyin ? 28	Derviş ? 31
? Haydar Gürcü 42	Ali Abdullah 20	Ebubekir yevm 10	? Ahmed Abdullah 20	Mehmed Kâsım 11
Mehmed Mehmed 4	Mehmed Hasan 10	Ahmed Muharrem 10	Hacı Ömer 8	Hasan Murad 35
Mehmed Ahmed 3	Diğer Mehmed Ahmed 6	? Abdullah 10	Mustafa Faik 15	Mehmed Abdullah 12
Hasan 6 6	? ? 15	İbrahim ? 10	? Mehmed Ahmed 11	? ? ? 11
Mustafa Abdullah 11	Osman Mehmed 15	Abdurrahim yevm 10	Hasan Ahmed 3	Hüseyin Ahmed 3

Hüseyin Abdullah 4	İlyas ? 6	? Ahmed Hasan 4	Müslim Mustafa 15	Yusuf Abdullah 2
Mehmed ? Mehmed 5	Osman ? 5	? Mehmed Ömer 20		

S.2 Cemaat-i Mücellidân-ı Hassa

Kara Mehmed Ser bölük 35	Mehmed Cafer Kethüdâ 17	Ahmed Hasan Ser bölük 31	İsmail İbrahim Ser oda 12	Mehmed Mehmed 14
Mehmed Haydar 7	Abdi Ahmed 10	Keyvan Abdullah 12	Yusuf Mehmed 23	Mehmed Abdi 8
Osman Mustafa 4	Mehmed Ali 22	Mehmed Ahmed 17	İbrahim Mustafa 27	Mehmed ? 4
Mustafa Mehmed 5	Mustafa Abdi 6	Muharrem Hızır 3	Osman Yusuf 5	Sefer İbrahim 2
Mehmed Halil 2				

S.3 Şakirdân-ı Mezkurûn

Kâsım	Ramazan	Abdi
Yusuf	?	Mustafa
3	2	2

S.3 Cemaat-i Külâhdûzân-ı Hassa

Mehmed Hüseyin Ser bölük 31	Hüseyin Cafer Kethüdâ 21	Mehmed ? Ser bölük 19	Mehmed Ser oda 27	Haydar Abdullah 12
Yusuf Abdullah 10	Hüseyin Abdullah 6	Hasan Abdullah 8	Mustafa Hüseyin 9	Ahmed Ferda 19
Mustafa Halil 7	Sefer Süleyman 11	? Hasan 7	Hasan Abdullah 7	Mehmed ? 7
Ali Hüseyin 10	Mustafa Mustafa 15	Hüseyin Yusuf 6	Mehmed Mehmed 5	Abdurrahim Trabzon 5
Mehmed Ömer 14	Hüseyin Veli 6	Derviş Külâhdûz 8	Ferda Turhan 9	Abdi Ahmed 4,5
Halil Mustafa 4,5	Emrullah Hasan 5	? Mehmed 5		

S.4 Şakirdân-ı Mezkurûn

Ferhad Abdullah 5,5	İbrahim Mehmed 3,5	Mehmed Abdullah 5	Mehmed Halil 5	? Mustafa Mehmed 4,5
Hüseyin Ali 2,5	Mehmed ? 2,5	Mehmed Ali 3	Ali ? 4	Mehmed Ahmed 5
Rıdvan Abdullah 4	Osman Musa 2	Hasan Haydar 2	? Yusuf 2	

S.4 Cemaat-i Zerdûzân-ı Hassa

Mustafa Mehmed 6	Mehmed Mahmud 23	Osman Gürcü 10
------------------------	------------------------	----------------------

S.4 Cemaat-i Nakkaşân-ı Hassa

Ali ? Ser bölük 38	Yusuf Hüseyin Kethüdâ 32	Ahmed Abdullah Ser bölük 30	Osman Abdullah Ser oda 27	Mehmed ? 18
-----------------------------	-----------------------------------	--------------------------------------	------------------------------------	-------------------

?	?	Ahmed	Hasan	Ahmed
?	Mehmed	Hasan	Abdullah	Mustafa
Sefer	Mustafa	15	20	12
11	18			
Şaban	?	?	Mehmed	İbrahim
Arnavud	Süleyman	?	Hızır	Ahmed
17	13	7	15	7
Pirî	Mehmed	Hacı	Ahmed	Ahmed
yevm	Ali	Veli	Osman	Rus
8	11	Mehmed	6,5	4
		7,5		
Ramazan	Mustafa	Mehmed	Rıdvan	?
yevm	Mehmed	Osman	Abdullah	Hızır
8	?	7	5	6
	22			
Ali	Mehmed	Mustafa	Mehmed	?
Mustafa	Osman	Hızır	Mahmud	5
6	9	22	8	
Mustafa	Yusuf	?	İbrahim	Bâli
Muharrem	Abdullah	Mehmed	Mehmed	?
5	7	Mustafa	7	4
		18		
İbrahim				
Mustafa				
3				

S.5 Şakirdân-ı Mezkurûn

Abdi Şaban 4	İbrahim yevm 6	Ramazan Yunus 3	Yusuf Abdullah 3	Ramazan Ahmed 2
Pir Mehmed Mehmed 6	Mehmed Mahmud 4,5	Keyvan Abdullah 4	Perviz Abdullah 3	Mehmed Bâli 3
Murad Abdullah 4,5	Mehmed Ahmed 3,5	Bâli Mehmed 5	Ahmed Hüdaverdi 4	Hasan Mustafa 6
İbrahim Mahmud 2	Halil Mustafa 6	Torbeş Mehmed 2	Mehmed Ahmed 2	

S.5 Cemaat-i Gazzazân-ı Hassa

Keyvan Abdullah 43	Mehmed İsmail Kethüdâ 40	Ahmed Kıbrıs Ser bölük 15	Cafer Abdullah Ser oda 18	Perviz Abdullah 8
Ömer ? ? 28	Mahmud Turgud 4	Mahmud ? 7	Piyale Abdullah 4	Hüseyin Hasan 9

Ahmed yevm 12	Ali Abdullah 14	? Keyvan Abdullah 10	Ali Hasan 12	Ahmed Abdullah 4
Ali ? 7	Ömer Abdülhamid 6	Ali Abdullah 15	Mustafa Süleyman 6	Kâsım Abdullah 5
Mahmud Mehmed 8	Mahmud ? 5	Ahmed Abdullah 7	Süleyman Ali 4	Hasan Mustafa 5
Ahmed Mahmud 3	Mehmed Pervane 4	Ali Mehmed 3	Mahmud İbrahim 2	? Mehmed ? 7

S.6 Şakirdân-ı Mezkurûn

Yusuf Kâsım 4	Mehmed İbrahim 3	Mehmed Müslim-i Nev 5	Mustafa Yusuf 2	? Hüseyin Abdullah 4
Mahmud Mehmed 3	? Mehmed Keyvan 7	Piyale Abdullah 4	Yusuf Süleyman 3	Hasan Abdullah 2

S.6 Cemaat-i Zergerân-ı Hassa

Ahmed yevm Ser bölük 47	İlyas Derviş Kethüdâ 47	Rıdvan Abdullah 32	Hasan Freng Ser oda 17	Derviş Abdullah 5
Hacı Veli 59	Hüseyin Mustafa 8	Keyvan Abdullah 10	Ramazan Davud 7	Mustafa İlyas 31
Ramazan Rus 15	Mustafa Hüseyin 27	Hüseyin Mehmed 13	Sefer Abdullah 4	Hüseyin Ali 7
Mustafa Yusuf 18	Mustafa Hızır 10	İsmail Mehmed 4	İsmail Hüseyin 5	İbrahim Abdullah 8
Yusuf Gürcü 12	? Abdullah 9	? Abdullah 5	Halil Ali 4	? Mahmud 7
Mehmed Hamza 4	Süleyman İlyas 7	Yusuf Mehmed 4	İbrahim Hüsrev 6	Mustafa Müslim-i Nev 12
Hüseyin Abdullah 4	? İsmail Mahmud 6	İsmail Mustafa 6	Cafer Mustafa 6	? Sinan 17

İbrahim
Mehmed
2

Hasan
Abdullah
Rum
4

S.6 Şakirdân-ı Mezkurûn

Mehmed
Hüseyin
4

Hasan
Hasan
4

Mehmed
yevm
7

?
Hasan
Abdullah
Rum
4

Eyüb
Turhan
4

Osman
Piyale
3

Mustafa
Şakird
5

Keyvan
Abdullah
3

Mustafa
Abdullah
8

Behram
Abdullah
3

Piyale
Abdullah
6

Yusuf
Abdullah
3

Mustafa
Ahmed
5

Abdurrahman
Hasan
4

Mehmed
Mustafa
3

Mustafa
Nev- Müslim
5

Mehmed
İsmail
4

Mustafa
Yusuf
4,5

Süleyman
İlyas
3

Mehmed
Abdullah
2

?
Abdullah
2

Haydar
Abdullah
3

?
?
3

?
?
4

?
?
2

?
?
4

?
?
3

?
?
5

S.7 Cemaat-i Sorgucîyân-ı Hassa

Ali Abdullah Ser bölük 19	? Ali ? 13	Osman Ser oda 13	Osman Abdullah 6	İbrahim ? 12
------------------------------------	---------------------	------------------------	------------------------	--------------------

Pirî ? 3	Şaban Pirî 2
----------------	--------------------

S.7 Cemaat-i Hakkakân-ı Hassa

Hasan Abdullah Ser bölük 20	Mehmed Abdullah Kethüdâ 10	? Mustafa Ahmed 54	Osman Abdullah 14	? Keyvan Abdullah 25
--------------------------------------	-------------------------------------	-----------------------------	-------------------------	-------------------------------

Mehmed Abdullah ? 5	Halil ? 17	Abdi Mehmed 6	Mustafa Abdullah 7	Behram Abdullah 7
------------------------------	------------------	---------------------	--------------------------	-------------------------

Derviş ? 13	Mihal ? 27	? Resul 9	? ? 7	Şaban ? 4
-------------------	------------------	-----------------	-------------	-----------------

S.8 Şakirdân-ı Mezkurûn

Mehmed Murad 2	Yusuf Abdullah 10	Keyvan Abdullah 4	? Osman Mehmed 5	Hüseyin Hasan 7
Mehmed Osman 2	Mehmed İsmail 3	? Bâli 2	Kostantin ? 4	? Veli 2
? ? 2				

S.8 Cemaat-i Sikkekân-ı Hassa

? Yusuf Abdullah 23	? Mehmed Mustafa Kethüdâ 11	? Ahmed Ali 20	? Hüseyin Abdullah 4	? Mustafa Hüseyin 5
Mehmed Mustafa 8	Dali ? 29	Bulgar Dali 18	? Kostantin 8	? ? 4

S.8 Şakirdân-ı Mezkurûn

Mehmed Mahmud 6	Yusuf Abdullah 2	Pirî Ahmed 2	Mehmed Yusuf 7	Hasan Mustafa 5
-----------------------	------------------------	--------------------	----------------------	-----------------------

S.8 Cemaat-i Zernişanyân-ı Hassa

?	?	?
?	Mehmed	Halil
40	Musa	Ali
	20	21

S.8 Şakirdân-ı Mezkurûn

İbrahim Abdullah 3	Mehmed Hüsrev 3	Mehmed Kadri 6
--------------------------	-----------------------	----------------------

S.9 Cemaat-i Kündekârân-ı Hassa

Mehmed Hamza Ser bölük 35	Musa Behram Ser bölük 7	Yahya Hasan 9	Mustafa Pirî 2	Abdullah Cafer 12
------------------------------------	----------------------------------	---------------------	----------------------	-------------------------

Mehmed Ramazan 12	Osman Behram 12	Osman Süleyman 2	Musa Hızır 11	? Ahmed 20
Murad Ali 2	Ramazan ? 7	Ahmed Mehmed 13	Yahya Abdullah 11	? Mehmed Mehmed 5
? Mustafa ? 7	? Mehmed Bâli 9 10	Nasuh Mehmed 8	? Rus 2	Ahmed ? 10
Mehmed ? 5	? Mehmed Muharrem 7	? Hüseyin Hasan 2	Nizam ? 2	? Ahmed Hasan 2
? ? ?				

S.9 Cemaat-i Postindûzân-ı Hassa

Perviz Abdullah 31	Abdi Kethüdâ 18	Ahmed Abdullah Ser bölük 32	Hüsrev Abdullah Ser oda 25	Murad Mahmud 7
Yusuf Be- Sultan 7	Mehmed Haydar 12	Keyvan Abdullah 11	Mehmed Abdullah 10	Sefer Abdullah 6

Pervane Abdullah 12	Behram Abdullah 15	Mustafa Süleyman 7	? Halife 10	Mehmed Müslim-i Nev 8
? ? Abdullah 12	? Keyvan Abdullah 13	Yusuf Abdullah 7	? Ali Abdullah 9	Hasan Abdullah 8
Ahmed İsmail 2	Ali Abdullah 3	? Rıdvan Abdullah 6		

S.10 Şakirdân-ı Mezkurûn

Mehmed ? 2	? Rıdvan Abdullah 6	Mehmed Mustafa 4	İbrahim Abdullah 4	Hasan Yusuf 6
Ahmed Abdi 3	Halil Ahmed 2	? Hüseyin Abdullah 15	? Yusuf Abdullah 4	? Hasan ? 2

S.10 Cemaat-i Şemşirgerân-ı Hassa

Mustafa Abdullah Kethüdâ 20	Abdi Yevm 4	Ahmed Gürcü 12	Hüseyin Ali 37	
Osman Abdullah 30	? Abdullah 13	Pervane Abdullah 4	Hasan Abdullah 6	Şaban Hasan 7
Sefer Abdullah 4	Behram Abdullah 2	Behram ? 2	? ? 8	Bâli ? 4
? ? yevm 5				

S.10 Şakirdân-ı Mezkurûn

Mehmed Abdullah 7	Mehmed Hüseyin 3	Bâli Hâmi 4
-------------------------	------------------------	-------------------

S.10 Cemaat-i Kardgerân-ı Hassa

Ramazan Abdullah 30	Yusuf Abdullah Kethüdâ 42	Mehmed Abdullah 9	? Hasan Abdullah 21	Ali ? 3
---------------------------	------------------------------------	-------------------------	------------------------------	---------------

Mehmed Ahmed 13	Mehmed Ahmed 6	Ahmed Abdullah 2	Yusuf ? 12	Mehmed Mehmed 6
-----------------------	----------------------	------------------------	------------------	-----------------------

Ahmed Sefer 6	Mehmed Abdurrahman 10	Mehmed Cafer 3	Mustafa Abdullah 4	
---------------------	-----------------------------	----------------------	--------------------------	--

S.11 Şakirdân-ı Mezkurûn

Hüseyin Pervane 3	İbrahim ? 2	Mehmed Mehmed 7	Mehmed Yusuf 8	Mehmed Şems 7
-------------------------	-------------------	-----------------------	----------------------	---------------------

S.11 Cemaat-i Bozdoğanîyân-ı Hassa

Murad Abdullah 10	? Ahmed 6	Mehmed Musa 3	Hüseyin Abdullah 6	Mehmed Abdurrahman 2
-------------------------	-----------------	---------------------	--------------------------	----------------------------

S.11 Cemaat-i Niyamgerân-ı Hassa

? Ali Mustafa Ser bölük 20	Mehmed Abdullah 7	Cafer Abdullah 9	Kâsım Süleyman 5	
--	-------------------------	------------------------	------------------------	--

S.11 Şakirdân-ı Mezkurûn

Mehmed	?
Abdullah	?
6	2

S.12 Cemaat-i Kemangerân-ı Hassa

Hasan Abdullah Kethüdâ 42	Mahmud Kara Ali Ser bölük 20	Mustafa Murad Ser oda 40	Ali Mustafa 8	
?	Murad	İbrahim	Mustafa	Mehmed
Hüseyin	Abdullah	Mustafa	Abdullah	Müslim-i Nev
?	21	8	20	13
50				
Cafer Abdullah 13	Behram Abdullah 6	Hüseyin Ali 12	Süleyman Mehmed 10	İbrahim Yevm 8
Ömer Pirî 8	Mehmed Müslim-i Nev 9	Nasuh Hızır 5	Ali Yusuf 4	Ali Hasan 17
Mustafa Mehmed 6	Mehmed ? 9	Hüseyin Yusuf 4	Ömer ? 4	Mehmed Kâsım ? 3

Osman
Abdullah
6

S.12 Şakirdân-ı Mezkurûn

Yusuf Mehmed 8	Mehmed ? 6	Ahmed Hüseyin 3	İbrahim Hüsrev 3	Yusuf Abdullah 14
----------------------	------------------	-----------------------	------------------------	-------------------------

Mehmed Emrullah 2	Mehmed ? 3	Rıdvan Abdullah 5	Kara ? Abdullah (ücret yok)	? Mehmed 3
-------------------------	------------------	-------------------------	-----------------------------------	------------------

Ramazan Mustafa 2	? ?
-------------------------	--------

S.12 Cemaat-i Tirgerân-ı Hassa

? Halil Abdullah Ser bölük 38	Ahmed Haydar Kethüdâ 23 24	Mustafa Şaban Ser bölük 23	? Perviz Abdullah Ser oda 27	? ? Ali İdris 8
---	--	-------------------------------------	--	-----------------------------

? Hasan Abdullah 7	Ahmed Ali 9	Hasan Abdullah 4	Mehmed Ahmed 9	İbrahim Halil 20
-----------------------------	-------------------	------------------------	----------------------	------------------------

Hüseyin Behram 7	? ? Mehmed 12	Mehmed Mustafa 10	Mehmed ? 13	Sefer ? 12
Hüseyin Yusuf 11	Mustafa Mehmed 8	? Ahmed İbrahim 7	Sefer Hüseyin 6	İbrahim Ömer 3
Hüseyin Mehmed 3				

S.13 Şakirdân-ı Mezkurûn

Mustafa Süleyman 6	Mustafa Hasan 3	Haydar ? 4	Mehmed Cafer 3	Ahmed Perviz 3
Mehmed Mustafa 4	Ali ? 3	? Abdi Mehmed 2		

S.13 Cemaat-i Siperdûzân-ı Hassa

Musa Siperdûz 28 ?	Nurullah İsmail 6	Mustafa Ahmed ? 7	? ? 12	Ahmed Hasan 35
-----------------------------	-------------------------	----------------------------	--------------	----------------------

Hasan	Rıdvan	Ali	?
İsmail	Abdullah	İsmail	?
10	2	3	2

S.13 Cemaat-i Kazganyân-ı Hassa

Mehmed Abdullah Ser bölük 32	Süleyman Abdullah Kethüdâ 23	Mehmed Abdullah 12	Sefer Abdullah Ser oda 14	Mehmed Abdullah 14
Abdülaziz ? 10	Ahmed Musa 9	Mustafa ? 9	Musa Hızır 11	Mustafa Abdullah 5
İbrahim Mehmed 5	Ali Abdullah 7	Ali Abdullah 6	? Hasan ? 5	Ahmed Mehmed 7
Ahmed Mustafa 5	Mustafa Musa 4	Hasan Abdullah 5	? İbrahim ? 8	? Hasan ? 5

S.14 Şakirdân-ı Mezkurûn

İbrahim Abdullah 8	Pirî Mahmud 4	Şaban Kâsım 7	? İbrahim Mustafa 8	? İbrahim Abdullah 4
--------------------------	---------------------	---------------------	------------------------------	-------------------------------

Ahmed İbrahim 3	? Hasan Müslim-i Nev 3	? Mehmed 4	Mustafa ? 3	İbrahim Veli ?
Abdi Osman 3	İsmail ? 3	Mehmed Abdullah 2	? Mehmed Kâsım 2	

S.14 Cemaat-i Çilingirân-ı Hassa

Ramazan Şaban Ser bölük 27	Osman Halil 8	Mehmed Halil 35 ?	? Hasan 7	Abdi Hasan 6
Mahmud Hüseyin 4	Hüseyin Behram 4	Mehmed ? 15	Ahmed Mehmed 4	Hasan Abdullah 7
Mehmed Ali 5	? Yevm 10	Mehmed Mustafa 7	? ? 4	? ? ?

S.14 Şakirdân-ı Mezkurûn

Osman Hamza 3	Mehmed Süleyman 4	Mehmed Ahmed 2	Süleyman Şaban 2	? Gürcü 2
---------------------	-------------------------	----------------------	------------------------	-----------------

?	Mustafa	?	?
Lütfi	yevm	?	Ramazan
4	2	2	Abdullah
			2

S.15 Cemaat-i Dımışkîgerân-ı Hassa

Mustafa	Hasan	Cafer	Süleyman	Mehmed
Abdullah	Abdullah	Abdullah	Mehmed	Nasuh
Ser bölük	Ser bölük	9	4	5
7	7			

S.15 Cemaat-i Saztraşân- ı Hassa

Mustafa	İbrahim	Cafer	?	Mehmed
Abdullah	Perviz	Abdullah	Ali	Hüseyin
Ser bölük	9	5	5	3
12				

Mehmed	Mehmed	Ramazan	Derviş	Hasan
Cafer	Mustafa	yevm	Mehmed	Abdullah
2	3	2	20	10

Rıdvan	?	Mehmed	Ali	?
Abdullah	Mehmed	Ahmed	Mehmed	Abdullah
7	Sefer	4	6	2
	14			

S.15 Cemaat-i Neccarân-ı Hassa

Mehmed Hüsrev Ser bölük 30	Süleyman Yusuf Kethüdâ 12	Mustafa Hasan Ser bölük 14	Rıdvan Abdullah Ser oda 25	Mehmed Rus 11
Ömer Ahmed 7,5	Mahmud Mehmed 7	Osman Mehmed 8	Mustafa Piyale 9	Ali Müslim-i Nev 6
Mustafa Mehmed 5	Hüseyin Abdullah 7,5	Mehmed ? 7	Şaban Nasuh 3,5	Mehmed Süleyman 4,5
Ali ? 6	Ali Abdullah ? 4	Ahmed Musa 4	Ali Piyale 2	Yusuf Abdullah 8
Pirî Mehmed 2				

S.16 Cemaat-i Camgerân-ı Hassa

Mehmed ? Ser bölük 10	Rıdvan Abdullah 4	Osman Camger 2	Cafer ? 2	Mustafa Yusuf 5
--------------------------------	-------------------------	----------------------	-----------------	-----------------------

S.16 Cemaat-i Hirratîn-i Hassa

Sefer Abdullah Kethüdâ 35	Perviz Abdullah 4	Derviş Emrullah 21	Hüseyin Hasan 13	
Halil Mehmed 4,5	Ali Abdullah 11	Mustafa Abdullah 10	Mehmed Sefer 10	Derviş Ali 4
Mustafa Mehmed 4	Sefer Mahmud 3	Hasan İbrahim 6	Ali Mehmed 3	Yusuf Sefer 4
Mehmed Derviş 2	Ali Ferruh 2			

S.16 Cemaat-i Mûzedûzân-ı Hassa

? Hasan Kara Ali Ser bölük 49	Ali Mehmed Kethüdâ 31	Kâsım Abdullah Ser bölük 38	? Mehmed Ser oda 23	Musa Müslim 13
Keyvan Abdullah 5	Ali Kara Ali 10	? Abdullah 10	Cafer Süleyman 4	Yusuf ? 19

Süleyman Mehmed 5	Ali Mustafa 10	Keyvan Abdullah 2	Pirî Mustafa 18	Yusuf ? 6
Sefer Osman 8	? İbrahim Mehmed 17	Abdülkerim ? 25	Süleyman Abdullah 10	Mehmed ? 7
Mehmed Rıdvan (ücret yok)	Osman Yevm 10	İbrahim Gürcü 6	İbrahim ? 7	Sefer Hasan 20
İbrahim Nev Müslim 12	Cafer Abdullah 8	Hasan Abdullah 4	Kâsım Mehmed 6	Abdi Abdullah 3
Abdi Nasuh 4	Hüseyin Sefer 14	Mustafa Kâsım 5	Hasan Abdullah 12	Yusuf Abdullah 4
Ahmed Mustafa 11 12	İbrahim ? ?			
? Mustafa ? 5	? ? 2	Mehmed Osman 2	Halil Mustafa 5	Derviş İbrahim 3
? Osman ? 3	? Cafer İsmail 7			

S.17 Şakirdân-ı Mezkurûn

Hasan Abdullah 12	Mehmed Hüseyin 6,5	Muharrem Ali 2	? Hızır 2	? Yevm 2
Hüseyin ? 3	Ömer Mustafa 2	Cafer İsmail 7	Ali Abdullah 8	Yusuf Abdullah 4
Mehmed Ali 4	Veli Mehmed 2	? Cafer Mahmud 2	? İbrahim ? 4	Seydi Ahmed 3
Derviş ? 2	İbrahim ? 2	Mustafa Ahmed 3	? Yusuf İbrahim 3	Yusuf ? 13
? Mehmed Ali 8	Haydar Abdullah 10	Ahmed Mustafa 10	Halil Mustafa 5	Mustafa ? 5
Hüseyin Ahmed 2	Ali İbrahim 3	? ? ?	Osman Şaban 3	

S.17 Cemaat-i Debbağîn-i Hassa

Ömer Ahmed Ser bölük 14	Mehmed Mahmud Kethüdâ 14	Ahmed Mehmed Ser bölük 6	Ali ? Ser oda 14	Muharrem Seydi 6
----------------------------------	-----------------------------------	-----------------------------------	---------------------------	------------------------

Hüseyin Abdullah 5	Yusuf Keyvan 3	Ali Mehmed 2	Hasan Ali 3	Mehmed Ömer 6
Yusuf İbrahim 2	Rıdvan Abdullah 2	Sefer Mehmed 3	Mehmed ? 12	Mehmed Muharrem 2
Ali İsmail 2	Ali Mehmed 2	? Mehmed İsmail 5	Mehmed Ali 4	Mehmed ? 4
Mustafa Mehmed 4	Ali Pir Ahmed 6			

S.18 Şakirdân-ı Mezkurûn

Hasan Mehmed 3	İbrahim ? 4	Mustafa ? 2	Hüseyin Kâsım 3	Mehmed Hüseyin 3
----------------------	-------------------	-------------------	-----------------------	------------------------

S.18 Cemaat-i Kemhabâfân-ı Hassa

Osman Hasan Ser bölük 40	Halil ? Kethüdâ 39	Hüseyin Piyale Ser bölük 33	? Mustafa Arnavud 35	Mustafa Hızır 22
-----------------------------------	-----------------------------	--------------------------------------	-------------------------------	------------------------

Mehmed Mustafa 22	Mehmed Mustafa 27	Haydar Mehmed 27	Mehmed Abdullah 23	Cafer Osman 13
Mustafa Abdullah 10	Mustafa Sefer 9	Yusuf Halife 23	Osman Boyacı 7,5	Ahmed ? 7
Pirî Mustafa 6	Perviz Abdullah 6	Süleyman ? 6	Rıdvan ? 14	Rıdvan Abdullah 12
Haydar ? 5	? ? 11	? ? 3	Yusuf Tahir 10	

S.18 Şakirdân-ı Mezkurûn

Yusuf ? 10	Ahmed Müslim-i Nev 8	Mehmed Hasan 12	Mehmed Veli 10	Mehmed Hüseyin 4
Mehmed ? 4	Ahmed Mehmed 8	Mustafa Halil 4	Mustafa ? 4	Mahmud 3

S.19 Cemaat-i Kadifebâfân-ı Hassa

İbrahim
Abdullah
21,5

S.19 Cemaat-i Nakş-ı Bendân-ı Hassa

Mehmed
Cafer
10

S.19 Cemaat-i Simkeşân-ı Hassa

Mustafa
Abdullah
Ser bölük
34

Yusuf
Mustafa
Kethüdâ
23

?
Ramazan
Abdi
Ser bölük
21

Rıdvan
Abdullah
Ser oda
8

?
Osman
Sefer
8

Hasan
Abdullah
13

Pirî
Ahmed
7,5

?
Ramazan
7

Süleyman
Hasan
7

İbrahim
Abdullah
6

Mustafa
?
4,5

Hüseyin
?
?

Murad
yevm
7

Ali
Abdullah
6

Sefer
?
5,5

?
?
5

Ali
Mehmed
5

?
?
17

S.19 Şakirdân-ı Mezkurûn

Ahmed Mehmed 5	Pirî Mustafa 3	? Ali Mehmed 5	? Hasan Yusuf 7,5	Mehmed Ahmed 2,5
Ali Abdullah 5	Veli Hüseyin 3,5	Mustafa ? 3,5	Ali Abdullah 2,5	Hüseyin Ahmed 5
? Mehmed ? 17	Ahmed Mehmed 2	Mehmed Derviş 2	Halil Abdullah 2	? ? 6,5

S.20 Cemaat-i Zerkubân-ı Hassa

Mustafa Ahmed Ser bölük 14	Hüseyin Abdullah Kethüdâ 9,5	Ahmed Hızır Ser bölük 7	Yusuf Abdullah Ser oda 6	Hasan Abdullah 5
Ali Kara Abdullah 11	? Yusuf Abdullah 3	Mehmed Ahmed 2	Mustafa Hasan 2	

S.20 Cemaat-i Abây-ı Bâfân-ı Hassa

?	?	Ali	Torbeş	Hasan
Osman	Mehmed	Hızır	Hasan	Abdullah
Ferhad	Osman	Ser bölük	Ser oda	3
Ser bölük	Kethüdâ	9,5	11	?
57	28	10		
Mustafa	Ömer	Mehmed	?	Hasan
Abdullah	Hüseyin	Hüseyin	Abdullah	Hüseyin
7	5	5	3	2

S.20 Cemaat-i Câmeşûyân-ı Hassa

Ali	Hüseyin	Mehmed	Hüseyin	Hasan
Elbasan	Abdullah	Abdullah	Elbasan	Mihaliç
Ser bölük	Kethüdâ	21	12,5	17
19	19			
Bâli	Mustafa	Süleyman	?	?
Birader-i	Rum	Abdullah	?	Ömer
Yusuf	10	6	?	3
11				

S.20 Şakirdân-ı Mezkurûn

Mehmed	Mustafa	Ali	?	Mehmed
Osman	Hüseyin	Mihaliç	Mehmed	Mustafa
10,5	9	4	?	13,5
			?	

?	?	Mustafa	?	Ali
Ali	Mihaliç	?	?	?
Mustafa	3	6	3,5	4
3				
Mustafa	Mustafa	Süleyman	Hüseyin	Halil
?	Mehmed	Abdullah	Abdullah	Dilaver
8,5	4	3	2	4
Mehmed	Yahya	Ahmed	Behram	Hasan
Mustafa	?	?	?	?
2	2,5	2	2	3
Mahmud	?	Ahmed	Süleyman	İbrahim
?	?	?	Murad	?
2	3	2	2	2
Ramazan	?	?	Kâsım	?
?	Halil	?	Abdullah	Pirî
2	2	10	2	Abdullah
				2
?				
Mehmed				
2				

S.21 Cemaat-i Buhurciyân-ı Hassa

?	?	?	Şaban	Cafer
Hacı	Abdullah	?	Abdi	Abdullah
?	10	4	3	8,5
Ser bölük				
22				

Osman
Mehmed
2

S.21 Cemaat-i Kâşigerân-ı Hassa

İbrahim	Abdullah
Ahmed	?
2	2

S.21 Cemaat-i Cerrahîn-i Hassa

Hacı	Yusuf	Mehmed	Rıdvan	Hamza
Derviş	İbrahim	Ahmed	?	Şakird
Abdullah	14,5	11	31	23
44				

Ali
Mihal
41

Rıdvan	Pervane	İbrahim	Kara Ali	Hasan
?	Abdullah	Şakird	Abdullah	?
22	17	20	7,5	13

Hasan	Mehmed	Hasan	?	Mehmed
Abdullah	Cerrah	Kehhal	Yusuf	?
8	11	11	Abdullah	13
			13,5	

?	Mehmed	Mehmed	İsmail	?
Keyvan	?	Abdullah	Cerrah	Cerrah
Abdullah	20	22	17	13,5
25				
Mehmed	Osman	?	?	Rıdvan
Cerrah	Cerrah	Derviş	Cerrah	Abdullah
5	7	Abdullah	7	18,5
		39		
Mehmed	İbrahim	Mehmed	Rıdvan	Hüseyin
Hüseyin	Abdullah	?	Abdullah	Cerrah
9	14,5	15	12,5	7
12				
Mehmed	?	?	?	Hasan
?	Mehmed	?	Osman	Cerrah
4	Abdullah	18	Cerrah	4
	30		10	
?	Cafer	Yusuf	Ebubekir	Mustafa
Cerrah	Kehhal	Abdullah	Cerrah	Şakird
11,5	30	11	11	6
Mehmed	Mehmed	Rıdvan	İbrahim	Mehmed
?	Şakird	Şakird	Abdullah	Derviş
14	6	?	9,5	9
		14,5		
Mustafa	Ali	Haydar	?	
Süleyman	Kehhal	Abdullah	?	
6	8	5	9	

S.22 Şakirdân-ı Mezkurûn

Hasan Abdullah 8	Hasan Hüseyin 12	Ali Mustafa 2	Haydar Abdullah 4,5	Mehmed ? 10
Hasan Kehhal 6	Hamza Cerrah 11	Süleyman Cerrah 6	Yusuf Cerrah 5	Hüseyin Hasan 3
Mehmed Hüseyin 5				

S.22 Cemaat-i Çırakciyân-ı Hassa

İsmail Abdullah Ser bölük 6	Hamza Maksud 5,5	Abdi Çilingir 15
--------------------------------------	------------------------	------------------------

S.23 Cemaat-i Bûriyâbâfân-ı Hassa

Hasan ? Ser bölük 10	Mehmed Hüseyin 5	Ali ? 6
-------------------------------	------------------------	---------------

S.23 Cemaat-i Keştigerân-ı Hassa

Hüdaverdi yevm 5	Ali ? 6	Ahmed Sefer 2	Hasan Mehmed ? 4	Ali Rus 3
Pirî Ahmed 5	Mehmed ? 2	Murad ? 3	Mustafa Mahmud 3	Hasan ? 7
Ali Resul 2	Mustafa ? 2			

S.23 Cemaat-i Müteferrika-i Atîk

Hüseyin Abdullah ? 20,5	İbrahim ? 13,5	Ahmed Cafer 8	Piyale Abdullah 10	Mehmed Yevm 7
Mustafa Hasan 2,5	Mehmed ? 12,5	Murad ? 15	Ebubekir yevm 10	

S.23 Cemaat-i Müteferrika-i Cedîd

Abdi ? 9	? Abdullah 7	? Ali Abdullah 8	Mehmed Murad 2	Hasan Abdullah 4
----------------	--------------------	---------------------------	----------------------	------------------------

Mehmed Yusuf 2	Mehmed Abdullah 2	Hasan Hüseyin 2	Yusuf Abdullah 4	Mehmed Abdullah 2
Hasan Abdullah 2	Mustafa Abdullah 2	? Abdullah 3	Yusuf Abdullah 2	Ömer Ahmed 2
Veli ? 15	? ? ?	Ramazan Abdullah 2	Şaban Süleyman 2	Mustafa Ali 2
Mehmed Süleyman 1	Mustafa Süleyman 1	Kostantin ? 2	Mehmed İbrahim 2	Ömer Ahmed 2
Mehmed Müslim-i Nev 2	Derviş Ali 2	Mustafa ? 2	Pervane Halil 2	Mehmed Ahmed 20
? ? 10	Ali ? 5	Rıdvan ? 15	Piyale Şakird 24	İsmail ? 19
Mustafa Keyvan 2	Hasan Mehmed 3	Ahmed ? 2	Ali Mustafa 2	? ?
Yusuf Abdullah 2	Hüseyin Abdi 10	Mehmed Ahmed 2	Osman ? 3	Mehmed Osman 2
Mehmed ? 6	Rıdvan ? 10	Hasan Abdullah 2	? Kadri 2	Ahmed Veli 2

Mehmed Abdullah 3	Pirî Abdullah 3	Yusuf Mehmed 2	Mehmed Hüseyin 2	Mehmed ? 2
Mustafa Mehmed 2	Bâli Murad 2	Hasan ? 5	Mehmed Rıdvan 2	Hüseyin Hasan 2
Hüseyin Ahmed 2	Sefer Murad 2	Mehmed Ahmed 2	Mehmed İsmail 2,5	? Ahmed 2
Hüseyin ? Bosna 5	Süleyman Ali 3	Mustafa Abdullah ? 2	Mehmed Abdullah 2	Osman Abdullah 2
Mustafa Abdullah 20	Bâli ? ?	Hasan Mehmed 3	Ömer ? 12	Hüseyin Mustafa 2
? yevm 5	Pirî Abdullah 2	Mustafa ? 2	Keyvan Abdullah 3	Osman ? 2
Süleyman ? 2	? Mehmed 2	Halil Hasan 2	? Hüsrev 3	Abdi ? 2
? Abdullah 2	Abdullah ? 5	Musa ? 2	Mustafa ? 5	Mustafa Abdullah 3

Yusuf Abdullah 3	Mehmed Hasan 3	İsmail ? 10	Ömer ? 3	Mustafa Piyale 3
Ramazan ? 3	Mehmed ? 3	Hasan Abdullah 2	Hasan ? 2	Osman ? 2
Süleyman ? 2	Veli ? 2	Mehmed Abdullah 2	Hasan Abdullah 2	Hasan Hüseyin 2
İbrahim Mehmed 2	Mehmed Ali 2	Ahmed ? 2	Mustafa Ahmed 2	Ali Mehmed 2
? Mustafa 2	İlyas ? 3	? Mustafa Müslim-i Nev 2	Mehmed Kâsım 2	? ? Hasan 2
Hasan Mustafa 2	İsmail ? 21	Hacı Mehmed 5	? ? 6	Hasan ? 7
? Ali 3	Ahmed Hasan 2			

SONUÇ

Osmanlı Devleti, kurulduğu dönemden itibaren, sanatı ve sanatçıyı himâye etmiş, onları teşvik ederek, sanatlarını icra edecek ortamlar sunmuştur. Sanatın en önemli merkezlerinden birisi de saray olmuştur. Sanatkarlâr için kurulan Ehl-i Hiref Teşkilâtı, bünyesine aldığı sanatkârları bir usta-çırak ilişkisi ve disiplini içerisinde yetiştirmiştir. Bu gün Osmanlı sanatına dair pek çok eşsiz eser, bu teşkilâtın himayesinde yetişmiş sanatkârların elinden çıkmıştır. Osmanlı sanatı en parlak devrini XVI. yüzyılda yaşamış, bu birikimini ileriki yüzyıllara yine bir gelenek halinde aktarmıştır. Tezimizin kapsamını oluşturan XVII. yüzyılın başları da bu geleneğin oturduğu yıllara tekabül etmesi açısından önemlidir. Özellikle aradan geçen 24 yıla rağmen, ilk defterde yer alan pek çok sanatkâr ve şakirdin ikinci defterde de karşımıza çıkması, teşkilât içerisindeki sanatların, usta-çırak geleneği ile uzun yıllar en ince ayrıntısıyla öğretildiğinin bir kanıtıdır.

İncelediğimiz H.1005/M.1597 ve H.1030/M.1621 tarihli iki defter, bu yıllara bir nebze de olsa ışık tutacak niteliktedir. Bu hususta, teşkilâtın yapısı incelenerek, dönemin sanat ortamına dair genel bir anlatım yapılmıştır. Defterlerde mesleklerin ne şekilde icrâ edildiği yer almadığından dolayı, cemaatler açıklanırken girişlerinde cemaatler ile ilgili bilgiler verilmiştir.

İncelediğimiz ilk defter olan 1597 tarihli defterde, 44 adet cemaat bulunmaktadır. En kalabalık cemaatler 76 kişi ile Cerrahîn-i Hassa, 63 kişi ile Nakkaşân-ı Hassa ve 57 kişi ile Kâtibân-ı Kütüb-i Hassa; en az sanatkâra sahip cemaatler ise, 2 kişi ile Zerdûzân-ı Hassa, 4'er kişi ile Zernişanyân-ı Hassa, Siperdûzân-ı Hassa ve 5'er kişi ile Bozdoğanîyân-ı Hassa, Kâşigerân-ı Hassa, Bûriyabâfân-ı Hassa cemaatleri olmuştur. Bu deftere ait en yüksek maaş, Nakkaşân-ı Hassa Cemaati'nden Lûtfi Abdullah'a verilen 60 akçedir.

1621 tarihli defterde ise 45 adet cemaat bulunmaktadır. İlk defterde yer alan Kaliçebâfân ve Sorgucîyân-ı Hassa Cemaati bu defterde yerini Sorgucîyân-ı Hassa Cemaati'ne bırakmıştır. Yine bu defterde, Cemaat-i Müteferrika-i Atîk ve Cemaat-i Müteferrika-i Cedîd adında ilk defterde yer almayan cemaatler bulunmaktadır. En yüksek maaş, Abây-ı Bâfân-ı Hassa Cemaati'nden Ser bölük Osman Ferhad'a 57 akçe olarak verilmiştir. Aradaki yıllar göz önüne alınarak, maaş ortalamasında zaman zaman düşüşler yaşansa da maaş miktarlarının pek fazla değişim göstermediği söylenebilir.

1621 tarihli defterde en kalabalık cemaatleri 122 kişi ile Cemaat-i Müteferrika-i Cedid Cemaati, 50 kişi ile Cerrahîn-i Hassa Cemaati ve 44 kişi ile Mûzedûzân-ı Hassa Cemaati'dir. İncelediğimiz iki defteri göz önüne aldığımızda, usta ve çırak sayılarında genel bir düşüş yaşandığını görülmüştür. Ancak buna karşılık sayıları yükselen cemaatler de mevcuttur. Bu cemaatler; Zerdûzân-ı Hassa, Kündekârân-ı Hassa, Şemşirgerân-ı Hassa, Kemangerân-ı Hassa, Siperdûzân-ı Hassa, Kazganyân-ı Hassa, Hırratîn-i Hassa ve Debbağîn-i Hassa cemaatleridir. Bozdoğanîyân-ı Hassa ve Buhurcîyân-ı Hassa cemaatlerinin ise sayıları aynı kalmıştır.

Ehl-i Hiref teşkilâtı ile ilgili pek çok çalışma yapılmasına karşın, gün yüzüne çıkmayı bekleyen vesikalar mevcuttur. Bu alanda yapılacak çalışmalar, Ehl-i Hiref Teşkilâtı'nın daha iyi anlaşılmasını ve değerlendirilmesini sağlayacaktır. Yapılan bu çalışma ile bu alana küçük de olsa katkı sağlanması amaçlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Afyoncu, E. (2006). *Müteferrika, DİA* (32) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. s. 183-185
- Afyoncu, E., Ahıskalı, R. (2002). *Kâtip (Osmanlı Dönemi) DİA* (25) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, s.53
- And, M. (2002). *Osmanlı Tasvir Sanatları:1 Minyatür*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.41
- Arıtan, A. S. (1993). *Ciltçilik, DİA* (7) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 551
- Arslan, M. (1999). *Türk Edebiyatında Manzum Surnameler (Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları. s. 218-232
- Aslan, M. (1991). Osmanlı Saray Düğünlerinde Esnaf Alayları, *Milli Folklor Dergisi*, (12), 27-31
- Aslan, M. (2009). *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri 2 İntizâmî Sûrnâmesi*, İstanbul: Sarayburnu Kitaplığı, 83
- Aslanapa, O., (1998). *17. Yüzyılda Halı Sanatının Gelişmesi, 17. Yüzyıl Osmanlı Kültür ve Sanatı Sempozyum Bildirileri*, İstanbul: Sanat Tarihi Derneği Yayınları, 33
- Atasoy, N. (2009). *Osmanlı İpekli Kumaşları., H. İncelik ve G. Renda (Editörler). Osmanlı Uygarlığı* (2) Ankara: Kültür Bakanlığı, 773
- Atıl, E. (1998). Osmanlı Sanatı ve Mimarisi., E. İhsanoğlu (Editör). *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, (2) İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, s. 456
- Bağcı, S., Çağman, F., Renda, G., Tanındı, Z. (2006). *Osmanlı Resim Sanatı*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 17.
- Bayoğlu, B., (1995). *Osmanlı Kuyumculuğunda Necef Kullanımı, 9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi* (1) Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, 314
- Bayram, S. (1977). Türklerde Esnaf Teşkilâtı Ahilik ve Loncalar, *Milli Kültür Dergisi* (1) Sayı 7 Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. 48-52
- Bozkurt, N. (1997). *Halı, DİA* (15) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 256-257
- Bozkurt, N. (2001). *Kakmacılık, DİA* (24) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 217-218.
- Bozkurt, N. (2002). *Kuyumculuk DİA* (26) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 513-515
- Bozkurt, N. (2006). *Nakkaş, DİA* (32) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 326-328
- Bozkurt, N., (2002). *Kuyumculuk, DİA* (26) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 514
- Çağman, F. (1988). Kanunî Dönemi Osmanlı Saray Sanatçıları Örgütü Ehl-i Hiref, *Türkiyemiz*, 54

- Çağman, F. (1989). *Ahmed Tekelü, DİA* (2) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı s.138-139
- Çağman, F. (1989). *Ali Nakkaş, DİA*. (2) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. s. 423
- Çağman, F. (1991). *Baba Nakkaş, D.İ.A.* (4), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s.369-370
- Çağman, F. (2009). *Minyatür., H. İnalcık ve G. Renda. (Editörler). Osmanlı Uygarlığı (2)*, Ankara: Kültür Bakanlığı, s. 909-915, 927-931
- Çetintürk, B. (1963). *İstanbul'da XVI. Asır Sonuna Kadar Hâssa Halı San'atkârları, Türk San'atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri I*, İstanbul: İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Türk San'atı Tarihi Enstitüsü Yayınları, s. 716; Aslanapa, O. a.g.m. s. 33
- Çobanoğlu, A. V. (2003). *Mehmed Ağa Sedefkâr, DİA* (28) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı s. 430-431
- Derman, Ç. (1999). *Osmanlı Asırlarında, Üslûp ve Sanatkârlarıyla Tezhip Sanatı, Osmanlı* (11) Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s.113
- Derman, Ç., Duran, G. (2010). *Şahkulu, D.İ.A.* (38) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 283-284
- Devellioğlu, F. (2006). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat* . Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, s. 533-534
- DİA, (2009). *Simkeşhane, DİA* (37) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 211-213
- Duran, G. (2001). *Kara Memi, D.İ.A.* (24) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 362-363
- Ekici, S. A. (2013). *III. Mehmed Döneminde 1596-1601 Tarihleri Arası Ehl-i Huref Defterlerine Göre Sanatkârlar*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, s. 19-20
- Erdem, S. (1991). *Atlas, DİA* (4), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 80-81
- Ertuğ, Z. (1999). *Osmanlılar'da Teşrifat*, (1), Y. Tiryaki, (Editör), Türk Dünyası Kültür Atlası Osmanlı Dönemi. İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, s. 452
- Ertuğ, Z. T. (2009). *Sorguç, DİA* (37) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 378-380
- Erünsal, İ. E. (2003). *Kütüphane, DİA* (27) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 22-26
- Esemenli, D. (1993). *Dalgıç Ahmed Ağa. DİA* (8) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı s. 431-432
- Eyice, S. (1991). *Arslanhane, DİA*.(3) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. s.403-404
- Eyice, S. (1994). *Dâvud Ağa, DİA* (9) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı s.24-26
- Gürsu, N. (2002). *Kumaş, DİA* (26), Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 369
- İlgürel, M. (1989). *Ahmed I. DİA* (2) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 33

- İnalcık, H. (2000). *İpek (Osmanlı Devleti)*, DİA (22), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 362
- İnalcık, H. (2004). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi I*. İstanbul: Eren Yayıncılık, s. 85
- İnalcık, H., Renda, G. (Editörler). (2009). *Osmanlı Uygarlığı 1-2*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları
- İsmail Hakkı Uzunçarşılı, (1984). *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, (2.Baskı) Ankara: T.T.K. Basımevi
- İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, 6 Cilt, (Basım Yılı ve Yeri Yok) T.T.K. Yayınları
- Kahraman, S. A.(Editör), (2008). *Şehzadelerin Sünnet Düğünü Sûr-ı Hümayûn Hafız Mehmed Efendi 1720*. Kitap Yayınevi, s. 31, 166
- Kahraman. S. A., Dağlı. Y., Dankoff R. (Editörler). (2011). *Evliya Çelebi Seyehatnamesi* (1) İstanbul: Y.K.Y. s. 391
- Kal'a, A. (1995). *Esnaf*, DİA. (11) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s.423-430
- Kal'a, A. (2003). *Lonca*. DİA. (27) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, s.211-212
- Karaca, F. (2002). *Kürk*, DİA (26) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 568-570
- Kazan, H. (2007). *XV. ve XVI. Asırlarda Osmanlı Sarayının Sanatı Himayesi*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Kuşoğlu, M. Z. (1997). *Hakkâklık*, DİA (15) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 204
- Küçükerman, Ö. (1985). *Cam Sanatı ve Geleneksel Türk Camcılığından Örnekler*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s. 147
- Küçükerman, Ö. (2007). *Sanayi ve Tasarım Yarışında Bir İmparatorluk İki Saray Topkapı ve Dolmabahçe*, İstanbul: Y.K.Y.s.41
- Mahir, B. (1988). *Kanunî Döneminde Yaratılmış Yaygın Bezeme Üslubu Saz Yolu*, *Türkiyemiz*, Sayı 54, İstanbul: Sayılı Matbaası, s. 28-33
- Mahir, B. (2002). *Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Minyatür*, Genel Türk Tarihi (6) Ankara: Yeni Türkiye Yayınları s.716
- Mahir, B. (2005). *Minyatür*, D.İ.A. (30) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s.122
- Merçil, E. (1998). *Hazinedâr*, DİA. (17). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s.142
- Meriç, R. M. (1963). *Bayramlarda Padişahlara Hediye Edilen San'at Eserleri ve Karşılıkları, Türk San'atı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri* (1) İstanbul: İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Türk San'atı Tarihi Enstitüsü Yayınları, s.764
- Ortaylı, İ. (2008). *Osmanlı Sarayında Hayat*, İzmir: Yitik Hazine Yayınları, s.37

- Ölçer, N. (2009). *Osmanlı Dönemi Türk Halı Sanatı*, H. İncelik ve G. Renda. (Editörler). *Osmanlı Uygarlığı* (2), Ankara: Kültür Bakanlığı. s.814
- Öney, G. (2009). Çini ve Seramik., H. İncelik ve G. Renda (Editörler). *Osmanlı Uygarlığı* (2) Ankara: Kültür Bakanlığı, s. 718
- Özcan, A. (1993). *Câmeşûyân, DİA* (7) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 46
- Özgümüş, Ü. (1993). *Cam, DİA* (7) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 39-41
- Pakalın, M.Z. (1993). *Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (3) İstanbul: M.E.B. s. 654
- Sami, Ş., *Kâmûs-ı Türkî Osmanlıca- Türkçe Sözlük*. (2007). İstanbul: Çağrı Yayınları, 232,544
- Sarı, N. (1993). *Cerrahlık (Osmanlılar'da Cerrahlık Mesleği)*, *DİA* (7) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 423
- Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, M. İpşirli. (Editör).(1999). Ankara: T.T.K., s.438
- Sözen, M. (1998). *Bir İmparatorluğun Doğuşu Topkapı*, İstanbul: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş., s.46-47
- Sözen, M. (1998). *Geleneksel Türk El Sanatları*, İstanbul: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş. s.17
- T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü (2000). *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, (İkinci Baskı). İstanbul, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın Nu:42. s.120, 337
- T.S.M. D. 10009
- Tanıncı, Z. (2006). *Nakkaşhane, DİA*.(32) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı. s.331-332
- Tanıncı, Z. (2006). *Nakkaş Hasan Paşa, DİA* (32) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı s.329-330
- Terzi, A. (2002). *Osmanlı Hazinehaneleri, Türkler* (10), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 893
- Tezcan, H. (1991). *Saray Nakkaşhanesinin Erken Resim Programına Göre Hazırlanmış Türk Kumaş ve İşlemeleri, 9. Milletler Arası Türk Sanatları Kongresi* (3) Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 322
- Ülgen, A. (1999). *Osmanlı Kuyumculuğu. Osmanlı*, (11), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s.235
- Yaman, B.(2008). *Osmanlı Saray Sanatkarları 18. Yüzyılda Ehl-i Hiref*. İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 11
- Yaman, B., Akdemir, S. (2004). 1796 Tarihli Ehl-i Hiref Defterine Göre Osmanlı Saray Sanatkarları, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (13).

Yavuz. Y.V. (2000). İpek (Fıkıh), DİA (22), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, s. 365

Yenişehirlioğlu, F. (2002). *Klasik Dönem Osmanlı Sanatı, Genel Türk Tarihi* (6) Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 655

EKLER

Ek-1. Sanatkârların Yıllara Göre Sayıları

Sanatkârların Yıllara Göre Sayıları*	1597	1621
Cemaat-i Kâtibân-ı Kütüb-i Hassa	57	38
Cemaat-i Mücellidân-ı Hassa	37	24
Cemaat-i Külâhdûzân-ı Hassa	55	42
Cemaat-i Zerdûzân-ı Hassa	2	3
Cemaat-i Nakkaşân-ı Hassa	118	55
Cemaat-i Gazzazân-ı Hassa	64	41
Cemaat-i Zergerân-ı Hassa	107	65
Cemaat-i Sorguciyân-ı Hassa	-	7
Cemaat-i Hakkakân-ı Hassa	58	26
Cemaat-i Sikkekân-ı Hassa	21	15
Cemaat-i Zernişanyân-ı Hassa	10	6
Cemaat-i Kündekarân-ı Hassa	15	26
Cemaat-i Postindûzân-ı Hassa	53	33
Cemaat-i Şemşirgerân-ı Hassa	22	18
Cemaat-i Kardgerân-ı Hassa	39	20
Cemaat-i Bozdoğanıyan-ı Hassa	5	5
Cemaat-i Niyamgerân-ı Hassa	12	6
Cemaat-i Kemangerân-ı Hassa	41	37
Cemaat-i Tirgerân-ı Hassa	38	29
Cemaat-i Siperdûzân-ı Hassa	4	9
Cemaat-i Kazganyân-ı Hassa	46	34
Cemaat-i Çilingirân-ı Hassa	29	24
Cemaat-i Dımışkigerân-ı Hassa	6	5
Cemaat-i Saztraşân-ı Hassa	18	15
Cemaat-i Neccarân-ı Hassa	34	21
Cemaat-i Camgerân-ı Hassa	10	5
Cemaat-i Huratîn-ı Hassa	13	16
Cemaat-i Müzedûzân-ı Hassa	92	72
Cemaat-i Debbâğîn-ı Hassa	12	27
Cemaat-i Kemhabâfân-ı Hassa	53	34
Cemaat-i Kadifebâfân-ı Hassa	10	1
Cemaat-i Nakş-ı Bendân-ı Hassa	8	1
Cemaat-i Simkeşân-ı Hassa	31	33
Cemaat-i Zerkûbân-ı Hassa	11	9
Cemaat-i Abay-ı Bâfân-ı Hassa	24	10
Cemaat-i Kalıçebâfân ve Sorguciyân-ı Hassa	12	-
Cemaat-i Cameşuyân-ı Hassa	40	41
Cemaat-i Buhûrciyân-ı Hassa	6	6
Cemaat-i Kâşigerân-ı Hassa	5	2
Cemaat-i Cerrâhîn-ı Hassa	109	61
Cemaat-i Çırakciyân-ı Hassa	7	3
Cemaat-i Bûriyâbâfân-ı Hassa	5	3
Cemaat-i Keştigerân-ı Hassa	20	12
Cemaat-i Mütferrika-i Ehl-i Hiref	91	-
Cemaat-i Mütferrik	25	-
Cemaat-i Mütferrika-i Atîk	-	9
Cemaat-i Mütferrika-i Cedîd	-	122

*Verilen rakamlara cemaatlerin şakird grupları dâhildir.

Ek-2. Yabancı Sanatkârların Memleket ve Milliyetleri (1597)

Yabancı Sanatkârların Memleket ve Milliyetleri (1597)	Rus	Gürcü	Arnavud	Çerkes	Freng	Acem	Rum	Macar	Bosna	Kıbrıs	Diğer
Cemaat-i Kâtibân-ı Kütüb-i Hassa						1			1		1
Cemaat-i Mücellidân-ı Hassa							1				
Cemaat-i Külâhdûzân-ı Hassa						2			2		1
Cemaat-i Zerdûzân-ı Hassa											
Cemaat-i Nakkaşân-ı Hassa		1									1
Cemaat-i Gazzazân-ı Hassa		1				2			1	2	
Cemaat-i Zergerân-ı Hassa	1	1	1	1			2		3		1
Cemaat-i Hakkakân-ı Hassa			1	2							3
Cemaat-i Sikkekân-ı Hassa											2
Cemaat-i Zernişanyân-ı Hassa							1				
Cemaat-i Kündekarân-ı Hassa				1					1		
Cemaat-i Postindûzân-ı Hassa		2	1	1		1	1	2	2		
Cemaat-i Şemşirgerân-ı Hassa		1			1				1		
Cemaat-i Kardgerân-ı Hassa			1						2		
Cemaat-i Bozdoğanıyan-ı Hassa											
Cemaat-i Niyamgerân-ı Hassa											
Cemaat-i Kemangerân-ı Hassa											
Cemaat-i Tirgerân-ı Hassa						1			1		
Cemaat-i Siperdûzân-ı Hassa									1		
Cemaat-i Kazganyân-ı Hassa		2					1		1		1
Cemaat-i Çilingirân-ı Hassa							2				
Cemaat-i Dımışkigerân-ı Hassa			1								
Cemaat-i Saztraşân-ı Hassa						1					
Cemaat-i Neccarân-ı Hassa	2			1			1				2
Cemaat-i Camgerân-ı Hassa								1			
Cemaat-i Hırratîn-i Hassa									1		
Cemaat-i Müzedûzân-ı Hassa	1	4		1		1	1	1	4		1
Cemaat-i Debbâğîn-i Hassa											
Cemaat-i Kemhabâfân-ı Hassa	1		3	2	1			1	2		
Cemaat-i Kadifebâfân-ı Hassa			1	3				1			
Cemaat-i Nakş-ı Bendân-ı Hassa							1				2
Cemaat-i Simkeşân-ı Hassa							1				

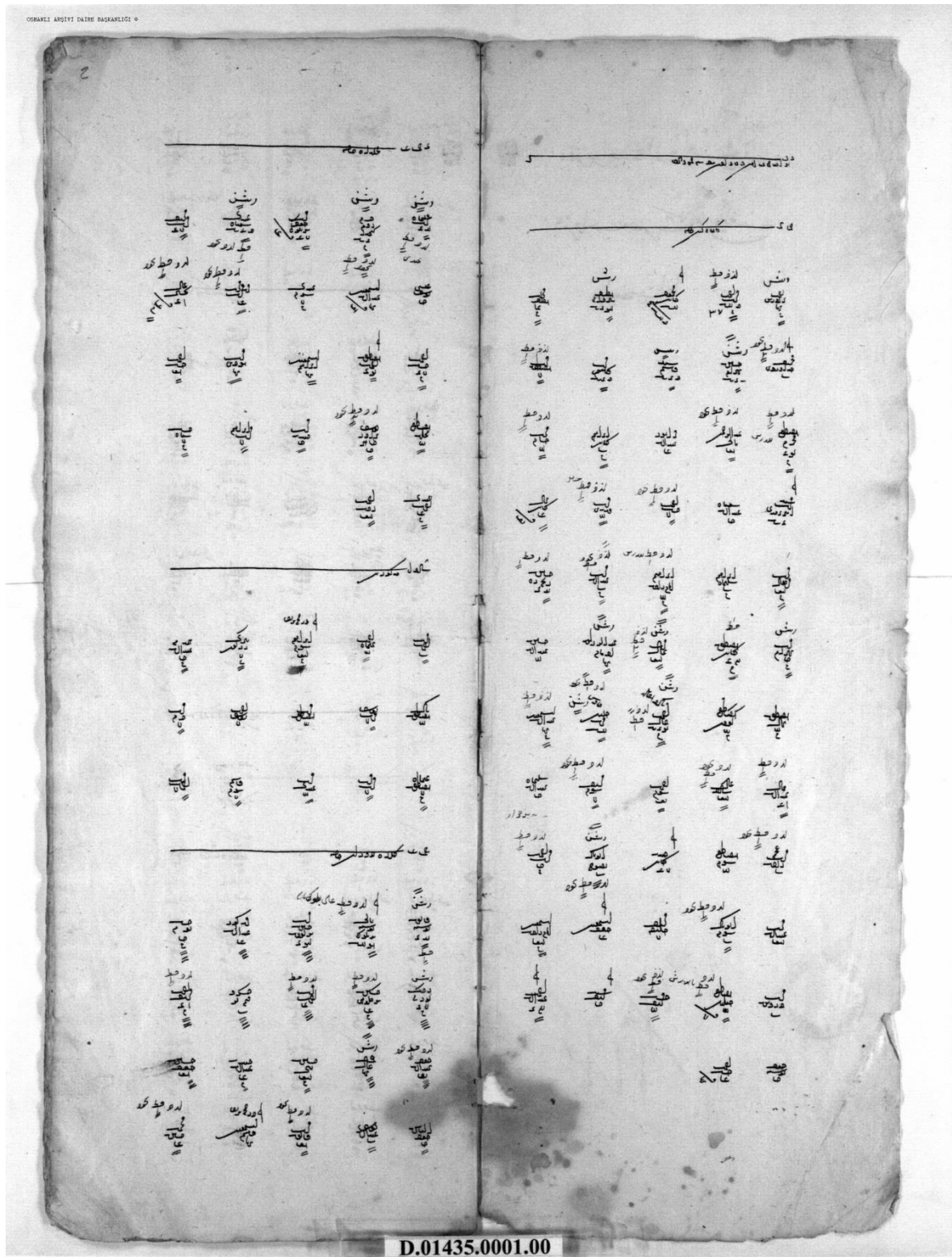
Ek-2. (devam)Yabancı Sanatkârların Memleket ve Milliyetleri (1597)

Yabancı Sanatkârların Memleket ve Milliyetleri (1597)	Rus	Gürcü	Arnavud	Çerkes	Freng	Acem	Rum	Macar	Bosna	Kıbrıs	Diğer
Cemaat-i Zerkûbân-ı Hassa											
Cemaat-i Abay-ı Bâfân-ı Hassa								1			1
Cemaat-i Kalıcebâfân ve Sorguciyân-ı Hassa		1									
Cemaat-i Cameşuyân-ı Hassa							1				4
Cemaat-i Buhûrciyân-ı Hassa											1
Cemaat-i Kâşigerân-ı Hassa											
Cemaat-i Cerrâhîn-i Hassa		1			1				2	1	1
Cemaat-i Çırakciyân-ı Hassa											
Cemaat-i Bûriyâbâfân-ı Hassa	1					1					
Cemaat-i Keştigerân-ı Hassa											
Cemaat-i Mütferrika-i Ehl-i Hiref	1	1	1	1	1						2
Cemaat-i Mütferrik		1									
Toplam	7	16	10	13	4	10	13	7	25	3	24

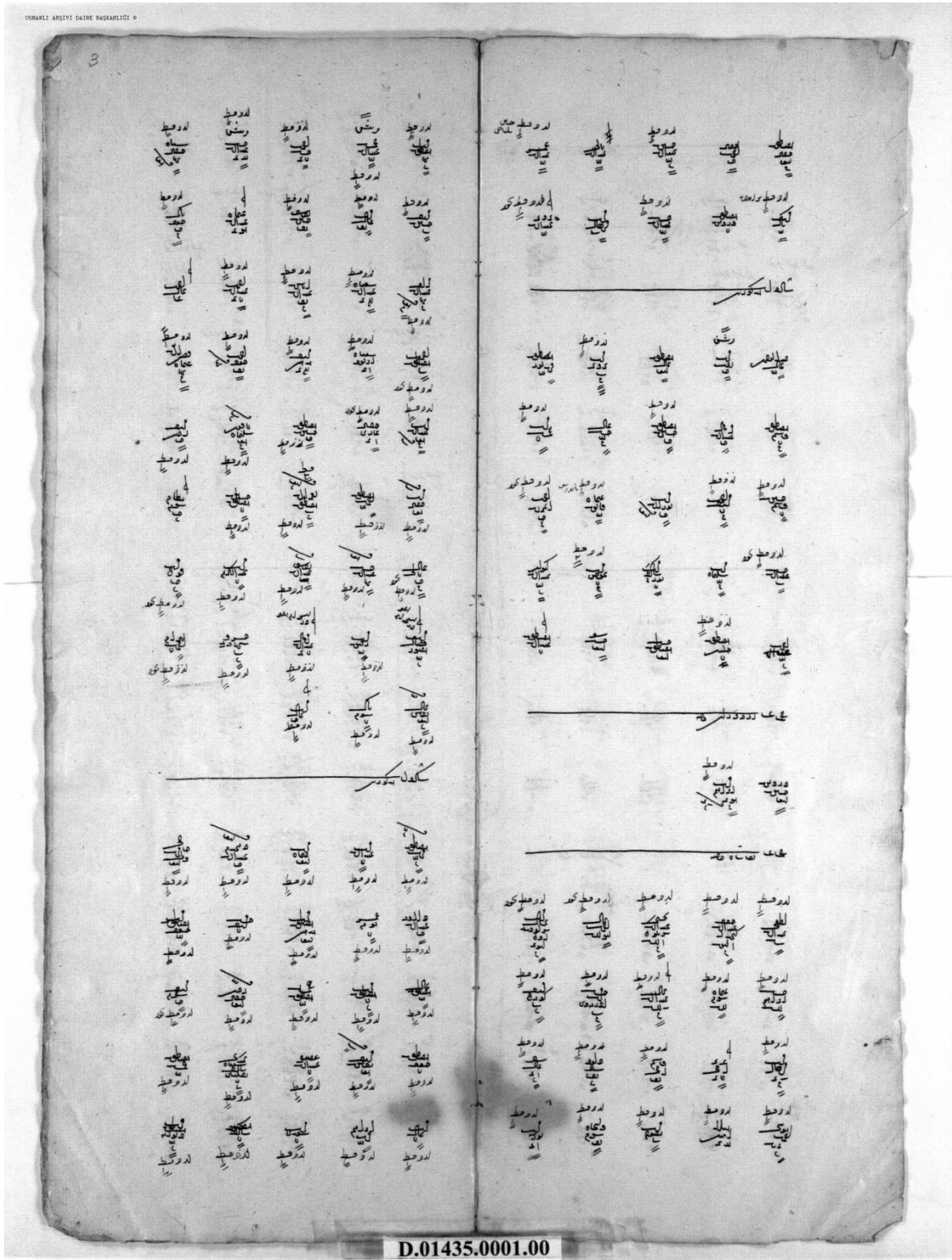
Ek-3. Yabancı Sanatkârların Memleket ve Milliyetleri (1621)

Yabancı Sanatkârların Memleket ve Milliyetleri (1621)	Gürcü	Arnavud	Rus	Rum	Acem	Freng	Diğer
Cemaat-i Kâtibân-ı Kütüb-i Hassa	1						
Cemaat-i Mücellidân-ı Hassa							
Cemaat-i Külâhdüzân-ı Hassa							
Cemaat-i Zerdüzân-ı Hassa	1						
Cemaat-i Nakkaşân-ı Hassa		1	1				
Cemaat-i Gazzazân-ı Hassa							1
Cemaat-i Zergerân-ı Hassa	1		1	1		1	
Cemaat-i Sorguciyân-ı Hassa							
Cemaat-i Hakkakân-ı Hassa							2
Cemaat-i Sikkekân-ı Hassa							3
Cemaat-i Zernişanyân-ı Hassa							
Cemaat-i Kündekarân-ı Hassa							
Cemaat-i Postindüzân-ı Hassa					1		
Cemaat-i Şemşirgerân-ı Hassa	1						
Cemaat-i Kardgerân-ı Hassa							
Cemaat-i Bozdoğanîyan-ı Hassa							
Cemaat-i Niyamgerân-ı Hassa							
Cemaat-i Kemangerân-ı Hassa							
Cemaat-i Tirgerân-ı Hassa					2		
Cemaat-i Siperdüzân-ı Hassa							
Cemaat-i Kazganyân-ı Hassa							
Cemaat-i Çilingirân-ı Hassa	1						
Cemaat-i Dımışkigerân-ı Hassa							
Cemaat-i Saztraşân-ı Hassa					1		
Cemaat-i Neccarân-ı Hassa				1			
Cemaat-i Camgerân-ı Hassa							
Cemaat-i Hırratîn-ı Hassa					1		
Cemaat-i Müzedüzân-ı Hassa	1						
Cemaat-i Debbâğîn-ı Hassa							
Cemaat-i Kemhabâfân-ı Hassa		1			1		
Cemaat-i Kadifebâfân-ı Hassa							
Cemaat-i Nakş-ı Bendân-ı Hassa							
Cemaat-i Simkeşân-ı Hassa							
Cemaat-i Zerkübân-ı Hassa							
Cemaat-i Abay-ı Bâfân-ı Hassa							1
Cemaat-i Cameşuyân-ı Hassa				1			2
Cemaat-i Buhürciyân-ı Hassa							
Cemaat-i Kâşigerân-ı Hassa							
Cemaat-i Cerrâhîn-ı Hassa							1
Cemaat-i Çirakciyân-ı Hassa							
Cemaat-i Bûriyâbâfân-ı Hassa							
Cemaat-i Keştigerân-ı Hassa			1				
Cemaat-i Müteferrika-i Ehl-i Hiref							
Cemaat-i Müteferrik							
Cemaat-i Müteferrika-i Atik							
Cemaat-i Müteferrika-i Cedîd							2
Toplam	6	2	3	3	6	1	12

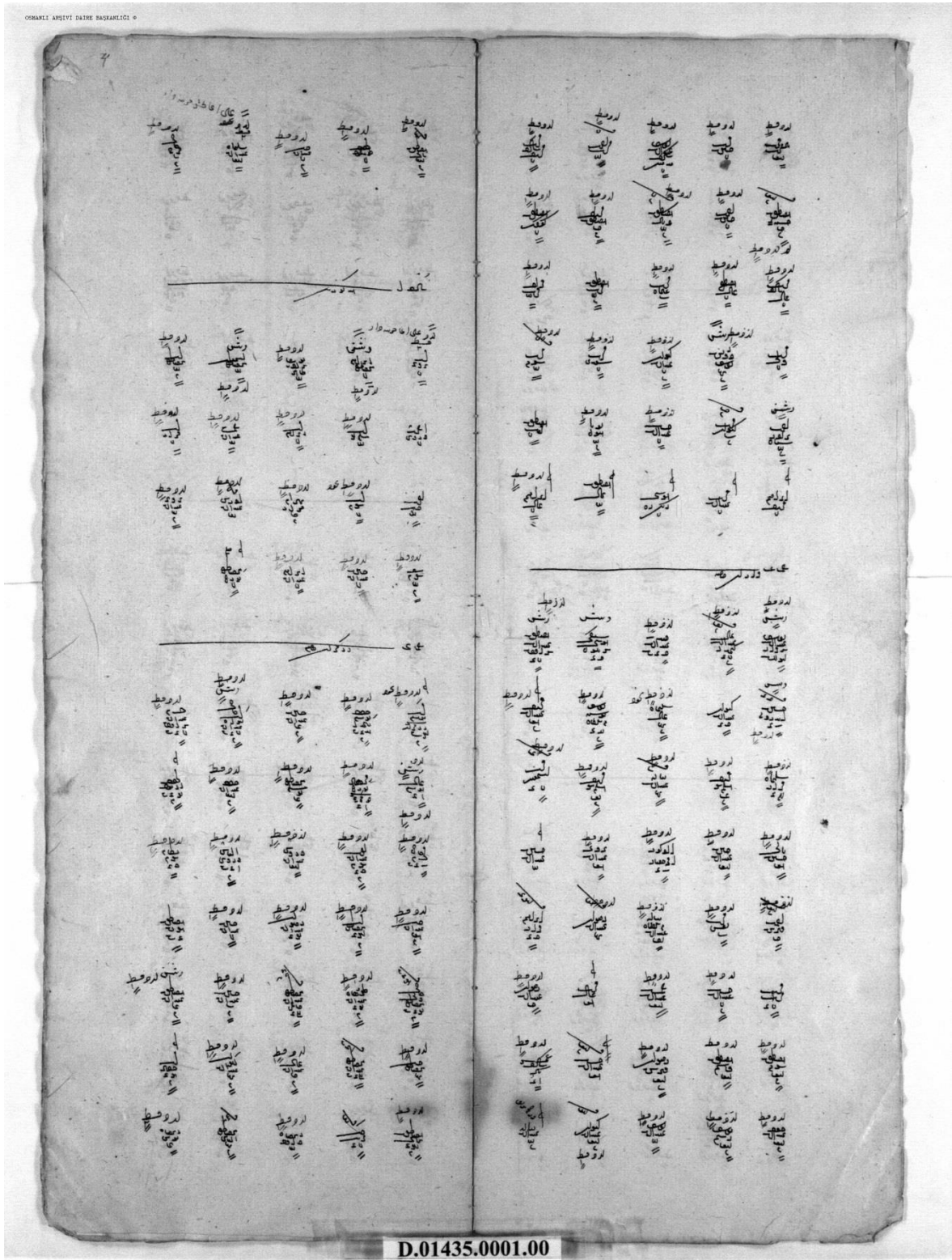
Ek-4. TSMA d. 1435 numaralı defter

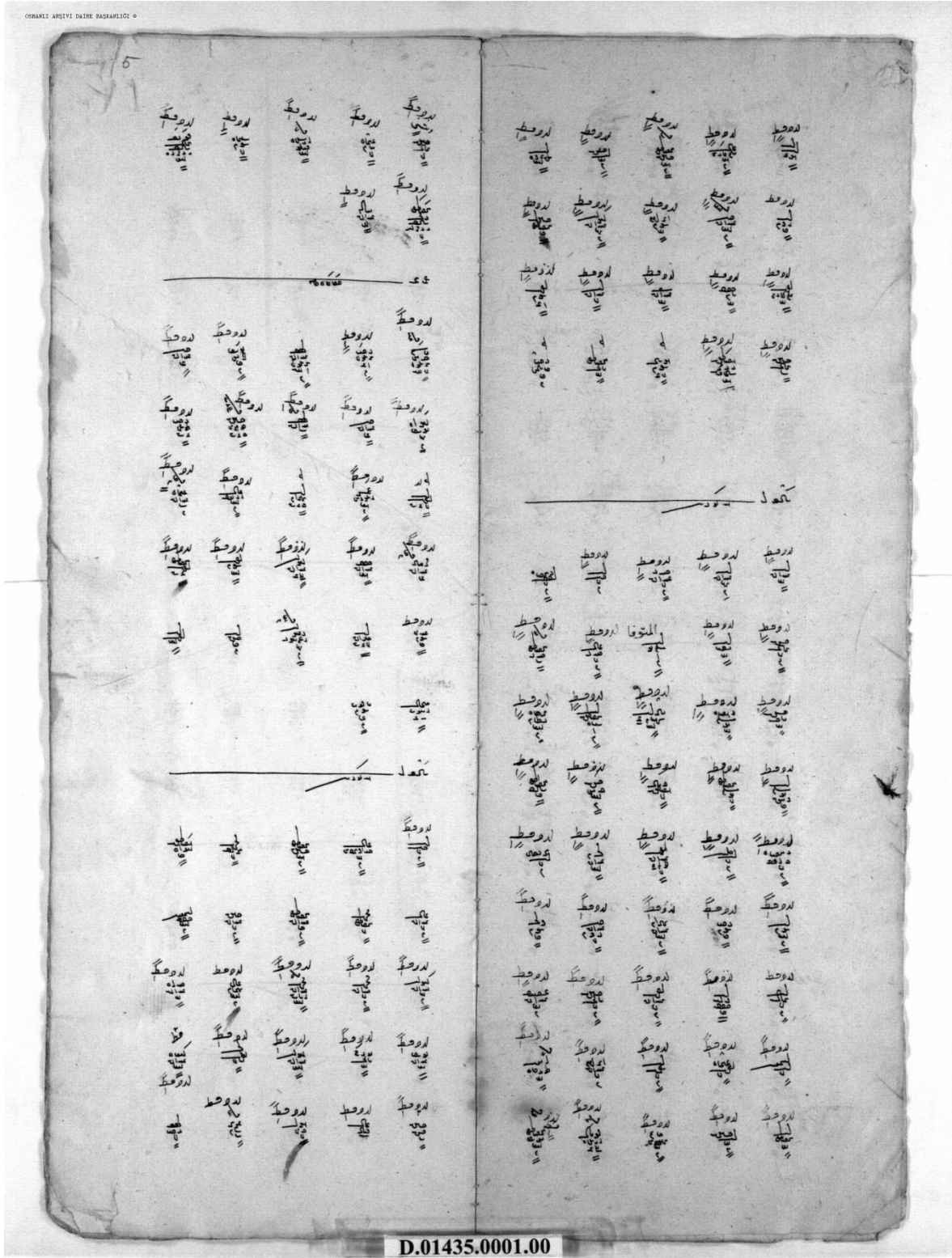
Ek-4. (devam) TSMA d. 1435 numaralı defter

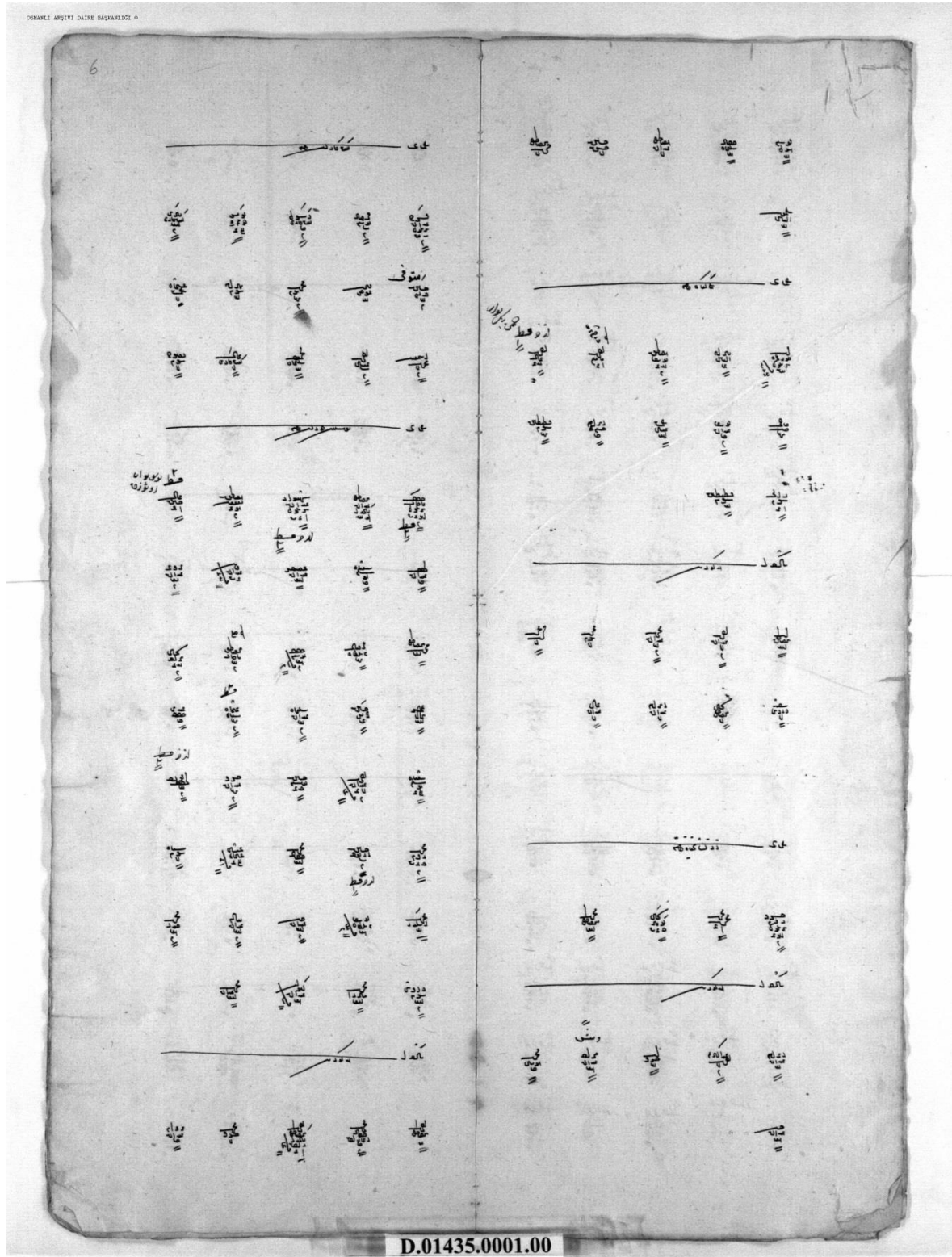
Ek-4. (devam) TSMA d. 1435 numaralı defter

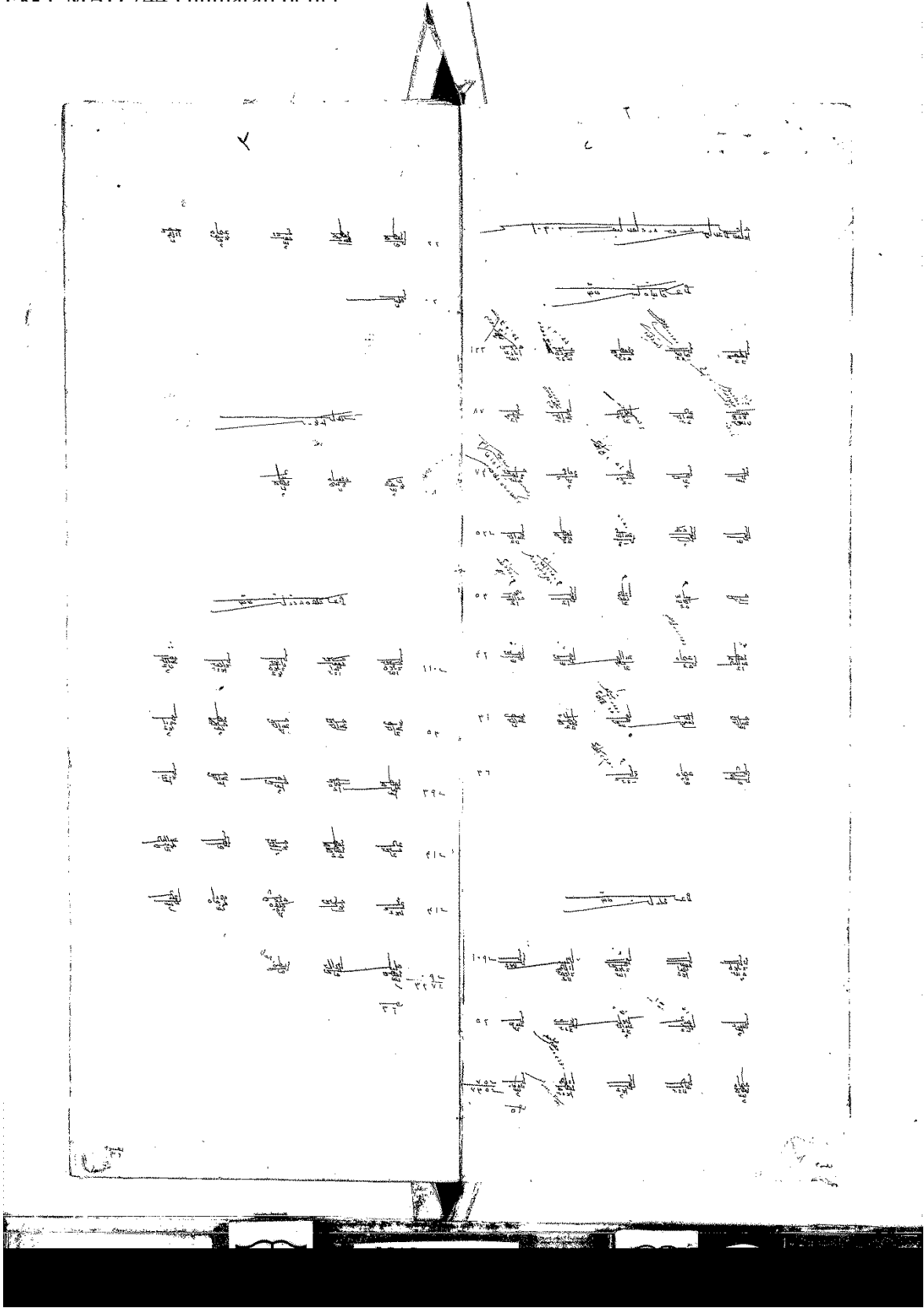
Ek-4. (devam) TSMA d. 1435 numaralı defter

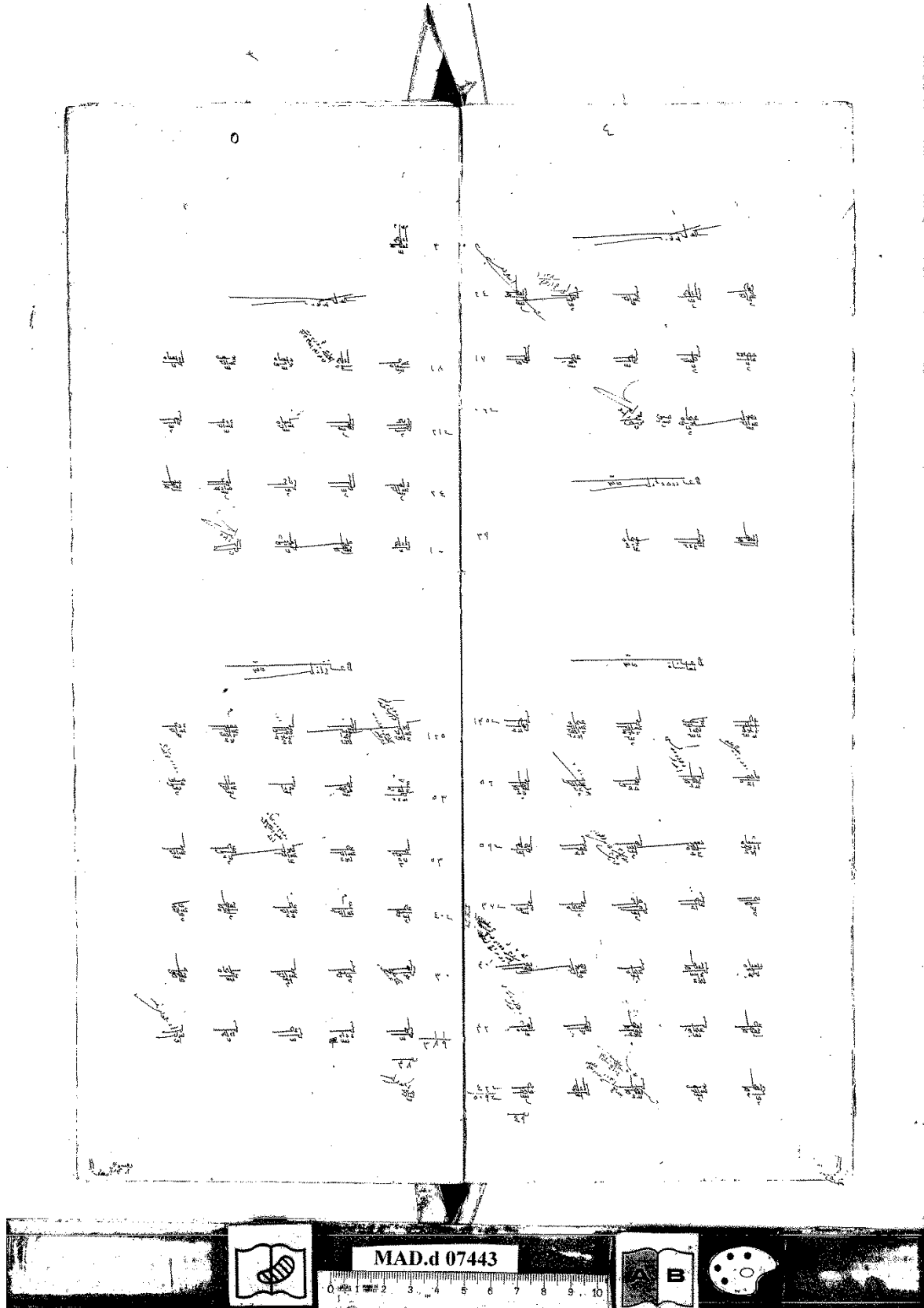
Ek-4. (devam) TSMA d. 1435 numaralı defter

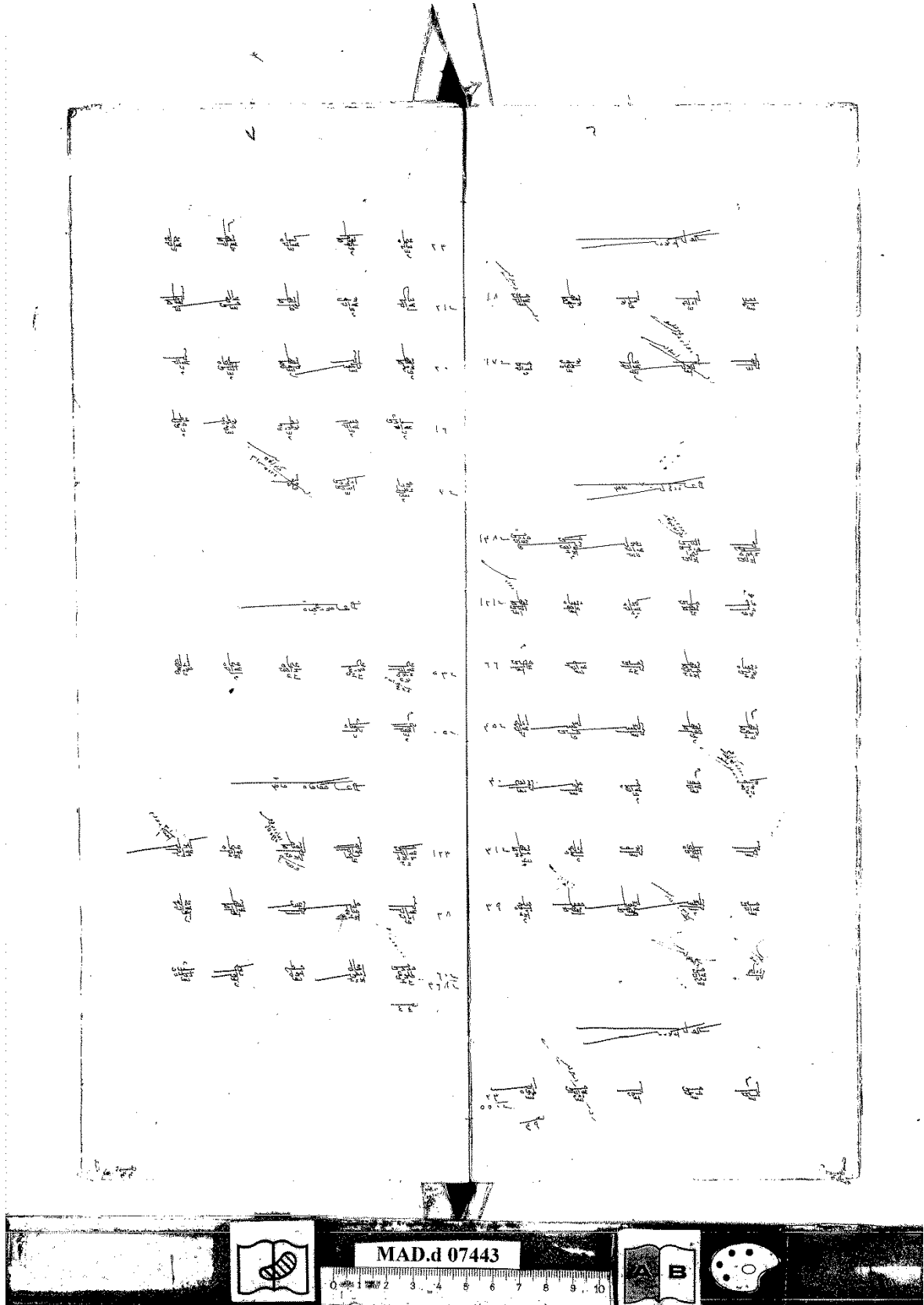
Ek-5 MAD 7443 numaralı defter

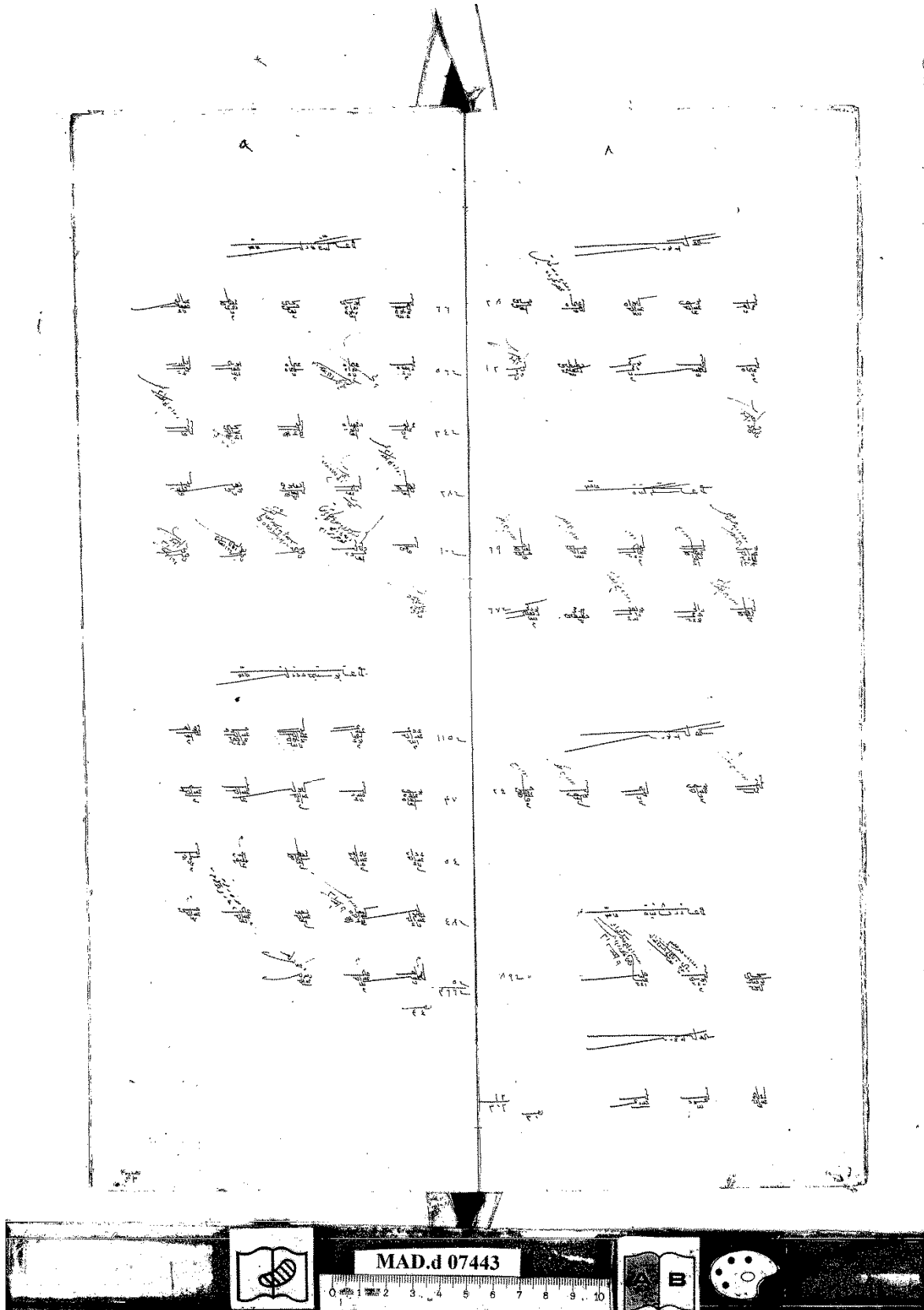
Ek-5. (devam) MAD 7443 numaralı defter

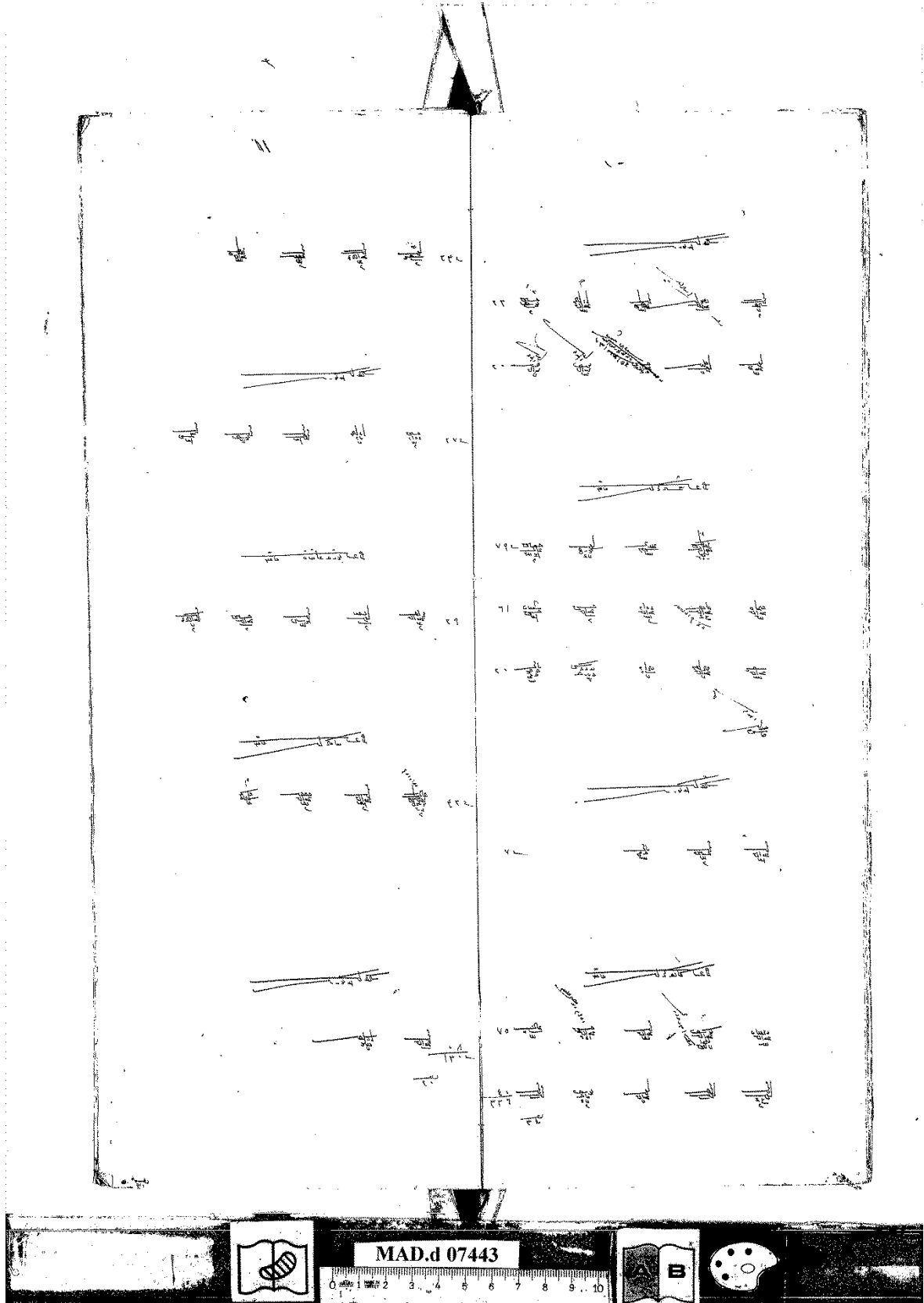
Ek-5. (devam) MAD 7443 numaralı defter

Ek-5. (devam) MAD 7443 numaralı defter

Ek-5. (devam) MAD 7443 numaralı defter

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : SÜLEYMAN Neslihan
 Uyuğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 05.02.1990/BURSA
 Medeni hali : Evli
 Telefon : (536) 238 79 15
 Faks : -
 e-mail : tncy.neslihan@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi	2015
Lisans	İstanbul Üniversitesi	2012
Lise	Mudanya Ahmet Rüştü Lisesi	2008

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2012	Cağaloğlu Anadolu Lisesi	Stajyer Öğretmen

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

-

Hobiler

-

GAZİ GELECEKTİR..

